

T.C.

**SÜLEYMAN DEMİREL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SANAT TARİHİ ANABİLİM DALI**

**1400- 1500 YILLARI ARASINDA OSMANLI MİMARİSİ'NDE
KULLANILAN ÇİNİLERDE HATAYİ MOTİFİ**

Halime İSLAMOĞLU

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Tez Danışmanı: Yrd. Doç. Dr. Süreyya EROĞLU

ISPARTA - 2011

T.C
SÜLEYMAN DEMİREL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
MÜDÜRLÜĞÜ

TEZ SAVUNMASI ve SÖZLÜ SINAV TUTANAĞI

Gönderen : Sanat Tarihi EABD Başkanlığı

Gönderilen : Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

Enstitü Anabilim Dalımız **YÜKSEK LİSANS / DOKTORA** Programı öğrencisi
Halime İSLAMOĞLU tez çalışmalarını sonuçlandırmış ve
kurulan jüri önünde tezini savunmuştur. Sınav tutanağı aşağıdadır.
Tez Adı Değişikliği **KAPILDI / YAPILMADI**

22.06.2011
Tarih

Yrd. Doç. Dr. Şevki DUYMAZ
Sanat Tarihi Bölümü Başkanı
Enstitü Anabilim Dalı Başkanı

SINAV TUTANAĞI:

Jürimiz Lisansüstü Öğretim Yönetmeliği'nin 25./39. maddesi uyarınca 22/06/2011 Çarşamba
günü saat 13.30 'de toplanmış ve yukarıda adı geçen öğrencinin 1400-1500 YILLARI ARASINDA
OSMANLI MİMARISİNDE KULLANILAN GİNİLERE HATTA MOTİFİ
konulu tezini incelemiş ve yapılan sözlü sınav sonunda **OYBİRLİĞİ / OYÇOKLUĞU** ile aşağıdaki kararı
almıştır.

KABUL

RED

DÜZELTME

Tez Sınavı Jürisi	Ünvanı, Adı Soyadı	İmza
Başkan	<u>Doç. Dr. Bahattin YAMAN</u>	<u>[İmza]</u>
Üye	<u>Yrd. Doç. Dr. Süleyman EROĞLU</u>	<u>[İmza]</u>
Üye	<u>Yrd. Doç. Dr. Al-Selhi DUYMAZ</u>	<u>[İmza]</u>
Üye		
Üye		

Yukarıda adı geçen öğrenci Sınav Tutanağı'nda belirtildiği üzere mezun olmaya **HAK KAZANMIŞTIR / KAZANMAMIŞTIR.**

Gereğini rica ederim.

ENSTİTÜ YÖNETİM KURULU KARARI :

Tarih:

Karar No:

Enstitü Müdürü

MADDE-25 Tez Sınavının tamamlanmasından sonra Jüri tez hakkında salt çoğunlukla "KABUL", "RED", veya "DÜZELTME" kararı verir. Bu karar, Enstitü Anabilim Dalı Başkanlığına tez sınavını izleyen üç gün içinde ilgili Enstitüye tutanakla bildirilir. Tezi reddedilen öğrencinin Enstitü ile ilişkisi kesilir. Tezi hakkında düzeltme kararı verilen öğrenci en geç üç ay içinde gereğini yaparak tezini aynı jüri önünde yeniden savunur. Bu savunma sonunda da tezi kabul edilmeyen öğrencinin Enstitü ile ilişkisi kesilir. Düzeltme alan öğrenci bir sonraki dönemde kayıt yaptırmak zorundadır.

Madde-39 Tez Sınavının tamamlanmasından sonra Jüri tez hakkında salt çoğunlukla "KABUL", "RED" veya "DÜZELTME" kararı verir. Bu karar, Anabilim Dalı Başkanlığına tez sınavını izleyen üç gün içinde ilgili Enstitüye tutanakla bildirilir. Tezi reddedilen öğrencinin Yüksek Öğretim Kurumu ile ilişkisi kesilir. Tezi hakkında düzeltme kararı verilen öğrenci en geç altı ay içinde gereğini yaparak tezini aynı jüri önünde yeniden savunur. Bu savunma sonunda da tez kabul edilmeyen öğrencinin Enstitü ile ilişkisi kesilir.

T.C.
SÜLEYMAN DEMİREL ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

YEMİN METNİ

Yüksek Lisans/ Doktora tezi olarak sunduğum
“1400-1500 Yılları Arasında Osmanlı Mimarisinde
Kullanılan Çiğnelerde Hatayi Motifi”
.....” adlı çalışmanın, tezin proje
safhasından sonuçlanmasına kadar ki bütün süreçlerde bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı
düşecek bir yardıma başvurulmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin
Bibliyografya’da gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu
belirtir ve aksinin ortaya çıkması durumunda her türlü yasal sonucu kabul ettiğimi onurumla
beyan ediyorum.

Haltme Tıskınoğlu
Öğrenci Adı ve SOYADI
Gün. Ay. Yıl
22.06.2011

ÖNSÖZ

Doğadaki çiçeklerin aslı belli olmayacak derecede stilize edilmesiyle ortaya çıkan hatayi motifi, süsleme sanatlarının her alanında kullanılmış; farklı teknik, motif ve renkleriyle vazgeçilmez bezeme öğelerinden biri olmayı günümüze kadar sürdürmüş, uygulandığı alanlara ve kompozisyonlara zenginlik katmıştır.

Bu tez çalışmasında “1400-1500 Yılları Arasında Osmanlı Mimarisi’nde Kullanılan Çinilerde Hatayi Motifi” ele alınarak, hatayi motifinin tarihçesi, kullanım alanları ve kullanım biçimleri irdelenmiştir.

Tezimi hazırladığım süre içerisinde verdiği büyük destek, ayırdığı zaman için danışmanım Yrd. Doç. Dr. Süreyya EROĞLU’na; samimiyeti için Yrd. Doç. Dr. A. Şevki DUYMAZ’a; değerli katkıları için Doç. Dr. Bahattin YAMAN’a; beni hep cesaretlendirip destekleyen değerli dostum Okt. Gaye ATILLA’ya ve sadece yüksek lisans eğitimim süresince değil tüm ömrümce beni her konuda yüreklendirdikleri, güler yüzlerini esirgemedikleri için başta annem Zekiye İSLAMOĞLU ve babam Abdullah İSLAMOĞLU’na olmak üzere tüm aileme teşekkürlerimi sunarım.

ÖZET**1400- 1500 YILLARI ARASINDA OSMANLI MİMARİSİ' NDE
KULLANILAN ÇİNİLERDE HATAYİ MOTİFİ****Halime İSLAMOĞLU****Süleyman Demirel Üniversitesi, Sanat Tarihi Bölümü
Yüksek Lisans Tezi, 145 Sayfa, Haziran 2011****Danışman: Yrd. Doç. Dr. Süreyya EROĞLU**

Bu çalışmada, "1400- 1500 Yılları Arasında Osmanlı Mimarisi' nde Çinilerde Kullanılan Hatayi Motifi" ele alınarak, hatayi motifinin tarihçesi, kullanım alanları ve kullanım biçimleri irdelenmiştir.

Hatayi motifinin yer aldığı çini bezemeli yapılar İstanbul, Edirne, Bursa şehirlerinde yer alan 9 yapı ile sınırlandırılmıştır. Bursa Yeşil Cami, Bursa Yeşil Türbe, Edirne Muradiye Cami, İstanbul Yavuz Sultan Selim Cami, İstanbul Yavuz Sultan Selim Türbesi, İstanbul Şehzade Mehmet Türbesi, İstanbul Eminönü Rüstem Paşa Cami, İstanbul Kadirga Sokullu Cami ve son olarak İstanbul Kasımpaşa Piyale Paşa Cami bu kapsamda incelenmiş; genel olarak çini kullanımı, teknikleri ve motifleri ele alınarak, hatayi motifinin tespit edildiği çiniler detaylı olarak incelenmiştir.

Anahtar kelimeler: Osmanlı, Çini, Hatayi, Bursa Yeşil Cami, İstanbul Rüstem Paşa Cami.

ABSTRACT**HATAYI MOTIF IN TILES WHICH ARE USED IN THE OTTOMAN
ARCHITECTURE BETWEEN THE YEARS 1400 TO 1500****Halime İSLAMOĞLU****Süleyman Demirel University, Department of History of Art
Postgraduate Thesis, 145 Pages, June 2011****Thesis Advisor: Assist. Prof. Dr. Süreyya EROĞLU**

In this study, by discussing "Hatayı Motif In Tiles Which Are Used In The Ottoman Architecture Between The Years 1400 To 1500", the short history, usage area and the types of hatayi motif are analysed.

The number of hatayi decorated buildings are limited to 9, which are in Istanbul, Edirne and Bursa. Bursa Green Mosque, Bursa Green Tomb, Edirne Muradiye Mosque, İstanbul Yavuz Sultan Selim Mosque, Tomb of Yavuz Sultan Selim, Tomb of İstanbul Şehzade Mehmet, İstanbul Eminönü Rüstempaşa Mosque, İstanbul Kadirga Sokullu Mosque and İstanbul Kasımpaşa Piyale Paşa Mosque are analysed in this scope. Uses of tile, techniques and motifs are mentioned while the tiles which have hatayi motif are analysed in detail.

Keywords: Ottoman, Tile, Hatayi, Bursa Green Mosque, İstanbul Rüstem Paşa Mosque.

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
ÖNSÖZ	i
ÖZET	ii
ABSTRACT	iii
İÇİNDEKİLER	iv
KISALTMALAR	vi
ŞEKİLLER DİZİNİ	vii
RESİMLER	viii

GİRİŞ

1. Araştırmanın Amacı	1
2. Araştırmanın Yöntemi	1
3. Araştırmanın Kapsamı	2
4. Araştırmanın Kaynakları	2

BİRİNCİ BÖLÜM

HATAYİ MOTİFİ VE KULLANIM ALANLARI

1.1. Hatayi Motifi Tarihçesi	4
1.2. Hatayi Motifinin Çizim Teknikleri	6
1.3. Hatayi Motifinin Kullanım Alanları	8
1.3.1. Kalemîşi	8
1.3.2. Çini Sanatı	9
1.3.3. Taş işçiliği	10
1.3.4. Vitray Sanatı	11
1.3.5. Cilt Sanatı	11
1.3.6. Ahşap ve Oymacılık Sanatı	13
1.3.7. Maden-Mücevher Sanatları	14
1.3.8. Dokumacılık (Halı, kilim ve kumaş) Sanatları	15
1.3.9. Tezhip Sanatı	17

İKİNCİ BÖLÜM

HATAYİ MOTİFİNİN KULLANILDIĞI ÇİNİLİ YAPILAR

2.1. Bursa Yeşil Cami	19
2.2. Bursa Yeşil Türbe	26
2.3. Edirne Muradiye Cami	36

2.4. İstanbul Yavuz Sultan Selim Cami	45
2.5. İstanbul Yavuz Sultan Selim Türbesi.....	52
2.6. İstanbul Şehzade Mehmet Türbesi.....	56
2.7. İstanbul Eminönü Rüstempaşa Cami	68
2.8. İstanbul Kadirga Sokullu Cami.....	106
2.9. İstanbul Kasımpaşa Piyale Paşa Cami	111

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

HATAYİ MOTİFLERİNİN ÜSLUP ÖZELLİKLERİ 115

3.1. Hatayi Motiflerinde Kullanılan Renkler	113
3.2. Bordürlerde Kullanılan Hatayi Motifleri	121
3.3. Yardımcı Motif Olarak Kullanılan Hatayi	125
3.4. Ana Motif Olarak Kullanılan Hatayi.....	126
3.5. Yönlü Motif Olarak Kullanılan Hatayi	131

SONUÇ 140

KAYNAKÇA.....	142
---------------	-----

ÖZGEÇMİŞ	145
----------------	-----

KISALTMALAR

C.	Cilt
çev.	Çeviren
haz.	Hazırlayan
İ.T.Ü.	İstanbul Teknik Üniversitesi
İ.Ü.	İstanbul Üniversitesi
K.B.	Kültür Bakanlığı
m	metre
M.E.B.	Milli Eğitim Bakanlığı
S.	Sayı
s.	sayfa
vd.	ve diğerleri
YKY	Yapı Kredi Yayınları
yy.	yüzyıl

ŞEKİLLER DİZİNİ

	Sayfa
Şekil 1.1. Hatayi Motifinin Bölümleri (Birold ve Derman, 1991: 65).....	5
Şekil 1.2. Hatayi Motifinin Kanaviçe Meşime Bölümünün Bölümü (Güney, 2002: 43).	6
Şekil 1.3. Hatayi Motifinin Yerleştirilmesi (Güney, 2002: 43).	6
Şekil 1.4. Hatayi Motifinin Taç Yapraklarının Yerleştirilmesi (Güney, 2002: 43).	7
Şekil 1.5. Hatayi Motifi Örnekleri (Güney, 2002: 43).....	7

RESİMLER DİZİNİ

Sayfa

Resim 1.1: Duvar Süslemesi (Hacı Bektaş Dergâhı) (Mert, 2008: 123).....	8
Resim 1.2: Ulama Çini Pano, XV.yy (Mert, 2008: 121).	9
Resim 1.3: Taş Üstünde Hatayi Motifi İstanbul Beyazıd Cami.....	10
Resim 1.4: “Vitray” Örneği ve Ayrıntısı (Mert, 2008: 115).....	11
Resim 1.5: “Nasihat-ı Sultan Murat Hanın İç Arka Cilt Kapağı, Cildte ve Kapakta Bulunması Gereken Madalyon “Saz” Tarzıyla Yerleştirilen Çiçek Desenleriyle Doldurulmuştur” Cildinden Bir Kesit (Mert, 2008: 108)..	13
Resim 1.6: Ahşap Pencere Kanatları, XIV.yy Başı Konya Sadreddin Konevi.....	14
Resim 1.7: I. Süleyman’ın Adını Taşıyan Altın İşlemeli Kılıç, İki Tarafı Da Keskin, Kavisli Ucu, Altın İşlemeli ve Kufi Açıklamalı (Askeri Müzesi, İstanbul) (Mert, 2008: 135-136).....	15
Resim 1.8: XVI.yy Uşak Seccadesi (Mert, 2008: 125).....	16
Resim 1.9: Kaftan (Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi) (Mert, 2008: 128).....	17
Resim 1.10: Besmele, Tezhip ve Haklar Kompozisyonu, ayrıntı (Mert, 2008: 94)..	18
Resim 2.1: Bursa Yeşil Cami Genel Görünümü	19
Resim 2.2: Giriş Eyvanı Alt Kat Tavanı (Ergün, 2009: 54).....	20
Resim 2.3: Camiye Açıklık Sağlayan Alt Kat Mahfili Kemerinden Detay (Bilir, 2008: 86).....	21
Resim 2.4: Müezzin Mahfili Kemer Karnı Kısım (Ergün, 2009: 56).....	21
Resim 2.5: Hünkar Mahfili Aynalı Kemer Köşelikleri (Yıldırım, 2007: 180)	22
Resim 2.6: Hünkar Mahfili Kuzey Kemer Karnında Sanatçı Kitabesi Detay (Yıldırım, 2007: 168).	22
Resim 2.7: Hünkar Mahfilinin Kuzeyindeki Pencere Alınlığı (Yıldırım, 2007: 168).	23
Resim 2.8: Mihrab Genel Görünüm (Ergün, 2009: 60).	24
Resim 2.9: Mihrapta En Dışta Yer Alan Bordür (Ergün, 2009: 61).	24
Resim 2.10: Mihrap, Kavsara Köşelikleri (Ergün, 2009: 64).	25
Resim 2.11: Mukarnas Bezeme (Ergün, 2009: 64).....	25
Resim 2.12: Bursa Yeşil Türbe Genel Görünümü (İslamoğlu, 2010).....	27
Resim 2.13: Kuzeydoğu Cephedeki Pencere Alınlığı (İslamoğlu, 2010)	28
Resim 2.14: Türbe İç Genel Görünüm (İslamoğlu, 2010)	28
Resim 2.15: Çelebi Sultan Mehmed'in Lahidi Ön Yüzü (İslamoğlu, 2010)	29
Resim 2.16: Çelebi Sultan Mehmet Sanduka Kaide Detay (İslamoğlu, 2010).....	30

Resim 2.17: Çelebi Sultan Mehmet Sandukasının Kaide Yüzeyi (Yıldırım, 2007: 180)	31
Resim 2.18: Çelebi Sultan Mehmet Sanduka Etek Detayı (Yıldırım, 2007: 180)....	31
Resim 2.19: Sitti Hatun Lahidin Ön Yüzeyi (İslamoğlu, 2010)	32
Resim 2.20: Hafsa Hatun Sandukası Doğu Yüzü (Yıldırım, 2007: 180).....	33
Resim 2.21: Mihrap Genel Görünüm (İslamoğlu, 2010)	34
Resim 2.22: Mihrap Nişi (İslamoğlu, 2010)	35
Resim 2.23: Edirne Muradiye Cami Genel Görünümü (İslamoğlu, 2010).....	36
Resim 2.24: İç Mekan Genel Görünüm (İslamoğlu, 2010).....	38
Resim 2.25: Doğu ve Batı Cephesinde Bulunan Çini Levhalardan Görünüm (İslamoğlu, 2010)	39
Resim 2.26: İbadet Mekanı Doğu Cephesindeki Birinci Kompozisyon (İslamoğlu, 2010)	40
Resim 2.27: İbadet Mekanı Doğu Cephesindeki İkinci Kompozisyon (İslamoğlu, 2010)	40
Resim 2.28: İbadet Mekanı Doğu Cephesindeki Üçüncü Kompozisyon (İslamoğlu, 2010)	41
Resim 2.29: İbadet Mekanı Doğu Cephesindeki Dördüncü Kompozisyon (İslamoğlu, 2010)	41
Resim 2.30: İbadet Mekanı Doğu Cephesindeki Beşinci Kompozisyon (İslamoğlu, 2010)	42
Resim 2.31: İbadet Mekanı Doğu Cephesindeki Altıncı Kompozisyon (İslamoğlu, 2010)	43
Resim 2.32: İbadet Mekanı Doğu Cephesindeki Yedinci Kompozisyon (İslamoğlu, 2010)	43
Resim 2.33: Mihrab Genel Görünüm (İslamoğlu, 2010)	44
Resim 2.34: Sütunçeler Bordürü (İslamoğlu, 2010)	45
Resim 2.35: İstanbul Yavuz Sultan Selim Cami Genel Görünümü (İslamoğlu, 2010)	46
Resim 2.36: Avluda Bulunan Pencere Alınlıkları Genel Görünümü (İslamoğlu, 2010)	47
Resim 2.37: Güney Cephesinde Bulunan Pencere Alınlıkları (İslamoğlu, 2010).....	47
Resim 2.38: Güney Cephesinde Bulunan Pencere Alınlıkları (İslamoğlu, 2010).....	48
Resim 2.39: Cami İçi Görünümü (İslamoğlu, 2010)	49
Resim 2.40: Harimde Bulunan Pencere Alınlıkları (İslamoğlu, 2010).....	49
Resim 2.41: Cami İçinde Alt Kat Pencere Alınlıkları (İslamoğlu, 2010).....	50
Resim 2.42: Hünkar Mahfili Pencere Alınlıkları (İslamoğlu, 2010)	51

Resim 2.43: Hünkar Mahfilinde Bulunan Pano (İslamoğlu, 2010)	51
Resim 2.44: Mihrap Sağında Bulunan Pencere Alınlığı Yakın Çekim (İslamoğlu, 2010)	52
Resim 2.45: İstanbul Yavuz Sultan Selim Türbesi Genel Görünümü	53
Resim 2.46: Türbe Cephesinin Sağında bulunan Çini Panolar (İslamoğlu, 2010) ..	54
Resim 2.47: Türbe Cephesinin Solunda Bulunan Çini Panolar (İslamoğlu, 2010) ..	54
Resim 2.48: Kapının İki Yanında Bulunan Çini Pano (İslamoğlu, 2010)	55
Resim 2.49: Türbe Cephesindeki Pano Bordürleri (Bilir, 2008: 135).	55
Resim 2.50: Türbe Kapısının Üstünde Bulunan Çini Pano (İslamoğlu, 2010).....	56
Resim 2.51: İstanbul Şehzade Mehmet Türbesi Genel Görünümü.....	57
Resim 2.52: İç Mekan Görünümü (İslamoğlu, 2010)	58
Resim 2.53: Revak Kısımında Sağ Tarafa Bulunan Pano Bordürü (İslamoğlu, 2010)	59
Resim 2.54: Revak Kısımında Sağ Tarafa Bulunan Panonun Taç Kısmı (İslamoğlu, 2010)	59
Resim 2.55: Revak Kısımında Sağ Tarafa Bulunan Pano (İslamoğlu, 2010).....	60
Resim 2.56: Revak Kısımında Sağ Tarafa Bulunan Pano (İslamoğlu, 2010).....	60
Resim 2.57: Kapı Kenarı Panolarının Bordürü (İslamoğlu, 2010)	61
Resim 2.58: Kapı Kenarı Panoları (İslamoğlu, 2010).....	61
Resim 2.59: Kapı Kenarı Kemerli Pano İkinci Kısım (İslamoğlu, 2010).....	62
Resim 2.60: Kapı Kenarı Üçüncü Kısım Kemerli Pano (İslamoğlu, 2010).....	63
Resim 2.61: Alt Pencere Arasındaki Panolar (İslamoğlu, 2010)	64
Resim 2.62: Alt Pencere Alınlıklarında Bulunan Ayet Panoları (İslamoğlu, 2010)..	65
Resim 2.63: Kemerin Oluşturduğu Köşelik Kısımları (İslamoğlu, 2010)	65
Resim 2.65: Alt Pencere Alınlıklarının Üstündeki Üst Ayet Kuşağı (İslamoğlu, 2010)	67
Resim 2.66: Üst Pencere Bordür Çinileri (İslamoğlu, 2010).....	67
Resim 2.67: Üst Ayet Kuşağı ile Üst Pencere Arasında Kalan Alanı Kaplayan Çiniler (İslamoğlu, 2010)	68
Resim 2.68: İstanbul Eminönü Rüstem Paşa Cami Genel Görünümü	69
Resim 2.69: Cami Taçkapı (İslamoğlu, 2010)	70
Resim 2.70: Son Cemaat Yeri Genel Görünümü (İslamoğlu, 2010)	71
Resim 2.71: Son Cemaat Doğu Cephesinde Bulunan Pano (İslamoğlu, 2010)	71
Resim 2.72: Son Cemaat Doğu Cephesinde Bulunan Panodan Detay (İslamoğlu, 2010)	72

Resim 2.73: Doğu Cephe, Pencere Alınlıklarında Bulunan Pencere Alınlıkları (İslamoğlu, 2010)	72
Resim 2.74: Cümle Kapısının Solunda Bulunan Mihrabiye (İslamoğlu, 2010)	73
Resim 2.75: Mihrabiye Detay (İslamoğlu, 2010)	74
Resim 2.76: Cümle Kapısı (İslamoğlu, 2010).....	75
Resim 2.77: Cümle Kapısından Detay (İslamoğlu, 2010)	75
Resim 2.78: Harimden Genel Görünüm (İslamoğlu, 2010).....	76
Resim 2.79: Mihrabın Sağ Tarafı Genel Görünüm (İslamoğlu, 2010)	76
Resim 2.80: Mihrabın Solunda Bulunan Pencere Duvarları (İslamoğlu, 2010)	77
Resim 2.81: Mihrabın Solunda Pencere Duvarından Detay (İslamoğlu, 2010).....	77
Resim 2.82: Mihrabın Sağında Bulunan Pencere Duvarı (İslamoğlu, 2010).....	78
Resim 2.83: Mihrabın Sağında Bulunan Pencere Duvarından Detay (İslamoğlu, 2010)	78
Resim 2.84: Harim, Duvar Bordürleri, Detay (İslamoğlu, 2010)	79
Resim 2.85: Mihrabın Solunda Bulunan Pencere Araları Pano Görünümü (İslamoğlu, 2010)	79
Resim 2.86: Mihrabın Solunda Bulunan Pencere Araları Pano Görünümü (İslamoğlu, 2010)	80
Resim 2.87: Mihrabın Solunda Bulunan Pencere Duvarı (İslamoğlu, 2010)	80
Resim 2.88: Mihrabın Sağında Bulunan Duvar (İslamoğlu, 2010)	81
Resim 2.89: Mihrabın Sağında Bulunan Duvardan Detay (İslamoğlu, 2010).....	81
Resim 2.90: Harim Fil Ayağı (İslamoğlu, 2010)	82
Resim 2.91: Harim Fil Ayağından Detay (İslamoğlu, 2010).....	83
Resim 2.92: Mihrabın Solunda Bulunan Pencere Aralığı (İslamoğlu, 2010)	83
Resim 2.93: Mihrabın Solunda Bulunan Pencere Aralığı Detay (İslamoğlu, 2010)..	84
Resim 2.94: Mihrabın Sağında Bulunan Pencere Duvarı (İslamoğlu, 2010).....	85
Resim 2.95: Mihrabın Sağında Bulunan Pencere Duvarından Detay (İslamoğlu, 2010)	85
Resim 2.96: Mihrap Duvarı Orta Kemerli Pandantifleri (İslamoğlu, 2010).....	86
Resim 2.97: Doğu-Batı Galerilerini Taşıyan Kemerler (İslamoğlu, 2010).....	87
Resim 2.98: Kadınlar Mahfili Genel Görünümü (Özcan, 2007: 38).....	87
Resim 2.99: Kadınlar Mahfili Giriş Kapısının Sağ Tarafında Bulunan Pencere Aralığı (İslamoğlu, 2010).....	88
Resim 2.100: Kadınlar Mahfili Giriş Kapısının Sağ Tarafında Bulunan Pencere Aralığından Detay (İslamoğlu, 2010)	88

Resim 2.101: Kadınlar Mahfili Giriş Kapısının Sağ Tarafında Bulunan Pencere Aralığı (İslamoğlu, 2010).....	89
Resim 2.102: Kadınlar Mahfili Giriş Kapısının Sağ Tarafında Bulunan Pencere Aralığından Detay (İslamoğlu, 2010)	90
Resim 2.103: Kadınlar Mahfili Giriş Kapısının Sağ Tarafında Bulunan Pencere Duvarı (İslamoğlu, 2010).....	91
Resim 2.104: Kadınlar Mahfili Duvarı (İslamoğlu, 2010).....	92
Resim 2.105: Kadınlar Mahfili Duvarından Detay (İslamoğlu, 2010)	92
Resim 2.106: Kadınlar Mahfili Pencere Duvarı (İslamoğlu, 2010).....	93
Resim 2.107: Kadınlar Mahfili Pencere Duvarından Detay (İslamoğlu, 2010).....	93
Resim 2.108: Hünkar Mahfilinde Bulunan Dikdörtgen Pano (İslamoğlu, 2010)	94
Resim 2.109: Hünkar Mahfilinde Bulunan Dikdörtgen Panodan Detay (İslamoğlu, 2010)	94
Resim 2.110: Kadınlar Mahfili Pencere Duvarı (İslamoğlu, 2010).....	95
Resim 2.111: Kadınlar Mahfili Pencere Duvarından Detay (İslamoğlu, 2010).....	96
Resim 2.112: Kadınlar Mahfili Duvarından Görünüm (İslamoğlu, 2010).....	97
Resim 2.113: Kadınlar Mahfili Duvarından Detay (İslamoğlu, 2010)	97
Resim 2.114: Kadınlar Mahfili Giriş Kapısı Duvarı (İslamoğlu, 2010)	98
Resim 2.115: Kadınlar Mahfili Giriş Kapısı Duvarından Detay (İslamoğlu, 2010)..	98
Resim 2.116: Mihrab Genel Görünümü (İslamoğlu, 2010).....	99
Resim 2.117: Mihrap Nişi (İslamoğlu, 2010)	100
Resim 2.118: Mihrap Yan Duvarında Yer Alan Çini (İslamoğlu, 2010).....	101
Resim 2.119: Mihrap Yan Duvarında Yer Alan Çiniden Detay (İslamoğlu, 2010)	101
Resim 2.120: Mihrap Yan Duvarında Yer Alan Çini (İslamoğlu, 2010).....	102
Resim 2.121: Mihrap Yan Duvarında Yer Alan Çiniden Detay (İslamoğlu, 2010)	102
Resim 2.122: Mihrabın Sağında Bulunan Bordür (İslamoğlu, 2010).....	103
Resim 2.123: Mihrabın Sağında Bulunan Bordür Detayı (İslamoğlu, 2010)	104
Resim 2.124: Mihrabın Solunda Bulunan Duvar (İslamoğlu, 2010).....	104
Resim 2.125: Mihrabın Solunda Bulunan Duvardan Detay (İslamoğlu, 2010).....	105
Resim 2.126: Minber Yan Görünüm (Özcan, 2007: 43).....	105
Resim 2.127: Minber Gövdesi (İslamoğlu, 2010).....	106
Resim 2.128: İstanbul Kadirga Sokullu Cami Genel Görünümü.....	107
Resim 2.129: Mihrabın Sağında Bulunan Alt Pencere Alınlıkları (İslamoğlu, 2010)	108
Resim 2.130: Mihrabın Solunda Bulunan Alt Pencere Alınlıkları (İslamoğlu, 2010)	108

Resim 2.131: Kubbe Geçiş Pandantifleri (İslamoğlu, 2010)	109
Resim 2.132: Minber Köşkünün Külahı (İslamoğlu, 2010).....	110
Resim 2.133: İstanbul Kasımpaşa Piyale Paşa Cami Genel Görünümü	111
Resim 2.134: Mihrap Genel Görünümü (İslamoğlu, 2010).....	112
Resim 2.135: Mihrabı Kuşatan Kalın Bordür (İslamoğlu, 2010).....	112
Resim 3.1: Bursa Yeşil Cami Müezzin Mahfilinki Bursa Kemerinin Karın Kısımında Bulunan Hatayi Motifi (Ergün, 2009: 56).	114
Resim 3.2: Bursa Yeşil Cami Hünkar Mahfili Kuzey Kemerinin Karında Sanatçı Kitabesinde Bulunan Hatayi Motifi (Yıldırım, 2007: 168).....	114
Resim 3.3: Bursa Yeşil Cami Mihrap Bordüründeki Süslemede Bulunan Hatayi Motifi (Ergün, 2009: 61).	114
Resim 3.4: Bursa Yeşil Türbe Çelebi Sultan Mehmet Sanduka Kaidesinde Bulunan Hatayi Motifi (İslamoğlu, 2010).....	115
Resim 3.5: Bursa Yeşil Türbe Çelebi Sultan Mehmet Sandukasının Kaide Yüzeyinde Bulunana Hatayi Motifi (İslamoğlu, 2010).....	115
Resim 3.6: Edirne Muradiye İbadet Mekanı Doğu Cephesindeki Beşinci Kompozisyonda Bulunan Hatayi Motifi (İslamoğlu, 2010)	115
Resim 3.7: Edirne Muradiye Cami İbadet Mekanı Doğu Cephesindeki Altıncı Kompozisyonda Bulunan Hatayi Motifi (İslamoğlu, 2010)	115
Resim 3.8: İstanbul Yavuz Sultan Selim Cami Güney Cephesinde Bulunan Pencere Alınlıkları (İslamoğlu, 2010).....	116
Resim 3.9: İstanbul Yavuz Sultan Selim Türbe Cephesindeki Panonun Bordürleri (İslamoğlu, 2010)	117
Resim 3.10: İstanbul Yavuz Sultan Selim Türbe Kapısının Üstünde Bulunan Çini Bordür (İslamoğlu, 2010).....	117
Resim 3.11: İstanbul Şehzade Mehmet Türbe Revak Kısımında Sağ Tarafa Bulunan Pano Bordürü (İslamoğlu, 2010)	118
Resim 3.12: İstanbul Şehzade Mehmet Türbe Kapı Kenarı Panolarının Bordürü (İslamoğlu, 2010)	118
Resim 3.13: İstanbul Eminönü Rüstem Paşa Cami Son Cemaat Doğu Cephesinde Bulunan Panoda Bulunan Hatayi Motifi (İslamoğlu, 2010)	119
Resim 3.14: İstanbul Eminönü Rüstem Paşa Cami Mihrabiyede Bulunan Hatayi Motifi (İslamoğlu, 2010).....	119
Resim 3.15: İstanbul Eminönü Rüstem Paşa Cami Mihrabın Solunda Bulunan Pencere Aralığı (İslamoğlu, 2010)	119
Resim 3.16: İstanbul Kadırga Sokullu Cami Minberin Köşk Kısımının Külahı (İslamoğlu, 2010)	120
Resim 3.17: İstanbul Kasımpaşa Piyale Paşa Cami Mihrabı Kuşatan Kalın Bordür (İslamoğlu, 2010).....	120

Resim 3.18: Bursa Yeşil Cami Mihrapta En Dışta Yer Alan Bordürde Bulunan Hatayi Motifi (Ergün, 2009: 61).....	121
Resim 3.19: Bursa Yeşil Türbe Kuzeydoğu Cephesi Pencere Alınlığı Bordüründe Bulunan Hatayi Motifi (İslamoğlu, 2010).....	121
Resim 3.20: Edirne Muradiye Tepelik Bordüründe Bulunan Hatayi Motifi (İslamoğlu, 2010).....	122
Resim 3.21: İstanbul Yavuz Sultan Selim Cami Mihrabın Sağında ve Solunda Pencere Alınlığında Bulunan Hatayi Motifi (İslamoğlu, 2010).....	122
Resim 3.22: İstanbul Yavuz Sultan Selim Türbe Cephesindeki Panonun Bordüründe Bulunan Hatayi Motifi (İslamoğlu, 2010).....	122
Resim 3.23: İstanbul Şehzade Mehmet Türbe Revak Kısmının Sağ Tarafında Pano Bordüründe Bulunan Hatayi Motifi (İslamoğlu, 2010).....	123
Resim 3.24: İstanbul Eminönü Rüstem Paşa Cami Harim Duvarları Bordürde Bulunan Hatayi Motifi (İslamoğlu, 2010).....	124
Resim 3.25: İstanbul Eminönü Rüstem Paşa Cami Mihrabın Sağında Bulunan Bordürde Hatayi Motifi (İslamoğlu, 2010).....	124
Resim 3.26: İstanbul Kadirga Sokulu Cami Yazı Kenarı Süslemelerinde Bulunan Hatayi Motifi (İslamoğlu, 2010).....	124
Resim 3.27: İstanbul Piyale Paşa Cami Mihrabı Kuşatan Kalın Bordürde Bulunan Hatayi Motifi (İslamoğlu, 2010).....	125
Resim 3.28: İstanbul Rüstem Paşa Cami Mihrap Yan Duvarlarında Bulunan Hatayi Motifi (İslamoğlu, 2010).....	125
Resim 3.29: Bursa Yeşil Türbe Çelebi Sultan Mehmet Sanduka Etek Zemininde Bulunan Hatayi Motifi (İslamoğlu, 2010).....	126
Resim 3.30: Edirne Muradiye Cami İbadet Mekanı Doğu Cephesinde Beşinci Kompozisyonda Bulunan Hatayi Motifi (İslamoğlu, 2010).....	127
Resim 3.31: İstanbul Yavuz Sultan Selim Cami Güney Cephesi Pencere Alınlıklarında Bulunan Hatayi Motifi (İslamoğlu, 2010).....	127
Resim 3.32: İstanbul Eminönü Rüstem Paşa Cami Harimde Yer Alan Fil Ayağında Bulunan Hatayi Motifi (İslamoğlu, 2010).....	129
Resim 3.33: İstanbul Eminönü Rüstem Paşa Cami Mihrabın Solunda Bulunan Pencere Aralığında Yer Alan Hatayi Motifi (İslamoğlu, 2010).....	129
Resim 3.34: İstanbul Eminönü Rüstem Paşa Cami Mihrabın Sağında Bulunan Pencere Aralığında Yer Alan Hatayi Motifi (İslamoğlu, 2010).....	129
Resim 3.35: İstanbul Eminönü Rüstem Paşa Cami Kadınlar Mahfili Duvarında Bulunan Hatayi Motifi (İslamoğlu, 2010).....	130
Resim 3.36: İstanbul Eminönü Rüstem Paşa Cami Kadınlar Mahfili Pencere Duvarında Bulunan Hatayi Motifi (İslamoğlu, 2010).....	130
Resim 3.37: İstanbul Eminönü Rüstem Paşa Cami Hünkar Mahfilinde Dikdörtgen Panoda Bulunan Hatayi Motifi (İslamoğlu, 2010).....	130

Resim 3.38: İstanbul Eminönü Rüstem Paşa Cami Kadınlar Mahfili Pencere Duvarı Bulunan Hatayi Motifi (İslamoğlu, 2010).....	130
Resim 3.39: İstanbul Eminönü Rüstem Paşa Cami Kadınlar Mahfili Duvarında Bulunan Hatayi Motifi (İslamoğlu, 2010).....	130
Resim 3.40: İstanbul Eminönü Rüstem Paşa Cami Mihrap Yan Duvarlarında Bulunan Hatayi Motifi (İslamoğlu, 2010).....	130
Resim 3.41: Bursa Yeşil Cami Mihrapta En Dışta Yer Alan Bordürde Bulunan Yönlü Hatayi Motifi (Ergün, 2009: 61).	131
Resim 3.42: Bursa Yeşil Türbe Hafsa Hatun Sandukasının Bordüründe Bulunan Yönlü Hatayi Motifi (İslamoğlu, 2010)	131
Resim 3.43: Bursa Yeşil Türbe Mihrap Nişinde Bulunan Yönlü Hatayi Motifi (İslamoğlu, 2010)	131
Resim 3.44: Edirne Muradiye Cami İbadet Mekanı Doğu Cephesinde Birinci Kompozisyonda Bulunan Yönlü Hatayi Motifi (İslamoğlu, 2010)	133
Resim 3.45: Edirne Muradiye Cami İbadet Mekanı Doğu Cephesinde Üçüncü Kompozisyonda Bulunan Yönlü Hatayi Motifi (İslamoğlu, 2010)	133
Resim 3.46: Edirne Muradiye Cami İbadet Mekanı Doğu Cephesinde Dördüncü Kompozisyonda Bulunan Yönlü Hatayi Motifi (İslamoğlu, 2010)	133
Resim 3.47: Edirne Muradiye Cami İbadet Mekanı Doğu Cephesinde Beşinci Kompozisyonda Bulunan Yönlü Hatayi Motifi (İslamoğlu, 2010)	133
Resim 3.48: Edirne Muradiye Cami İbadet Mekanı Doğu Cephesinde Altıncı Kompozisyonda Bulunan Yönlü Hatayi Motifi (İslamoğlu, 2010)	133
Resim 3.49: İstanbul Yavuz Sultan Selim Türbe Cephesi Pano Bordüründe Bulunan Yönlü Hatayi Motifi (Bilir, 2008: 135).	134
Resim 3.50: İstanbul Şehzade Mehmet Türbesi Kapı Kenarı Kemerli Panonun İkinci Kısımında Bulunan Yönlü Hatayi Motifi (İslamoğlu, 2010).....	135
Resim 3.51: İstanbul Şehzade Mehmet Türbesi Alt Pencere Alınlıklarında Bulunan Yönlü Hatayi Motifi (İslamoğlu, 2010).....	135
Resim 3.52: İstanbul Eminönü Rüstem Paşa Cami Mihrabın Sağında Bulunan Bordürde Bulunan Hatayi Motifi (İslamoğlu, 2010).....	136
Resim 3.53: İstanbul Eminönü Rüstem Paşa Cami Kadınlar Mahfili Giriş Kapısı Duvarında Bulunan Hatayi Motifi (İslamoğlu, 2010).....	136
Resim 3.54: İstanbul Eminönü Rüstem Paşa Cami Hünkar Mahfilinde Dikdörtgen Panoda Bulunan Hatayi Motifi (İslamoğlu, 2010).....	136
Resim 3.55: İstanbul Piyale Paşa Cami Mihrabı Kuşatan Bordürde Bulunan Yönlü Hatayi Motifi (İslamoğlu, 2010)	137

GİRİŞ

1. Araştırmanın Amacı

“1400-1500 Yılları Arasında Osmanlı Mimarisi’nde Kullanılan Çinilerde Hatayi Motifi” başlıklı tez çalışmasının amacı; çalışma kapsamında bulunan yapılar temel alınarak, hatayi motifinin tarihsel gelişimi, kullanım alanlarının araştırılması, hatayi motifinin çini sanatındaki yeri ve öneminin belirlenmesidir. Osmanlı çini sanatında hatayi motifinin kullanımı ile ilgili benzer çalışmanın olmaması araştırmayı önemli kılmaktadır.

2. Araştırmanın Yöntemi

Konuyla ilgili araştırmalar, ağırlıklı Süleyman Demirel Üniversitesi Bilgi Merkezi’nin bağlantıları kullanılarak internet üzerinde ve İstanbul’da bulunan İslam Araştırmaları Merkezi’nde yapılmıştır. Öncelikle konuyla ilgili olan temel yayınlar tespit edilmiş ve konuyla ilişkili diğer kaynaklardan yararlanılmıştır

Çalışma kapsamında olan 1400-1500 tarihleri arasında Osmanlı Döneminde inşa edilmiş olan mimari eserler tespit edilmiş, bu eserlerin çini bezemesinde kullanılan hatayi motifleri saptanarak çalışma dokuz yapı ile sınırlandırılmıştır. Yapıların tespiti yapılmış, inceleme için gerekli izinler alınarak yapılar yerlerinde incelenmiştir. İstanbul, Bursa, Edirne şehirlerinde yer alan yapılarda bulunan çiniler fotoğraf çekimleri ile görsel olarak tespit edilmiştir.

Hazırlanan tez çalışması üç bölümden oluşmaktadır. Giriş bölümünde araştırmanın amacı, araştırmanın yöntemi, araştırmanın kapsamı ve araştırmanın kaynakları anlatılmıştır.

Birinci Bölümde, Hatayi motifinin tarihçesi, bölümleri, çizim teknikleri ve hatayi motifinin kullanım alanları çalışılmıştır.

İkinci Bölümde, Hatayi motifinin kullanıldığı çinili yapılar tarihi sıralamaya göre incelenmiş mimari özellikleri anlatılmıştır. Yapılarda bulunan hatayi motifinin yer aldığı çini süslemeleri belirli bir sistem içerisinde fotoğraf çekimi yapılarak ele alınmıştır.

Üçüncü Bölümde ise Hatayi motiflerinin üslup özellikleri incelenerek hatayi motiflerinde kullanılan renkler, bordürlerde kullanılan hatayi motifleri, yardımcı motif olarak kullanılan hatayi motifleri, ana motif olarak kullanılan hatayi ve son olarak yönlü motif olarak kullanılan hatayi incelenmiştir. Bu çalışmada elde edilen veri ve bulgular “Sonuç” bölümünde ele alınmıştır.

3. Araştırmanın Kapsamı

1400- 1500 yılları arasında Osmanlı Mimarisinde, kullanılan çinilerde hatayi motifi ele alınmıştır. Hatayi motifinin tarihsel gelişimi, çeşitleri, kullanım alanları ve çizim teknikleri gibi yönlerinin araştırılarak Türk Süsleme Sanatındaki yerinin ve öneminin belirlenmesi amaçlanmış, incelenen yapılarda hatayi motifinin çeşitleri, teknikleri fotoğraflarla belgenerek, kullanım yerleri belirlenmiştir.

Hatayi motifinin yer aldığı çini bezemeli yapılar, İstanbul, Edirne, Bursa şehirlerinde yer alan 9 yapı ile sınırlandırılmıştır. Bursa Yeşil Cami, Bursa Yeşil Türbe, Edirne Muradiye Cami, İstanbul Yavuz Sultan Selim Cami, İstanbul Yavuz Sultan Selim Türbesi, İstanbul Şehzade Mehmet Türbesi, İstanbul Eminönü Rüstem Paşa Cami, İstanbul Kadirga Sokullu Cami ve son olarak İstanbul Kasımpaşa Piyale Paşa Cami bu kapsamda incelenmiştir.

4. Araştırmanın Kaynakları

Öncelikle Türk Sanat Tarihinin temel kaynakları ele alınmıştır. Kuşkusuz O. Aslanapa'nın “Türk Sanatı” isimli eseri, İslamıktan önce Türk sanatı, İslamıktan sonra Türk sanatı, Anadolu Türk sanatı, XIV. yüzyıl mimarisi Beylikler devri ve Osmanlı Türk mimarisi alanındaki en önemli kaynaklardan biridir. İ. Birol -Ç. Derman'ın “Türk Tezyini Sanatlarında Motifler” isimli eseri, motiflerin sınıflandırılması, motiflerin tanımları, süsleme sanatındaki yeri, çeşitleri, çizimleri ve örnek şekilleri tanıtmaları bakımında önemlidir. Türk Çini Sanatı sözkonusu olduğunda, Şerare Yetkin'in tüm eserleri bu konudaki temel kaynakların başında gelmektedir.

Y. Demiriz'in “Osmanlı Mimarisinde Süsleme, I Erken Devir (1300–1453)” ve “Osmanlı Kitap Sanatında Naturalist Üslupta Çiçekler” isimli kitapları süsleme ve mimari bezeme konusunda temel kaynaklardan biridir.

D. Kuban “ Çağlar Boyunca Türkiye Sanatının Anahtarları” isimli eserde, Türk Sanatı ve Kavramları, Hititlerden Önce Anadolu Sanatı, Yunan ve Roma Çağı Sanatı, Türkiye’ de Hristiyan Çağı Sanatı, Osmanlı Öncesi Anadolu-Türk Sanatı ve Osmanlı Sanatı anlatılmış fotoğraf çekimleri ve yapı planlarıyla desteklenmiştir.

F. Şahin “ Türk Çini Sanatı Süslemeciliği” isimli eserde, Türk tezhip sanatının tarihi, Anadolu Türk Çini Sanatının tarihsel gelişimi ve Türk Çini Sanatında bitkisel motiflerin sınıflandırılarak incelemiş, Z.Güney-N.Güney “Osmanlı Süsleme Sanatı” isimli eserde, süslemenin tanımı ve tarihsel gelişimi ve Türk tezyini motiflerini sınıflandırılmıştır. İ. Özkeçeci Ve Ş. B. Özkeçeci, “Türk Sanatında Tezhip” isimli eserde, Türk sanatında tezhip, tezhip sanatının tanımı, tarihçesi, desen çizimleri, tezhipte kullanılan motifler, kompozisyon türleri ve kullanılan malzemeler fotoğraf çekimi ve çizimlerle desteklenerek açıklanmıştır.

H. Akıncı’nın “Türk Çini Sanatında Çiçekli Vazo Tasvirli Panolar”, başlıklı yayınlanmamış yüksek lisans tezinde, çini kelimesinin kapsamı, Anadolu’da Türk Çini Sanatının Gelişimini 16.yy dan 19.yy sonlarına kadar, Osmanlı Çinilerinin boyama teknikleri ve renkleri motifleri ve üslupları incelenmiştir. Çini sanatının diğer süsleme sanatlarıyla olan benzerliği ele alınmıştır.

BİLİR, T., “Erken Osmanlı Dönemi Renkli Sır Tekniği ve Yeni Yorumları” başlıklı yayınlanmamış sanatta yeterlik çalışmasında, Erken Osmanlı Dönemi ve renkli sır tekniği incelenmiştir. A. Mert’in hazırladığı “Süsleme Sanatlarında Hatai Motifi ve Tarihsel Gelişimi”, yayınlanmamış yüksek lisans tezinde, Hatai motifinin tarihsel gelişimi, çeşitleri, kullanım alanları irdelenmiştir. Bu konudaki benzer bir çalışmada, M.Özcan’ın hazırladığı“Rüstem Paşa Cami Çinilerinden Örnekler”, başlıklı yayınlanmamış yüksek lisans tezidir. Bu çalışmada, Türk çini sanatının tarihsel gelişimi, kullanım alanları, teknikleri ve motifleri, İstanbul hakkında tarihi bilgiler ve Rüstem Paşa Cami çinileri anlatılmıştır.

S. Yıldırım ise, “Erken Osmanlı (1300-1453) Yapılarında Çini Süsleme”, yayınlanmamış doktora tezinde, Anadolu çini sanatındaki teknikler ve Erken Osmanlı yapılarında çini süsleme hakkında bilgilere yer vermiştir. Kaynakça bölümünde bu çalışmada yararlanılan tüm kaynaklar belirtilmiştir.

BİRİNCİ BÖLÜM

HATAYİ MOTİFİ VE KULLANIM ALANLARI

1.1. Hatayi Motifi Tarihçesi

Hatayi, çeşitli çiçeklerin dikey kesiti alınarak stilize edilmiş, sapın birleştiği başlangıç noktası, tohum kesesi, çanak ve taç yaprakları gibi ana bölümlerden oluşmuştur (Birol ve Derman, 1991: 65).

Yoğun bir şekilde üslûplaştırıldığından ilham kaynağının tabiattaki hangi çiçek olduğu belirsizleşmiştir. Hatayi'nin, çok sayıda çeşitleri mevcut olduğundan asıl şekli tam olarak tespit edilememekte, ancak Hatayi adını taşıdığından dolayı Orta Asya veya Çin'den kaynaklanmış bir motif olduğu tahmin edilmektedir. Hatâi, Hatâ'ya mensup demektir¹ (Özkeçeci ve Özkeçeci, 2007: 67).

Hatayiler, Türk bezeme sanatının başlıca motiflerindedir. Orta Asya'dan gelen ve Çin sanatının etkisi altında gelişen çiçek ve goncaların ele alındığı bir süsleme tarzıdır. Çoğu kez asılları belli olmayacak derecede stilize edilerek bütün süsleme alanlarında kullanılmış ve giderek büyük bir üsluplaşmaya yol açmıştır. Bütün milletlerin bezeme sanatlarında görülen özellikle kendi yorumu ve zevkine göre hareket eden Türk sanatkarının elinde çok zengin bir süsleme kaynağı olarak ortaya çıkmıştır (Güney, 2002: 42).

Her dönemde başka özellikler kazanmış olan hatayilerin Türk sanatında en erken örnekleri Uygur Türkleri tarafından yapılmış olan VIII. ve IX. yüzyıla ait Maniheizt duvar resimlerinde görülür. Orta Asya'dan İran yoluyla Anadolu'ya geçen bu motif Anadolu Selçuklularında sade şekilleri ile ele alınırken Osmanlılar döneminde olgun bir düzeye ulaşmış ve yaygın olarak kullanılmıştır. Hatayinin en çok görüldüğü alan tezhip sanatıdır. XV yüzyılda İran'da yazılmış olan sanata ait

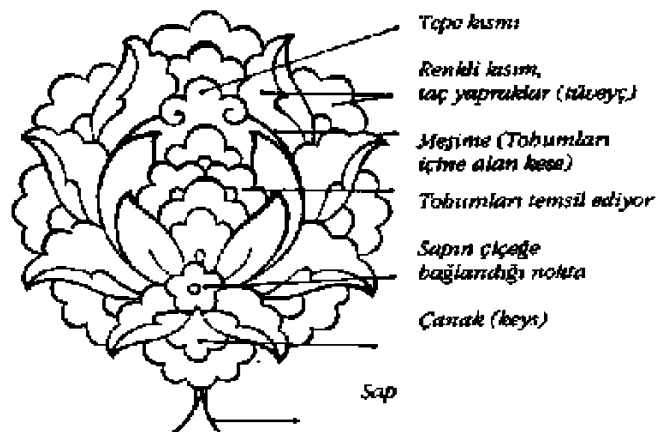
¹ Hatayi çiçeğinin bezeme sanatlarına girişi ile ilgili şu şekilde bilgi vermektedir. Milâdi IX. asır başlarına Karahanlılar Devleti yöneticileri Çin'de bulunan/Türklerin yaşadığı bir ülke Hatay'a (hitay) bir sanatkâr gönderirler. Gönderilen bu sanatkâr, yaptığı araştırmalarla Hitay sanatını öğrenip, ülkesine döner. Bu suretle de tezyinatın temeli atılmış olur. Hatayi çiçeği, ismini bu ülkenin isminden almıştır; İlhan ÖZKEÇECİ, *Türk Tezhip Sanatı ve Tezyini Motifleri*, Erciyes üniversitesi gevher Nesibe Tıp Tarihi Enstitüsü Yayını, Kayseri, 1992, s. 23.

risalelerde hatayi, resim sanatının yedi unsurundan biri olarak sayılmaktadır (Özkeçeci ve Özkeçeci, 2007: 67).

XV. yüzyıl Fatih döneminde hatayilerin çok değişik ve zengin olarak işlendiği görülür. XVI. Yüzyıl saray nakkaşhanelerinin başında bulunan Kara Memi'nin meydana getirdiği naturalist üslup ve Şahkulu tarafından yaratılan “saz yolu” etkisinde, stilize doğa öğelerinin zenginleştiği, ebatların büyüdüğü ve yaprakların çoğaldığı görülmektedir. Süsleme sanatımızın en üst düzeyde olduğu bu dönemde değişik teknik ve yorumlara açık bir düzenleme içinde hatayiler en seçkin ve en güzel örneklerini vermişlerdir (Güney, 2002: 42).

Hatayi Motifinin Bölümleri:

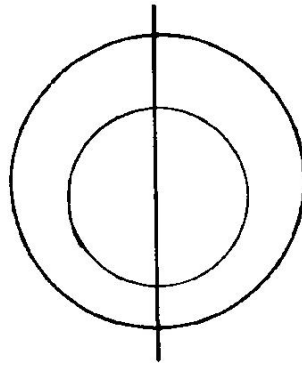
1. Çiçeğin göbek kısmında tohumları koruyan meşime denilen kesecik vardır. Meşimenin alt ve orta kısmında, sapın çiçeğe birleştiği nokta bulunur, bu nokta hatayi için can noktası gibidir. Genellikle ya bir helezon veya mine şeklinde belirtilirler.
2. Çiçeğin kaidesini oluşturan ve eskiden “keys” denilen çanak kısmı belirgin şekildedir. Mesela karanfilde bu kısım çok açık bir şekilde görülür.
3. Meşimenin veya göbeğin etrafını çeviren yapraklar ise çiçeğin renkli kısmını teşkil eden taç yapraklardır. Kaynaklarda “tüveyç” olarak da geçmektedir. (Biol ve Derman, 1991: 65).

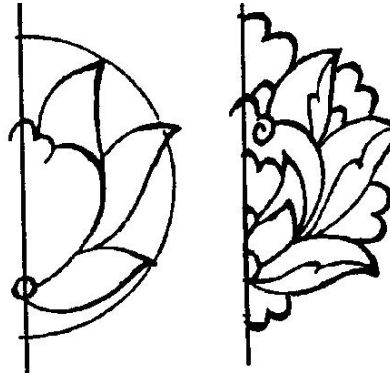
Şekil 1.1. Hatayi Motifinin Bölümleri (Biol ve Derman, 1991: 65).

1.2. Hatayi Motifinin Çizim Teknikleri

Motifin çizimine kanaviçesini belirlemekle başlanır. Kanaviçe, çizilecek motife göre farklılık gösterir. Son derece zengin çeşitleri olan bu motifin bir o kadar da farklı kanaviçesi vardır. Bu örnekte en çok kullanılan şekli ele alınıyor. Hatayi motifinin dış çevresi demek olan kanaviçesi yumurta şeklinde, iç içe çizilen iki oval çizgiden meydana gelir. İçteki kanaviçe, meşimenin sınırını belirler. Tohumları belirten çeşitli şekiller ile meşimenin içi doldurulur (Biol ve Derman, 1991: 65-66).

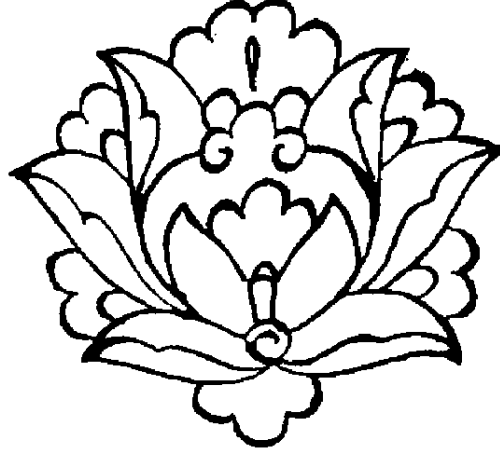
Şekil 1.2. Hatayi Motifinin Kanaviçe Meşime Bölümünün Bölümü (Güney, 2002: 43).

Şekil 1.3. Hatayi Motifinin Yerleştirilmesi (Güney, 2002: 43).

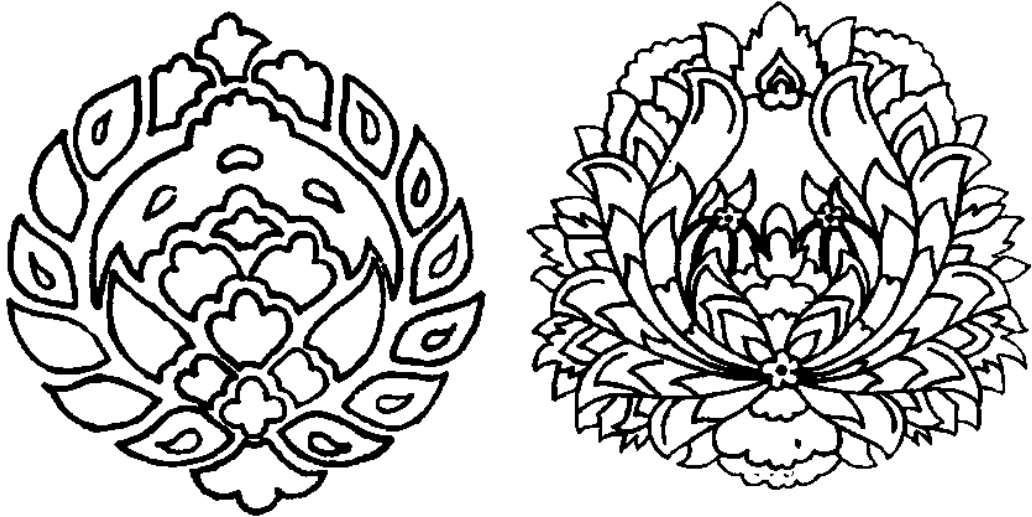
İlk kanaviçe arasına, ahenge dikkat edilerek eşit aralıklarla çiçeğin çanak kısmı ve taç yaprakları yerleştirilir. Çizilen taç yaprakların başlangıç noktası daima can noktasıdır. Çanak kısmı ekseriyetle dilimli olur. Ana hatlar tamamen olunca sıra

detay süslemelerine gelir. Bu detaylar, hatayi motifinin ölçülerine göre ya fazla kullanılır ya da hiç kullanılmaz (Biol ve Derman, 1991: 65-66).

Şekil 1.4. Hatayi Motifinin Taç Yapraklarının Yerleştirilmesi (Güney, 2002: 43).

Bu motifte simetri vardır. Helezon üzerinde çeşitli yönlerde çizilen hatayi motiflerine bu simetri, el ve göz alışkanlığı ile verilir. Çizim yapılırken sağ taraftaki her yaprak, bu alışkanlığın yardımı ile sol tarafa da aktarılır (Biol ve Derman, 1991: 66).

Şekil 1.5. Hatayi Motifi Örnekleri (Güney, 2002: 43).

1.3. Hatayi Motifinin Kullanım Alanları

1.3.1. Kalemîşi

Klasik Türk-İslâm sanatları arasında önemli bir yeri bulunan kalemîşi, bugün son temsilcilerinin fırçalarının ucunda mevcudiyetini sürdürüyor. Kalemîşi, geçmişte ağırlıklı olarak dinî mimaride kullanılırken, zamanımızda sivil mimari yapılarda da tercih ediliyor. Kalemîşi, mimaride duvarlarda, kubbelerde, tavanlarda, ahşap, taş, bez gibi malzemeler üzerine renkli boyalar ve altın varak kullanılarak yapılan süslemelerdir. Bu süslemeleri yapan kişilere kalemkâr', desenleri hazırlayan kişilere de 'nakkaş' denilmektedir (Mert, 2008: 123).

Anadolu Beylikler ve Osmanlı mimarisinde karşımıza çıkan kalem işleri soyut sanatın en güzel örnekleridir. Bunlarda şekiller antinatüralist olarak karşımıza çıkar. Hatayi dediğimiz motifler tamamen Osmanlıya has bitkisel şekiller teşkil ederler (Gülensoy, 1996: 7).

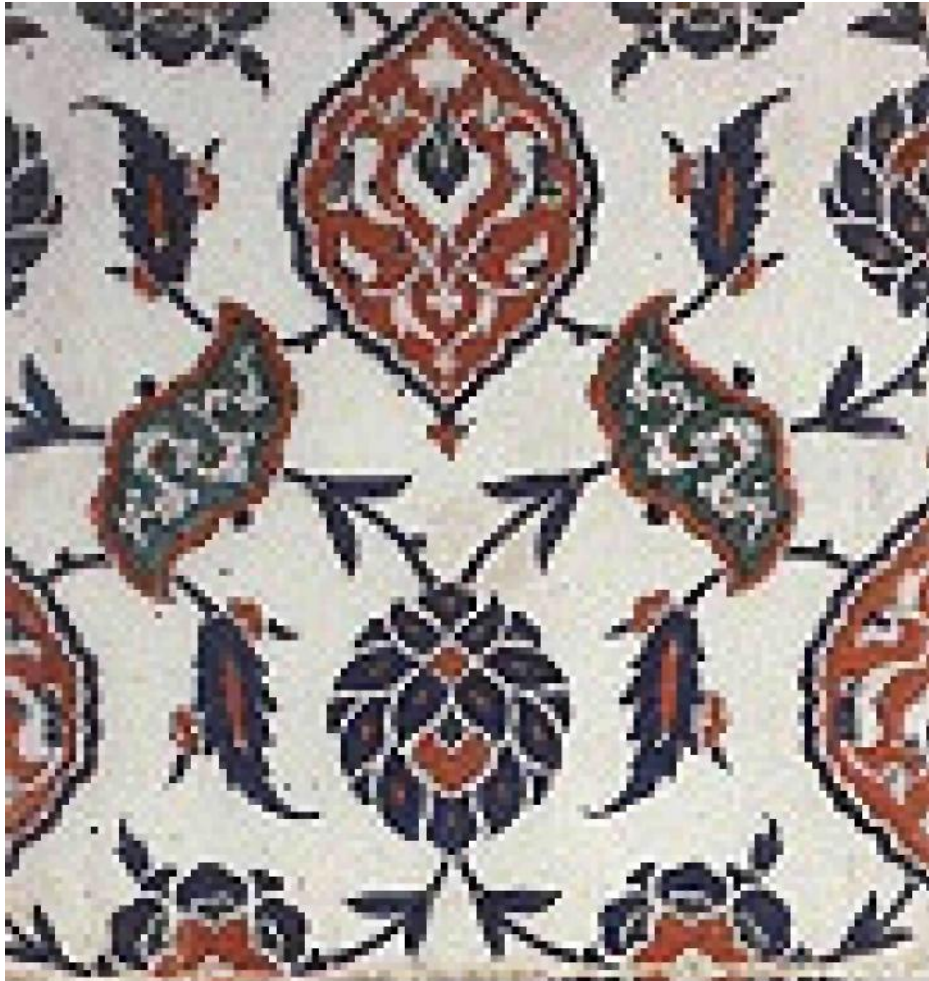

Resim 1.1: Duvar Süslemesi (Hacı Bektaş Dergâhı) (Mert, 2008: 123).

1.3.2. Çini Sanatı

Çini genellikle cami, köşk, saray, çeşme, türbe v.b. yapıların iç ve dış süslemesi için kullanılmış bir seramik türüdür. Çinilerde Türk süsleme sanatının bütün motifleri kullanılmıştır. Bitkisel süsleme açısından da tabiatta bulunan bahçe ve kır çiçeklerinin stilize edilen örneklerinden faydalanılmıştır (Şahin, 1989: 15).

Şakayıklarda çini sanatında yaygın olarak görülen bezemelerdendir. Osmanlı sanatında naturalist akımın başından itibaren görülen gül çini sanatında da yerini almıştır. Gül motifi bazen gonca şeklinde bazen de yeni açmış bir çiçek şeklinde verilmiştir. XVI. yüzyılın ikinci yarısından itibaren ise çinilerimizin ayrılmaz bir elemanı olan karanfili de diğer motifler arasında çok sık görmek mümkündür (Demiriz, 1986: 353).

Resim 1.2: Ulama Çini Pano, XV.yy (Mert, 2008: 121).

1.3.3. Taş işçiliği

Geleneksel mimaride dış cephe ve iç mekân süslemesinde taş işçiliğinde önemli bir yer tutmaktadır. Türk bitkisel süsleme sanatlarının uygulama alanı bulunduğu yerlerden birisi de mezar taşlarımızdır. Mezar taşlarında süsleme XIII. asrın son çeyreğinde görülmeye başlar. Süslemeler bitkisel desen açısından da oldukça zengindir. Mezar taşlarındaki bitki süslemeli ilk örnekler ayak taşlarında görülmeye başlar. Mezar taşlarında doğaya yakın olarak stilize edilmiş çiçekler, uygulandıkları malzemeye, uygulanma tekniklerinin getirdiği farklılıklara göre değişiklikler göstermiştir. Çeşitli çiçekler kullanılmıştır, bunlardan bazıları gül, lale, karanfil, sümbül, menekşe, nergis, yasemin, haseki gibi çiçeklerdir. Çeşitleme yapmaya uygun olması ve kullanılan motiflerin dini, tasavvufi anlamlar taşıması zengin örneklerin yer almasına yol açmıştır (Karamağaralı, 1992: 2).

Oyma, kabartma, kazıma (profito) gibi teknikler uygulanmaktadır. Kullanılan süsleme öğeleri, bitkisel, geometrik motifler ile yazı ve figürlerdir. Hayvansal figür azdır. İnsan figürlerine ise Selçuklu Dönemi eserlerinde rastlanmaktadır (Mert, 2008: 111).

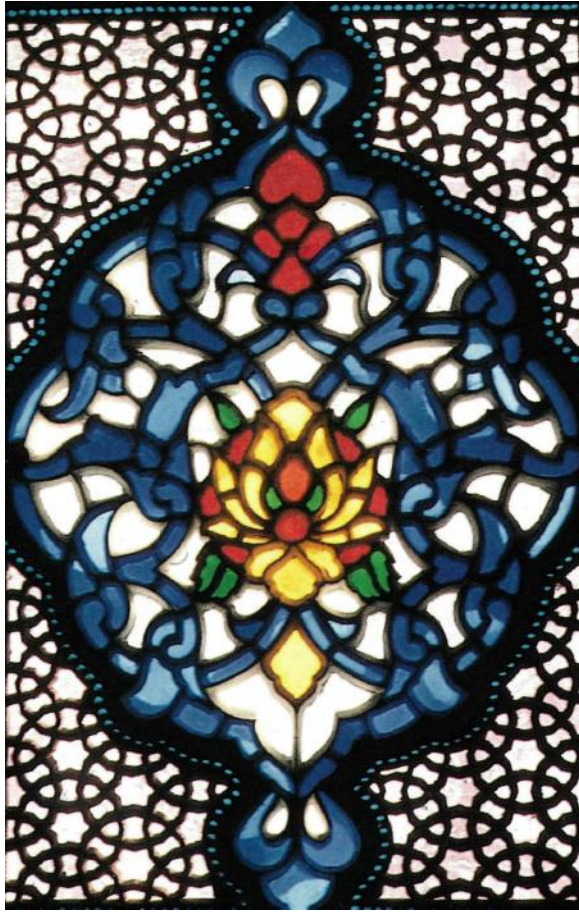

Resim 1.3: Taş Üstünde Hatayi Motifi İstanbul Beyazıt Cami²

² <http://www.istanbul-bayezid-camii-tas-suslemeleri-stone-adornment-of-istanbul-bayezid-mosque>
12/06/2011, 13.36

1.3.4. Vitray Sanatı

Özellikle camilerde ışıklandırmaya ahenk katmak için tasarlanan vitrayların klasik Osmanlı mimarisinde en güzel örneklerini görüyoruz. Çeşitli ışık oyunları ile camii içerisinde harika görüntüler elde ediliyor. Vitray sanatı Selçuklular döneminde geliştirilmiş olup Osmanlı İmparatorluğu döneminde İstanbul'un fethinden sonra birçok tarihi mimarilerde Vitray Tekniği ile muhteşem çalışmalar yapılmıştır. Yakın dönem içerisinde de cam ve vitray sanatı birçok sanatçının ilgi odağı olmuştur (Mert, 2008: 113).

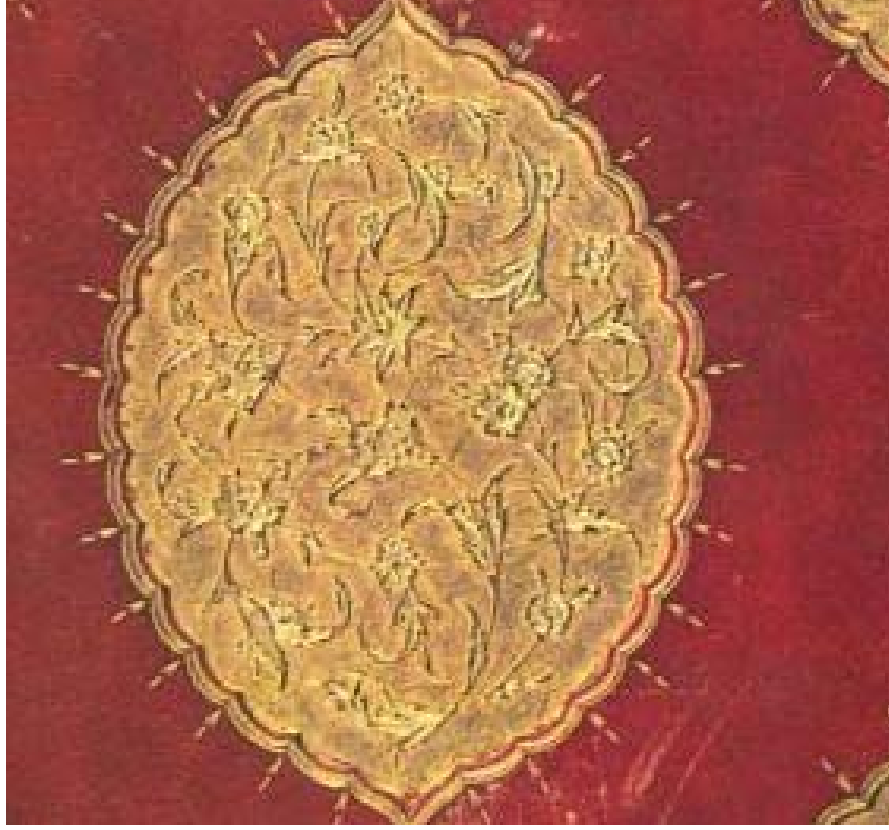
Resim 1.4: “Vitray” Örneği ve Ayrıntısı (Mert, 2008: 115)

1.3.5. Cilt Sanatı

Kitap bezemelerini cilt yani dış süsleme ve yaprakların bezemesi olarak iki büyük grupta toplayabiliriz.

Cilt süsleme: Türk sanatında özellikle klasik dönem sonuna, yani XVII. yüzyıl içlerine kadar en çok görülen cilt şekli, oyma veya yazma şemse ve köşebentli deriden olanlardır. Bu şema zaman içinde ana fikir olarak pek değişmemekle birlikte motiflerde ve bezeme anlayışında devir üslubuna paralel gelişmeler görülür. Mesela Fatih devrinde rumiler ve hatayilerin yerini zamanla naturalist çiçekler almıştır. XVII. yüzyıl içlerinde görülmeye başlayan lake ciltlerin gittikçe tercih edilmeye başlandığı ve özellikle XVIII. yüzyılda çok başarılı örneklerin yapıldığı görülüyor. Naturalist çiçeklerin uygulanmasına bu teknik çok daha uygundur. Kalıpla basıldığı için tekrarlanan deri üzerine kabartma desenlerin aksine, lake tekniğinde sanatçı fırçasını dilediği gibi kullanabilmektedir. Bu yüzden geleneksel hatayı desenli ve halkar tekniğindeki örneklerin yanı sıra ciltte çeşitli çiçekleri en çok lake tekniğinde bulabiliyoruz (Demiriz, 1986: 329-330).

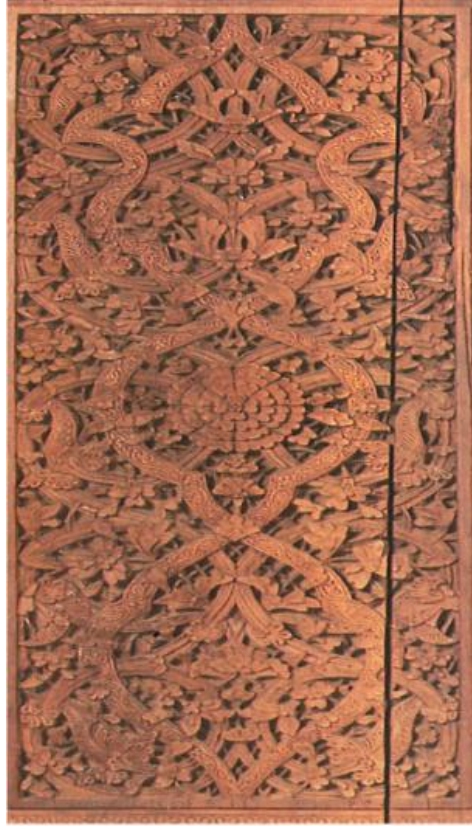
Yazma eserlerin iç süslemelerinde: Klasik tezhip tekniği, bezemeye ağırlık verilen örneklerde baştaki takdim sayfaları ile ilk iki sayfanın yazıya ayrılan bölümleri dışında bütün yüzeyi kaplayan çok zengin örnekler vermiştir. XVI. yüzyıldan önceki örneklerden naturalist çiçek bezemesinin kullanıldığı tezhip yoktur. Tezhipli baş sayfa ve başlıklarda XVI. yüzyılda az da olsa, cinsi teşhis edilecek çiçekler kullanılmıştır. XVIII. yüzyıl sonunda ve XIX. yüzyılda ise çiçek, özellikle gül, tezhibin bir parçası haline gelmiştir. Sayfaların cedvel dışı bölümlerinin süslemesinde, klasik tezhiplerdeki tığlar da bazen küçük çiçek şeklini alır. Bunlar genellikle hatayı grubu, çok stilize çiçeklerdir. Ancak klasik dönemde laleyi tığlar arasında görebiliyoruz (Demiriz, 1986: 330-332).

Resim 1.5: “Nasihat-ı Sultan Murat Hanın İç Arka Cilt Kapağı, Cildte ve Kapakta Bulunması Gereken Madalyon “Saz” Tarzıyla Yerleştirilen Çiçek Desenleriyle Doldurulmuştur” Cildinden Bir Kesit (Mert, 2008: 108).

1.3.6. Ahşap ve Oymacılık Sanatı

Osmanlılar, XV. yüzyılda genellikle bitki motifleri ve geometrik motifleri ön plana çıkarmışlar; XVII. yüzyılda özellikle Kuran muhafazaları ve rahlelerde fildişi ve sedef kakma tekniğini kullanmışlardır. XVIII. yüzyılda, Osmanlı ahşap işçiliğinin Avrupa Barok ve Rokoko tarzlarının etkisine girdiği görülür. Osmanlı ahşap sanatında, şimşir, ıhlamur, meşe, ceviz, elma, armut, sedir, gül ve abanoz ağaçlarından yapılan eserler arasında, sütun başlıkları, kornişler, konsollar, dolap kapakları, kapı ve pencerelerin yanı sıra, minber, kürsü, rahle, Kuran muhafazası, raf, kutu, kavukluk ve çekmecelere de rastlanır. Osmanlı ağaç işi sanatkârları, Büyük Selçuklu ve Anadolu Selçuklularının uyguladıkları oyma tekniklerinden sonra künde-kari (geçme) tekniğini geliştirmişlerdir (Mert, 2008:116).

Resim 1.6: Ahşap Pencere Kanatları, XIV.yy Başı Konya Sadreddin Konevi Camisinden” Bir Ayrıntı (Mert, 2008: 118)

1.3.7. Maden-Mücevher Sanatları

Anadolu'da Tunç Çağında bakır, kalay katılarak tuncun elde edilmesinden sonraki dönemlerde bakır, altın, gümüş gibi madenler de dövme ve dökme tekniğiyle işlenmişlerdir. En çok kullanılan maden bakırdır. Maden işçiliğinde dövme, telkari, kazıma (kalemkâr), çekiç işi kakma, küftgani, savatlama, ajur kesme gibi teknikler kullanılmaktadır (Mert, 2008: 131).

Resim 1.7: I. Süleyman'ın Adını Taşıyan Altın İşlemeli Kılıç, İki Tarafı Da Keskin, Kavisli Ucu, Altın İşlemeli ve Kufi Açıklamalı (Askeri Müzesi, İstanbul) (Mert, 2008: 135-136).

1.3.8. Dokumacılık (Halı, kilim ve kumaş) Sanatları

Kanuni Sultan Süleyman'ın saltanatında oluşan çeşitli süsleme üslupları, özellikle gözlemci olarak çizilen naturalist üslupta bitki ve çiçek motifleri, klasik dönem süslemeciliğinde halı, kilim ve kumaş dokumacılığında uygulanmıştır. Naturalist üslup birden bire ortaya çıkmış ve XV. yüzyıl ortalarından başlayıp, XVII. yüzyılı içine alan bir gelişme ile Osmanlı saray sanatında başarılı örnekler vermiştir. Lale, karanfil, sümbül, gül gibi çiçekler başta gelen motiflerdir. Çeşitli çiçek ve yapraklardan oluşan naturalist bezemenin, sanat eserlerinde çok kullanılmasının başlıca sebebi, Türklerin çiçek sevgisidir. Bilhassa sarayların bahçelerini süsleyen rengarenk çiçekler, sanat eserlerinin desenlerini çizen nakkaşlara ilham kaynağı olmuştur. Lale, gül, karanfil, sümbül ve diğer çiçekler, tabiattaki görünüşüne ve rengine yakın bir gerçekçilik içinde kumaş, halı, kilim gibi alanlarda farklı kompozisyon şemaları ile zenginleştirilmiş olarak kullanılmıştır (Gürsu, 1988: 57).

Kumaş dokumacılığında motiflerin uygulanış şekli özellikle naturalist çiçek kompozisyonların bir şema içinde yer alması ile oluşur. Nakkaşların çizdiği birbirinden güzel, çeşitli naturalist üsluptaki çiçek kompozisyonları özellikle oval madalyon ve bileşik oval madalyonlar içinde yer alırlar. Kumaş desenlerinde görülen diğer bir sistem ise, dalgalı dikey dal şemasıdır ki, naturalist üsluptaki çiçek ve yapraklardan oluşan bezeme daldan çıkan hançer yaprakları ve diğer büyük motiflerin üzerine süslerler. Ayrıca XVI. yüzyıl içerisinde saz yolu ya da saz üsulu denilen, hatayi diye adlandırılan stilize çiçek süslemesi ortaya çıkmıştır. Ancak kumaşlarda yoğun olarak naturalist çiçek denilen lale, gül, karanfil, sümbül gibi çiçekler yer almaktadır (Gürsu, 1988: 23).

Çiçek ve buket minyatürleri en az stilize olan grubu teşkil eder. XVII. yüzyıldan itibaren, kitapların ilk veya son sayfalarında, cilt iç kapaklarında, zaman zaman da ara sayfalarda çoğu tam bir sayfayı kaplayan çiçek resimleri buluyoruz. XVIII. yüzyıl sonu ve XIX. yüzyılda ise rokoko üslupla birlikte yeniden, fakat farklı anlayışta stilizasyona gidilmektedir. Plastik değerlerin aşırı belirtildiği bu örneklerde vazo ve sepette çiçekler ön plana gelmektedir. Kitap sanatında en çok kullanılan çiçekler; Ağlayan gelin, cezayir menekşesi, çiğdem ve safran, çuha çiçeği, düğün çiçeği, gelincik, gül, karanfil, lale, sümbül, leylak, süsen, şakayık, şebboy ve zambaktır (Demiriz, 1986: 330-332).

Resim 1.8: XVI.yy Uşak Seccadesi (Mert, 2008: 125).

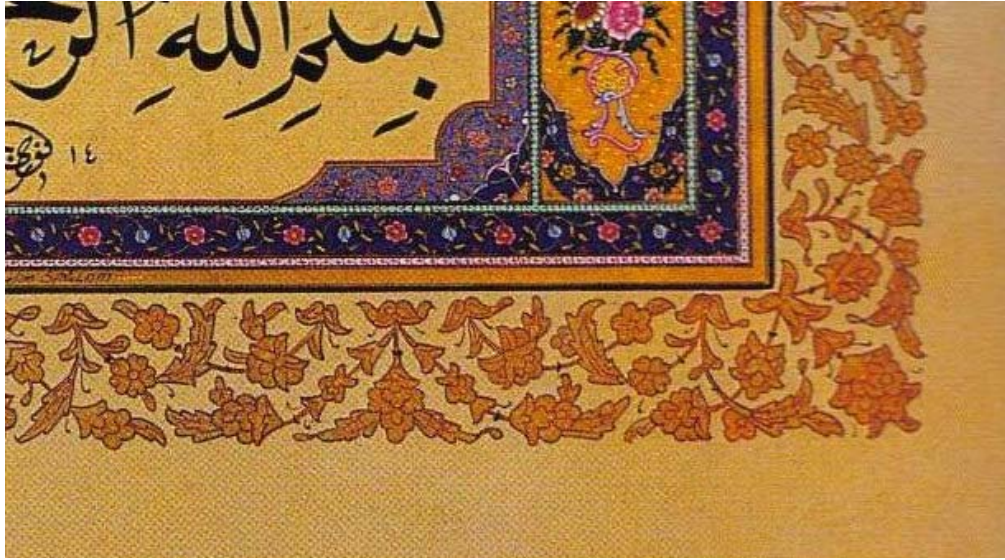

Resim 1.9: Kaftan (Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi) (Mert, 2008: 128).

1.3.9. Tezhip Sanatı

Tezhip sanatında kullanılan motifler; dönem üsluplarına göre, bir kısmı çok tercih edilmiş, ya da unutulmuşçasına hiç kullanılmamıştır. Bazı motifler sadece görüldükleri dönemde yaratılmış, böylece o dönemin tarihini oluşturmuştur. Örneğin; XVI. yüzyılda Osmanlı sanatında yer alan bulut motifi, XVI. ve XVII. Yüzyıllar arasında adeta unutulmuş münhani motifi, XIX. yüzyılda Osmanlı sanatına giren barok rokoko motifleri, XIII. ve XIV. yüzyılların şişkin karınlı Selçuklu Rumileri ile XVI. yüzyılın zarif formlarına ulaşmıştır.

Pek çok çeşit kazanmış Rumiler gibi ayırıcı, belirleyici özellikleri olan motifler, tek bir öz kaynaktan çıkmış, ancak zaman içerisinde gelişerek ahenk kazanmışlardır. Geleneksel süsleme sanatlarında birçoğu ortak olan motifler, çıkış noktalarına göre gruplandırıldıklarında; bitkisel motifler ve hayvansal motifler olarak, bütün süsleme elemanlarını belli bir karakter altında toplamaktadır (Demirağ, 2007: 99).

Resim 1.10: Besmele, Tezhip ve Haklar Kompozisyonu, ayrıntı (Mert, 2008: 94).

İKİNCİ BÖLÜM

HATAYİ MOTİFİNİN KULLANILDIĞI ÇİNİLİ YAPILAR

2.1. Bursa Yeşil Cami

Yapının taç kapısında bulunan kitabesine göre; Aralık 1419-Ocak 1420 yılında inşa edilmiştir. Hünkâr mahfilinin orta avluya bakan cephesinin üst kısmında bulunan usta kitabesinden, yapının süslemelerinin Ağustos 1424 yılında tamamlandığı anlaşılmaktadır (Ayverdi, 1989: 93–94). Yapının, kalemişi süslemelerini yapan usta, Nakkaş Ali'dir (Öney, 2000: 104). Bursa'daki erken İmparatorluk üslubunun, sanat alanında ulaştığı üstün teknik düzeyin örneklerini vermektedir (Kuban, 2002: 135).

Cami, taş, çini, alçı kalemişi süslemeleriyle dönemin en gözalıcı eserlerinden biridir. Cephe üzerinde halen görülebilen konsollar, bir son cemaat yerinin planlandığını; ancak bilemediğimiz bir nedenle inşaatından vazgeçildiğini göstermektedir. Harimde, bir kubbe ile örtülü olan mekanının ortasında, mermerden bir fiskiyeli havuz yer alır. Mekanının kuzeyindeki üç eyvandan zemin katta yer alan ikisi sultan maiyetine; üst katta, girişin üstünde yer alan üçüncüsü ise sultana tahsis edilmiştir (Öney, 2000: 104).

Resim 2.1: Bursa Yeşil Cami Genel Görünümü³

³ <http://www.google.com.tr/imgres?imgurl=http://www.kentselhaber.com/img/hyh/139/139472/Bursa-Yesil-Cami-ic-restorasy1.jpg&imgrefurl> Son Erişim Tarihi: 10.01.2011, 10.40

Yeşil Cami, mükemmel bir çini işçiliğinin sergilendiği nadir yapılardandır. Yapının içinde, hemen hemen bütün mekânlar çini ile süslenmiştir.

Resim 2.2: Giriş Eyvanı Alt Kat Tavanı (Ergün, 2009: 54).

Giriş eyvanı, alt kat tavanın orta kısmında kobalt rengi zemin üzerinde, rumiler ve ortabağ motifleri yer aldığı bir madalyon yer almaktadır. Madalyonun etrafındaki bordürde caminin diğer bölümlerinde de kullanılan kobalt zeminli simetrik rumi motifinden oluşan bir kompozisyon kullanılmıştır. Bordür dışında kalan kısımlarda hatayi, penç, goncagül ve rumi motifleri uygulanmıştır. Hatayi motifi bu kompozisyonda köşelikte şemse formunun içinde iri bir şekilde bulunmaktadır. Etrafını dolaşan kıvrım dallar üzerinde rumi, hatayi, goncagül motifleri yerleştirilmiştir. Hatayi motifi kıvrım dallar üzerinde yardımcı motif olarak, kobalt zemin içinde sarı, mangan moru, kırmızı ve yeşille renklendirilmiş, penç, hatayi ve goncagülden oluşan bir bordürle çevrelenmiştir. Hatayi motifi bu bordürde ise, kobalt zemin içinde sarı, mangan moru, kırmızı ve yeşil renklerde olup beyaz konturlarla renklendirilmiştir. Diğer motiflerde ise sarı, turkuaz, mangan moru, kırmızı ve beyaz renk kullanılmıştır (Resim 2.2).

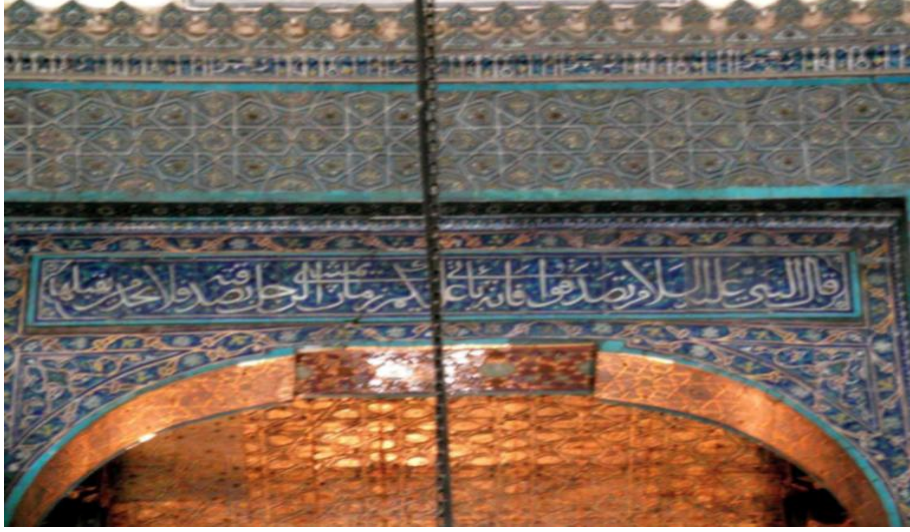
Resim 2.3: Camiye Açıklık Sağlayan Alt Kat Mahfilî Kemerinden Detay (Bilir, 2008: 86).

Camiye açıklık sağlayan alt kat mahfilinde yer alan Bursa kemeri üç sıra mukarnaslı konsollara dayanır. Renkli sır tekniğinde yapılmış olup penç ve hatayi motifler yerleştirilmiştir. Hatayi motifinde kobalt, sarı, turkuaz renkleri kullanılmıştır. Mukarnas altında renkli sır tekniği ile yapılmış olan sivri kemerli iki niş bulunmaktadır (Resim 2.3).

Resim 2.4: Müezzin Mahfilî Kemer Karnı Kısmı (Ergün, 2009: 56).

Caminin müezzin mahfillerinin kemer karnı ve üzengisi renkli sır tekniğinde çinilerle bezelidir. Zemin rengi olarak kobalt renkli olup ulama tarzı şeklinde yerleştirilmiş olan kompozisyonda şemse formunun içinde ana motif olarak yer alan hatayi motifi penç, goncagül ve rumi motifleri ile kullanılmıştır. Hatayi motifi, beyaz, mangan moru, sarı, turkuaz ve yeşil renklidir (Resim 2.4).

Resim 2.5: Hünkar Mahfili Aynalı Kemer Köşelikleri (Yıldırım, 2007: 180)

Bursa kemerlerinin köşeliklerinde; sarı, yeşil, beyaz, turkuaz ve patlıcan moru renklerle işlenmiş olan yönlü hatayî motifi, kıvrım dallardan oluşan iri rumiler, penç ve şakayık motiflerinden meydana gelen kompozisyonda yer almaktadır (Resim 2.5).

Resim 2.6: Hünkar Mahfili Kuzey Kemerinin Karnında Sanatçı Kitabesi Detay (Yıldırım, 2007: 168).

Hünkar mahfili kuzey kemerinin karnında sanatçı kitabesinde hatayî motifi, mukarnaslar arasında kobalt zemin üzerine, penç ve goncagül motifleri ile birlikte yer almaktadır. Hatayî motifi, merkezsel biçimde beyaz, sarı, mangan moru ve turkuazla renklendirilmiştir (Resim 2.6).

Resim 2.7: Hünkar Mahfilinin Kuzeyindeki Pencere Alınlığı (Yıldırım, 2007: 168).

Ara mekan kuzey duvarındaki pencere, renkli sır tekniğinde çinilerle kaplanmış üst üste iki alınlığa sahiptir. Üstteki alınlığın merkezinde koyu mavi zemin ve spiraller yapan sarı ve turkuaz renkli kıvrım dallar üzerinde Arapça celi sülüsle bir vecize yazılmıştır (Yıldırım, 2007: 35). Alttaki alınlıkta ise, hatayi motifi şemseler içinde ana motif olarak yer alıp, ortadaki hatayı iki yandan kuşatan rumiler tam merkezde yer almaktadır. Hatayi motifi, mangan moru ve beyaz renklidir (Resim 2.7).

Rumilerin birleştiği üst kısımda üç dilimli bir palmet dikkati çekmektedir. Bu motif ve hatayiden çıkan dallar, S kıvrımlarla birbirine dolaşarak merkezdeki düzenlemenin iki yanında yer almaktadır. Kıvrım dallar üzerinde rumiler, çiçek, yaprak ve tomurcuklar dikkati çekmektedir. Hatayi benzeri motifte beyaz ve yeşil; rumi, palmet ve palmetlerden çıkan kıvrım dallarda, sarı, yeşil ve patlıcan moru kullanılmıştır (Yıldırım, 2007: 35).

Resim 2.8: Mihrab Genel Görünüm (Ergün, 2009: 60).

Mihrap; renkli sır tekniğinde çinilerle bezeli, döneminin en güzel örneklerindedir (Ayverdi, 1989: 68).

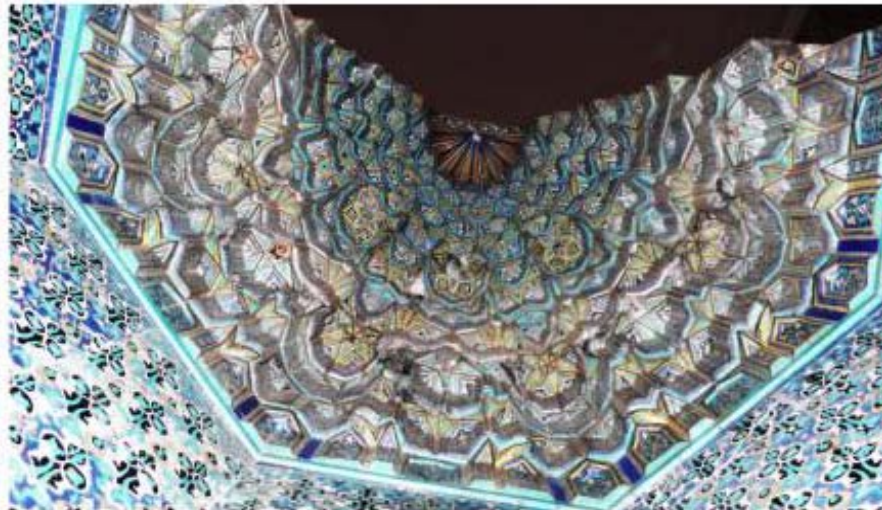

Resim 2.9: Mihrapta En Dışta Yer Alan Bordür (Ergün, 2009: 61).

Mihrapta, dıştan içe yedi bordür yer almaktadır. En dışta yer alan bordürde yönlü hatayi motifi, S kıvrımlar yapan dallar üzerinde rozet çiçeği ve bu motiflerin yapraklarından çıkan şakayıklarla meydana getirilmiş kompozisyonda yer almaktadır. Kıvrım dallarda turkuaz; şakayıklarda sarı; rozet çiçeği ve hatayilerde ise beyaz, patlıcan moru ve turkuaz renkler kullanılmıştır. Hatayi motifinde kontur renkleri siyahtır. Diğer motiflerde kontur rengi siyah ve sarıdır (Resim 2.9).

Resim 2.10: Mihrap, Kavsara Kōshelikleri (Ergün, 2009: 64).

Resim 2.11: Mukarnas Bezeme (Ergün, 2009: 64).

Mihrabın mukarnaslı kavsarası ve kavsara köşeliklerinde, kobalt zemin üzerine rumi, tepelik, hatayi ve kıvrım dallardan meydana gelen bir kompozisyon yer almaktadır. Mukarnasların üst kısmı istiridye kabuğu şeklinde dilimli bir kubbecikle

tamamlanmıştır. Kavsara köşeliklerinde yer alan hatayi motifi, kıvrım dallar üzerine yaprak, rumi, penç ve goncagül motifleri ile yer almaktadır. Hatayi motiflerinde, sarı, turkuaz, yeşil, pembe renkler görülmektedir. Diğer motif renklerinde ise beyaz, turkuaz, sarı, kobalt, pembe, siyah renkler kullanılmıştır (Resim 21).

2.2. Bursa Yeşil Türbe

1412 yılında Sultan Mehmet Çelebi tarafından inşa edilen yapının mimarı Hacı İvaz Paşa'dır. Yapının dış cephesi çinilerle kaplı sekizgen gövdesinin üst örtüsü, yüksek bir kasnağa oturan sivrimsi bir kubbedir. Kuzey cephesinde dışa taşkın, önyüzü ile üst tarafı ilk şeklini koruyamamış taçkapı, dilimli bir yarım kubbe ile son bulur (Önkal, 1999: 64). Yüksek kapı nişi yukarıdan üçgen konsollarla ulaşılmış, kavkaa biçiminde dalgalı bir kemerle kapanmıştır. Bunun altında bir hücrecikler frizi dolaşır, sağda ve solda yan duvarlar üzerinde küçük ve yarım sekiz köşe nişler açılmıştır. Bunların altında iki mermer bank yer alır. Taçkapı nişinin büyük kısmı yukarıya kadar çini ile kaplanmış bunların dökülen kısımları maalesef çirkin boyalarla tamamlanmıştır. Ahşap kapılar koyu zemin üzerine açık geometrik örgü tezyinatı ile işlenmiş olup kitabesine göre Ahmet Tebrizi tarafından yapılmıştır (Aslanapa, 1946: 201-202).

Türbenin içi köşeden köşeye 17 m duvardan duvara 14,5 m' dir. Kubbe sekiz köşeye konmuş 3.4 m yüksekliğinde, gösterişli bademlerin yanlarında bulunan üçlü badem huzmeleriyle oluşturulmuş kuşağa oturur. Kapının içeriden dilimli bir kemeri vardır. Pencere kasnaklarının söveleri ahşaptır. Sonradan bu söveler bir tamir görmüş, ayrıca bir iç cam eklenmiştir (Ayverdi, 1972: 108).

Resim 2.12: Bursa Yeşil Türbe Genel Görünümü (İslamoğlu, 2010)

Türbe, oldukça yoğun çini süslemelere sahiptir. Yapının dış cephesinde, duvar yüzeyleri, pencere alınlıkları ve taçkapısı çini süslemelidir. İç mekanda duvarlarda, mihrapta bunun yanı sıra pencerelerin yan duvarları, alınlık ve tavanlarında çini kullanılmıştır. Türbenin içinde yer alan dokuz sandukanın beşi bütünüyle çini ile kaplanmıştır (Yıldırım, 2007: 50).

Yapıda kullanılan çinilerin çoğunluğu renkli sır tekniğinde yapılmıştır. Mihrap ve taçkapının önemli bir kısmı kabartma, pencere tavanları ile kapı iç kemerinde bulunan çiniler ise mozaik tekniğindedir. Kabartma çinilerin bir kısmı düz çini yüzeyi üzerine yumuşak çini hamuru ile desenin kabarık şeklinde işlenmesi ile, bir kısmı ise henüz fırınlanmamış çini yüzeyinde desenin derinlemesine oyulmasıyla meydana getirilmiştir. Taç kapı yan nişi köşeliğinde, düz çini yüzeyi üzerine yumuşak çini hamuru ile desenin kabarık şeklinde işlenmesi, bu bölümdeki dış bordürde henüz fırınlanmamış çini yüzeyinde desenin derinlemesine oyulmasıyla uygulanmıştır. Renkli sır tekniğinin alışılmış renkleri olan firuze, lacivert, sarı, beyaz ve açık yeşil, yer yer kırmızı kontur ve altın ile kullanılmıştır (Demiriz, 1979: 394).

Resim 2.13: Kuzeydoğu Cephedeki Pencere Alınlığı (İslamoğlu, 2010)

Kuzeydoğu cephesinde yer alan pencere alınlığını bir bordür sınırlar. Hatayi motifi kobalt zemin üzerinde, turkuaz saplarla birbirine bağlanan penç ve şakayıklarla yer almıştır. Hatayi motifinde beyaz, sarı, siyah, turkuaz renkler kullanılmıştır. Şakayık motifi sarı renkte olup, penç motifinin renkleri ile hatayi motifinin renkleri aynıdır (Resim 2.13).

Resim 2.14: Türbe İç Genel Görünüm (İslamoğlu, 2010)

İçten de sekizgen olan türbenin duvarları, yaklaşık üç metre yüksekliğe kadar çinilerle kaplanmıştır. Alt sıra pencereleri sivri kemerli birer alınlığa sahiptir. Pencerelerin tavanları ve alınlıkları ile pencere alınlıklarını çerçeveleyen şeritler çini-mozaik tekniğinde uygulanmıştır. Üçgen bir kuşak üzerine oturan kubbenin iç yüzeyi bugün sıvalıdır (Ergün, 2009: 71). Kubbe göbeğindeki kalemişi süslemeler yakın zamanda yapılmıştır.⁴

Resim 2.15: Çelebi Sultan Mehmed'in Lahidi Ön Yüzü (İslamoğlu, 2010)

Çelebi Sultan Mehmed'in Lahdi; Dikdörtgen kaidenin üzerinde üstü semer sırtı şeklinde ayak kısmına doğru alçalır vaziyette prizmatik bir sanduka uzanmaktadır. Sanduka tamamen firuze tek renk sırlı dikdörtgen çini plakalarla kaplı olup yazı ve motiflerle süslenmiştir. Çelebi Sultan Mehmed'in lahdi, mükemmel renkli sır işçiliğiyle göz kamaştırıcı bir güzelliğe sahiptir. Sandukanın üstü ve geniş kenarları kabartmalı ve sülüs yazılı kitabeyle dolgulanmış, kitabede Çelebi Sultan Mehmed'in adı ve ölüm tarihi verilmiştir (Ayverdi, 1989: 113). Sanduka ön

⁴ Türbede bulunan mezarlar, Sultan I. Mehmed (Çelebi), oğulları Mustafa, Mahmud ve Yusuf ile hanım sultanlara aittir. Portal ve sanduka üzerindeki kitabelerden Çelebi Mehmed'in Cemaziyülevvel 824 / Mayıs 1421 tarihinde vefat ettiğini, bundan da türbenin tamamlanmasının Çelebi'nin ölümünden sonra gerçekleştiği anlaşılmaktadır; Songül ERGÜN, *Erken Osmanlı Çinisinde Sarı*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2009.

yüzündeki süslemede kompozisyon düzeni yan yüzlerle aynıdır. Fakat ön yüzünde yan yüzünden farklı olarak bir dua yazılmıştır. Arka yüzünde ise turkuaz dallar üzerinde sarıyla işlenmiş, örgülü kûfiyi andıran bir kompozisyon yer almaktadır (Yıldırım, 2007: 62).

Resim 2.16: Çelebi Sultan Mehmet Sanduka Kaide Detay (İslamoğlu, 2010)

Çelebi Sultan Mehmed'in lahdinin zemin ile birleşiminde ince bir bordür bulunmaktadır. Bu bordürde penç ve goncagüller yer almaktadır. Kobalt mavi zemin üzerine beyaz dallar kullanılmış olup, motiflerde ise eflatun, mavi ve sarı renkler kullanılmıştır. Nişlerin içinde birbirinin tekrarı motifler dikkat çeker. Renkli sır tekniğiyle yapılmış olan bu çinilerde hatayi motifi, merkezsiz hatayi olarak iri bir şekilde kullanılmış olup, hatayilerden çıkan goncagül ve yaprak motiflerinden oluşan kompozisyon oluşturulmuştur. Hatayi motifleri, kobalt zemin üzerine, mangan moru, turkuaz, beyaz, sarı renklerle kullanılmıştır. Üç dilimli kemerlerin köşelerinde, ortada turkuaz renkli bir palmet motifini bulur. Bu palmet motifini iki yandan saran beyaz ve yeşille renklendirilmiş rumiler ve bunların alt uçlarına bitişik ortabağlar yer almaktadır (Resim 2.16).

Resim 2.17: Çelebi Sultan Mehmet Sandukasının Kaide Yüzeyi (Yıldırım, 2007: 180).

Çelebi Sultan Mehmet sandukasının kaide yüzeyini koyu mavi zemin üzerinde sırayla rumi- palmet ve hatayi-rumi geçmeler meydana getirmektedir. Hatayi motifi geçmeler halinde rumilerin oluşturduğu kurguda ana motif olarak yerleştirilmiştir. Hatayi motifi, sarı ve yeşilin tonları ile renklendirilmiştir. Rumi motifleri açık mavi olup rumi-palmet motiflerinde ise mangan moru ve mavinin tonları kullanılmıştır (Resim 2.17).

Resim 2.18: Çelebi Sultan Mehmet Sanduka Etek Detayı (Yıldırım, 2007: 180).

Çelebi Sultan Mehmet Sanduka eteğini, iç içe palmetlerden meydana gelen bir friz dört yandan dolaşmaktadır. En dıştaki ters yerleştirilmiş ve konturlarıyla işlenmiş sarı renkli, üç dilimli palmetlerin içerisinde yeşil zeminde nöbetleşe bir sıra ile üç ve beş dilimli palmetler yer almaktadır. Üç dilimli palmetlerin yan yaprakları patlıcan moru, orta yaprakları ise açık ve koyu mavidir. Beş dilimli palmetlerde sadece açık ve koyu mavi renkler kullanılmıştır. Palmet dizisinin aralarındaki

yüzeylerde ise, içteki üç ve beş dilimli palmetlerin taç ve çanak yapraklarından çıkan rumili kıvrım dallar yer almaktadır. Rumilerin kısa yaprakları sırf patlıcan moru, uzun yaprakları ise alternatif bir sıra ile mavinin değişik tonları ve sarı ile işlenmiştir. Sanduka eteğindeki kompozisyon, alttan ve üstten turkuaz bir bordür tarafından sınırlanmıştır (Resim 2.18). Bunun üzerinde, her iki yan yüzde sarı celi sülüs hatla sanduka kitabesi yazılmıştır (Yıldırım, 2007: 62). Yazıların zemini helezonlar yapan turkuaz kıvrım dallarla dolgulanmış, kıvrım dallar üzerinde hatayi, palmet ve stilize çiçeklerle yer almıştır. Kavisli hatlar üzerinde yer alan hatayi motifi ana motif olarak kullanılmıştır. Hatayi motifi, kırmızı, sarı, beyaz, kobalt renklidir.

Resim 2.19: Sitti Hatun Lahidinin Ön Yüzeyi (İslamoğlu, 2010)

Türbede yer alan diğer sandukalardan Çelebi Mehmed'in kızları Sitti Hatun, (Öney, 1976: 98). Ayşe Hatun, Hafsa Hatun ile dâyesinin sandukaları çini kaplıdır. Sitti Hatun'a mâl olunan sanduka firuze renkli altıgen çinilerle kaplı olup etek ve bas tarafta mavi-beyaz çiniler görülür. Kaide ise beyaz üzerine mavi çiçekli, firuze ve lâcivert çini bezemelidir. Ayşe Hatun'un sandukası da Sitti Hatun'un ki gibi firuze altıgen çinilerle kaplanmış, lâcivert ve beyaz renkli çinilerle zenginleştirilmiştir. Yeşil altıgen çinilerle kaplı olan Hafsa Hatun'un sandukasında da, Sitti Hatun'un sandukasında görülen süsleme, kaidenin yan cephelerinde tekrarlanır (Ayverdi, 1989: 86).

Resim 2.20: Hafsa Hatun Sandukası Doğu Yüzü (Yıldırım, 2007: 180).

Hafsa Hatun sandukasının kaide cephelerinde birbirinin aynısı tek renk sırlı çiniler kullanılmıştır. Sandukanın alt ve üst kısmını mavi beyaz renkte bordür çevrelemektedir. Bu bordürde, hatayi motifi S kıvrımlar üzerinde, penç ve yaprak motifleri ile yönlü hatayi olarak kullanılmıştır. Beyaz zemin üzerine mavi ile renklendirilmiştir (Resim 2.20).

Resim 2.21: Mihrap Genel Görünüm (İslamoğlu, 2010)

Yapının güney duvarındaki nadide çinilerle kaplı abidevi mihrap tam bir sanat şaheseridir (Önkal, 1992: 65). Mihrap, renkli sır tekniğinde çinilerle kaplanmıştır. Mihrap nişini genişlikleri birbirinden farklı yedi bordür kuşatmakta ve bordürler, en dıştaki haricinde, iki yandan turkuaz sırlı çinilerle sınırlanmaktadır (Resim 2.21).

Resim 2.22: Mihrap Nişi (İslamoğlu, 2010)

Mihrap nişi üç yüzlüdür ve nişin dip duvarında dilimli kemerli ikinci bir niş yer alır. Bu nişin içerisinde, kaidelerinin üzerinde Allah ve Muhammed yazan iki şamdan ve bu şamdanların ortasında bir vazo bulunmaktadır. Şakayık, rozet çiçek ve hatayi çiçeklerinin yer aldığı vazanın üstünde bir kandil asılıdır. Kandilin gövdesi üzerinde, "Başarıya Ulaştıran Allah'tır" ibaresi yazmaktadır (Ergün, 2009: 79). Hatayi motifi, kobalt zemin üzerine, kıvrım dallar üzerinde şakayık, goncagül, yaprak motifleri, naturalist çiçeklerle bütün zemini doldürmüştür. Hatayi motifi, sarı, beyaz, turkuaz, patlıcan moru, beyaz renklerle yönlü hatayi motifi olarak kullanılmıştır. Niş köşeliklerinde ise renkli kıvrım dal ve rumilerle oluşturulan bir kompozisyon uygulanmıştır (Resim 2.22).

2.3. Edirne Muradiye Cami

Edirne Muradiye Cami, 1436 yılında, Sultan II. Murad tarafından yaptırılmıştır. Duvarların dış yüzeyi tamamen kesme taşlarla kaplanmış olan Muradiye cami, çeşitli onarımlar geçirmiştir. Tabhaneli cami olarak adlandırılan camiler grubundandır. Harimin kuzeyinde, beş gözlü bir son cemaat yerine açılan giriş kapısından, bir kubbeyle örtülü orta mekana girilmektedir. Geçiş mekanı veya orta avlu olarak da adlandırılan bu mekânın doğusunda ve batısında birer tabhane mekanı, güneyinde de ibadet mekanı yer almaktadır (Öney, 2000: 180).

Sadeleştirilmiş bir ters T planı gösteren camide, bademler üzerine oturan ortası fenerli birinci kubbe, mihrap tarafında Türk üçgenleri üzerine oturan aynı çapta kubbeli eyvana bağlanmakta, yanlarda daha küçük ve alçak tutulmuş kubbeli eyvanlar yer almaktadır. Dış görünüşünün bu sadeliğine karşılık caminin içi mihrabını ve duvarların alt yarısını kaplayan çinileri, çok renkli orijinal kalemişleri ile gözleri okşayan bir zenginliktedir (Aslanapa, 1986: 60).

Resim 2.23: Edirne Muradiye Cami Genel Görünümü (İslamoğlu, 2010)

Abidevi mukarnaslı bir taçkapıdan cami mekanına geçilir. Girişin hemen ortasındaki kısım, önünde aydınlık feneri bulunan bir kubbe ile örtülmüştür. Bu kare mekana seki şeklinde yükseltilmiş mihrap mekanı büyük kemerli bir açıklıkla bağlanır (Demiriz, 1979: 498).

Mihrap eyvanından kubbeye geçiş, Türk genleri ile sağlanmış olup, yanlarda birer, mihrabın iki yanında birer pencere ile aydınlatılmıştır. Mihrabın ve mihrap duvarlarının 2.50 metreye kadar çinilerle kaplı olduğu görülmektedir (Demiriz, 1979: 498). Süsleme tek tek ini parçalar üzerinde olup renkleri sır altı tekniği ile tespit edilmiştir. Desenleri muhtelif gruplar teşkil ederler. Duvar yüzeylerine uygulanan çinilerin hakim süsleme unsuru asma dalı, yaprak ve filizleridir. Ayrıca iek ve kıvrımların ucuna konmuş rumilere de rastlanmaktadır (nder vd., 1986: 40). Toplam 487 altıgen formlu çinilerdeki iek motiflerinde, erken Yuan ve Ming porselenlerinde görülen mavi ve beyaz renklerden esinlenilmiştir. Gerek motifler, gerekse kullanılan hamur incelendiğinde, çinilerin, Yeşil Cami'de (1427) alışmış olan, büyük bir olasılıkla II. Murad ile birlikte, şah Melek Paşa Cami'nin çinilerinin yapımı için Edirne'ye gelen Tebrizli ustaların elinden çıkmış oldukları düşünülmektedir (Yerasimon, 2000: 193).

Caminin en güzel ve en gösterişli kısmı renkli sır tekniğinde çinilerle kaplı olan mihrabıdır. Cami mihrabı, inili mihraplar arasında en büyüklerden birisidir. Genişliği 3.65 metre, yüksekliliği 6.35 metredir (Demiriz, 1979: 498). Mihrap, bir bütün olarak, gerek kompozisyon gerek renk kontrastları bakımından etkileyicidir. Caminin Bursa Yeşil Cami ve Türbesi mihraplarına benzeyen renkli sır ve mavi-beyaz tekniğinde işlenmiş mihrabı çok başarılıdır. Renkli sır kısımlarda konturların Bursa ve İstanbul örneklerindeki gibi kırmızı olmaması, konturların siyahla belirlenmesi dikkati çekmektedir. Kırmızı macun ve sır üstü boyama yerine efltun renkli sır kullanıldığı görülür (Ergün, 2009: 103-104).

Resim 2.24: İç Mekan Genel Görünüm (İslamoğlu, 2010)

Cami duvarları belli bir yüksekliğe kadar sıraltı tekniğinde çini panolarla kaplanmıştır. Altıgen ve altıgenlerin arasında yer alan üçgenlerden oluşan bu panolar, geometrik ve bitkisel motiflerle bezenmiştir. Bir bordür ve tepelikle sonlanan bu duvar panolarında yer alan altıgen levhaların her birinde farklı bir kompozisyon uygulanmıştır (Resim 2.24).

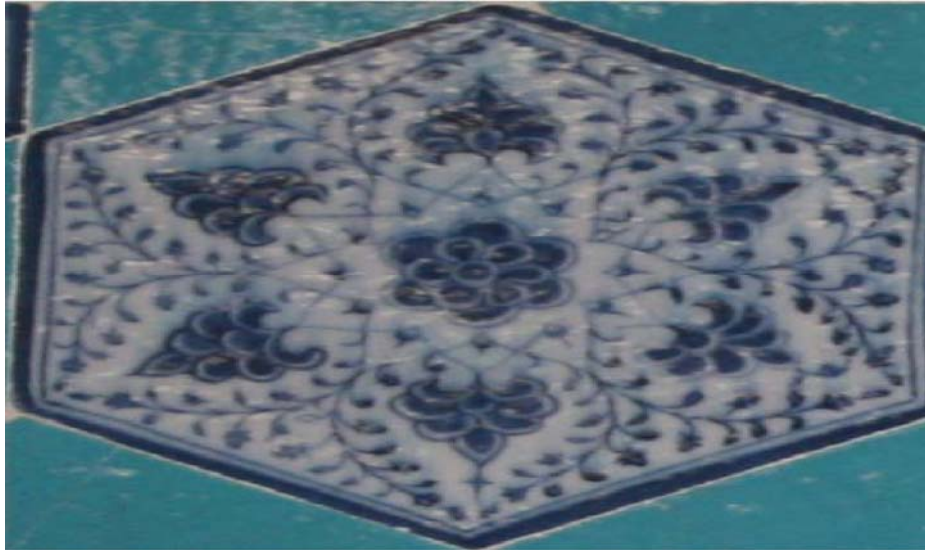
Resim 2.25: Doğu ve Batı Cephesinde Bulunan Çini Levhalardan Görünüm (İslamoğlu, 2010)

Edirne Muradiye Cami iç mekan duvar yüzeylerindeki altıgen levha çinilerde değişik motiflerle birbirinden farklı yedi kompozisyon işlenmiştir. Her biri, altıgen levhanın sınırladığı alan içerisinde kalan bu kompozisyonlar, bitkisel, geometrik ve sembolik motifler olmak üzere üç grupta toplanabilir (Yıldırım, 2007: 83). Doğu ve batı cephesini kaplayan altıgen levhaların genelinde motif tekrarına gidilmiştir (Resim 2.25).

Resim 2.26: İbadet Mekanı Doğu Cephesindeki Birinci Kompozisyon (İslamoğlu, 2010)

İbadet mekanı doğu cephesinde yer alan birinci kompozisyonda, altıgenin her bir köşesine birer hatayi motifi yerleştirilmiştir. Levhanın kenarlarına uygulanan lotus motiflerinin sapları iki yana doğru açılarak, kavisli hatlarla birbirine bağlanmaktadır. Merkezde bulunan penç motifi on iki kollu yıldızla çevrilmiş, etrafı 6 çiçek motifi ile bezenmiştir (Resim 2.26).

Resim 2.27: İbadet Mekanı Doğu Cephesindeki İkinci Kompozisyon (İslamoğlu, 2010)

İkinci kompozisyonda, yönlü hatayi motifi, altıgen levhanın her bir köşesine denk gelecek şekilde düzenlenmiştir. Hatayileri iki yandan kuşatan dallar ve ortada yer alan penç motifinin etrafını kuşatan on iki kollu yıldız ile kompozisyon tamamlanır (Resim 2.27).

Resim 2.28: İbadet Mekanı Doğu Cephesindeki Üçüncü Kompozisyon (İslamoğlu, 2010)

Üçüncü kompozisyonda, yönlü hatayi motifi, saplarından çıkan S kıvrımlı dallarla birbirine bağlanmıştır. Altıgen levhanın köşelerine doğru döndürülen hatayilerin etrafı dallarla sınırlanmıştır. Bu kıvrım dallar üzerinde rumiler bulunmaktadır (Resim 2.28).

Resim 2.29: İbadet Mekanı Doğu Cephesindeki Dördüncü Kompozisyon (İslamoğlu, 2010)

Dördüncü kompozisyonda, altıgen çini levhanın en altta yer alan hatayi motifi vazo şeklinde düzenlenmiş, bu vazodan çıkan dallar üzerine yönlü hatayi motifleri yerleştirilmiştir. Her köşeye bir hatayi gelecek şekilde düzenlenen kompozisyonda motif tekrarına gidilmiştir. Ortaya yerleştirilen şemsiye formundaki iri yaprak motifi merkezi belirler (Resim 2.29).

Resim 2.30: İbadet Mekanı Doğu Cephesindeki Beşinci Kompozisyon (İslamoğlu, 2010)

Beşinci kompozisyonda, altıgen levhanın her köşesine birer küçük hatayi, ortasına ise büyük merkezsiz bir hatayi motifi yerleştirilmiştir. En alt köşeye yerleştirilen yönlü hatayi motifinden çıkan dallar “S” kıvrımlar yaparak yükselip tepedeki hatayinin sapını oluşturacak şekilde birleşmişlerdir. Bu dallar üzerine rumi ve yaprak motifi bulunmaktadır. Buradan kıvrım dallar yükselerek, diğer köşelere doğru simetrik görünümlü “S” kıvrımlar yaparak birbirine dolaşmakta ve yayılarak yükselmektedir. Bunlardan beş tanesi diğer köşelerdeki hatayilerin dalı şeklinde düzenlenerek kompozisyonda devamlılık sağlanmıştır (Resim 2.30).

Resim 2.31: İbadet Mekanı Doğu Cephesindeki Altıncı Kompozisyon (İslamoğlu, 2010)

Altıncı kompozisyonda, altıgen levhanın merkezini belirleyen iri hatayi motifi ve köşelere denk gelecek şekilde yönlü hatayi motifleri yer alır. En alt köşede bulunan yapraktan çıkan hatayi motifleri kıvrım dallarla birleştirilmiştir (Resim 2.31).

Resim 2.32: İbadet Mekanı Doğu Cephesindeki Yedinci Kompozisyon (İslamoğlu, 2010)

Yedinci kompozisyonda, altıgen levhanın ortasında merkezsel iri bir hatayi motifi yer almaktadır. Hatayi motifinin etrafını saran dallar üzerine yerleştirilen küçük hatayi ve rumi motifleri ile kompozisyon tamamlanmıştır (Resim 2.32).

Resim 2.33: Mihrab Genel Görünüm (İslamoğlu, 2010)

Mihrabın tümü, renkli sır ve sıraltı tekniği ile üretilmiş çinilerle kaplanmıştır. Mihrap, bir bütün olarak, gerek kompozisyon gerek renk kontrastları bakımından çok tatmin edici ve değişik bir tesir bırakmaktadır. Edirne mihrabında altı renk kullanılmış olmakla beraber, Bursa'da görülen altın yoktur. Caminin Bursa Yeşil Cami ve Türbesi mihraplarına benzeyen renkli sır ve mavi-beyaz tekniğinde islenmiş mihrabı çok başarılıdır. Renkli sır kısımlarda konturların Bursa ve İstanbul örneklerindeki gibi kırmızı olmaması, konturların siyahla belirlenmesi dikkati çekmektedir. Kırmızı macun ve sır üstü boyama yerine eflâton renkli sır kullanıldığı görülür (Öney, 1976: 77).

Cami mihrabı, çinili mihraplar arasında en büyüklerden birisidir. Genişliği 3.65 metre, yüksekliği 6.35 metredir. Mihrabı dıştan itibaren geniş bir yazı kuşağı, iki sıra mukarnas dizisi ve künde-kârî benzeri geometrik desenli üç bordür çevreler (Demiriz, 1979: 498).

Resim 2.34: Sütunçeler Bordürü (İslamoğlu, 2010)

Mihrap sütunçeleri bordüründe sarı zemin üzerine renkli sır tekniğinde hatayi ve penç motifleri yer almaktadır. Hatayi motifi, kıvrım dal üzerinde yönlü hatayi olarak penç motifi ile birlikte yer almaktadır. Motiflerde mavi, eflatun, lacivert ve sarı renk kullanılmıştır (Resim 2.34).

2.4. İstanbul Yavuz Sultan Selim Cami

Caminin yapımına Yavuz Sultan Selim'in emriyle başlanmış fakat 1520'de ölümü üzerine oğlu Kanuni Sultan Süleyman tarafından tamamlanmıştır (Öz, 1997: 130).

Cami, kare olan oldukça sade bir plana sahiptir. Kare mekan, 24.50 metre çapındaki tek kubbe ile örtülmüş olup kubbe kasnağına pencereler açılmıştır. Mihrap cephesi ile yan cephe pencereleri iki katlıdır. Giriş tarafında yalnızca alt katta pencereler vardır. Kapı üstündeki galeri kemeri içinde de ayrı üç pencere bulunur (Bilir, 2008: 32).

Resim 2.35: İstanbul Yavuz Sultan Selim Cami Genel Görünümü (İslamoğlu, 2010)

Alt kat pencerelerinin üzerindeki sivri kemerli alınlık nişlerinin içi renkli sır tekniğinde çinilerle kaplıdır. Cami içindeki çiniler pencere ve yan mekanlara açılan kapı üstündeki alınlıkları süslemektedir. Renkli sır tekniğinde yapılan bu çinilerin desenleri tamamen birbirinin tekrarıdır. Yapının pencerelerinde kullanılan çini bezemeler, tam olarak pencere alınlığının kavis ve büyüklüğünde hazırlanmıştır. Kobalt, yeşil, sarı, beyaz, mangan moru ve turkuaz renkler kullanılmış olup yer yer boş bırakılan kısımlarda sır üstü kırmızı renk kullanılmıştır. Bordür desenleri, köşelerdeki tepeliklerden başlayan hurdeli sencide rumilerin, üzerinde hatayi ve pençer bulunan dallarla üç iplik şeklinde birbirine dolanmasından oluşmuştur. Rumilerin sapsarı beyaz, içleri kobalttır. Çiçeklerin ise sapsarı sarı olarak işlenmiş ve motiflerin kenarları, siyahla çekilen çift konturun arası beyazla doldurularak belirtilmiştir. Çiçekler kobalt, mangan moru ve yer yer sır üstüne uygulanan kırmızı ile renklendirilmiştir (Bilir, 2008: 32).

Resim 2.36: Avluda Bulunan Pencere Alınlıkları Genel Görünümü (İslamoğlu, 2010)

Resim 2.37: Güney Cephesinde Bulunan Pencere Alınlıkları (İslamoğlu, 2010)

Resim 2.38: Güney Cephesinde Bulunan Pencere Alınlıkları (İslamoğlu, 2010)

Güney cephesinde bulunan pencere alınlıklarının desenleri, cami içindikilerle aynıdır. Bordür desenlerinde hurdeli sencide rumiler, hatayi ve penç motifleri yer almıştır. Bordür de kullanılan hatayi motifinin rengi mangan moru, kobalt ve sır altı kırmızı rengidir. Hatayi motifinin konturları beyazdır. Penç motifinde kobalt ve mangan moru kullanılmıştır. Penç motifinin konturları hatayi motifinin konturları aynı renktir. Bordürün zemin rengi yeşildir. Alınlık panolarının içinde bulunan hatayi motifi, ana motif olarak rumilerin ortasında ulama tarzında oluşturulan kompozisyonda yer alıp hatayi motifinden çıkan helezonlar üzerine bitkisel motifler şeklinde yerleştirilerek süsleme oluşturulmuştur. Diğer motifler goncagül, penç, sap çıkması ve rumi motifleridir. Ana motif olarak kullanılan hatayi motifinde kullanılan renkler mangan moru, kırmızı rengi ve kobalttır. Zemin rengi olarak yeşil ve kobalt kullanılmıştır. Ana motif dışında kullanılan diğer hatayi motiflerinde kobalt rengi yerine yeşil kullanılmış zemin rengi olarak kobalt rengi kullanılmıştır. Helezon rengi beyaz ve turkuaz olup sap çıkma motifinde ise sarı renk kullanılmıştır (Resim 2.37). Cami içindeki alınlıkların zemin renklerinin kobalt olmasına karşılık, buradaki alınlıkların iç ve bordür zeminlerinin renkleri arasında değişiklikler görülmektedir.

Resim 2.39: Cami İçi Görünümü (İslamoğlu, 2010)

Resim 2.40: Harimde Bulunan Pencere Alınlıkları (İslamoğlu, 2010)

Resim 2.41: Cami İçinde Alt Kat Pencere Alınlıkları (İslamoğlu, 2010)

Cami içinde bulunan alt kat pencerelerinin alınlıkları çini süslemelidir. Renkli sır tekniğinde yapılan bu çinilerin desenleri birbirinin tekrarıdır. Bordür zemininde turkuaz, pano zemininde ise kobalt renk kullanılmıştır. Bordürde, rumi, hatayi ve penç motifleri yer alır. Burada kullanılan Hatayi beyaz renkli, konturları ise kobalt rengidir. Diğer motiflerde kullanılan renkler ile hatayi motifinde kullanılan renklerle aynıdır. Pencere alınlıklarında yer alan bitkisel süslemelerde aynı kompozisyon kurgulanmış, motiflerin renklerinin farklılığıyla çeşitliliğe gidilmiştir. Burada yer alan Hatayi motifinde, renk olarak mangan moru ve kırmızı, konturlarda ise beyaz kullanılmıştır. Hatayi motifinin dışında, goncagül, penç, rumi, yaprak ve sap çıkması motifleri ile kompozisyon zenginleştirilmiştir. Bu motiflerde kullanılan renkler mangan moru, kırmızı, sarı, turkuaz, konturlar ise beyazdır (Resim 2.41).

Resim 2.42: Hünkar Mahfili Pencere Alınlıkları (İslamoğlu, 2010)

Resim 2.43: Hünkar Mahfilinde Bulunan Pano (İslamoğlu, 2010)

Hünkar mahfilinde bulunan iki panoda bordür rengi kobalt, zemin rengi yeşil, desenin ortasındaki rumi kapalı formun zemini ise kobalt boyanarak farklı bir görüntü elde edilmiştir. Ana motif olarak kullanılan hatayi motifi burada yeşil, kırmızı ve kobalttır. Diğer hatayi motiflerinde, renkler yer değiştirilerek kullanılmıştır. Hatayi motifinin konturları beyazdır. Kullanılan diğer motifler cami avlusunda kullanılan motiflerle aynıdır. Motiflerde kırmızı, sarı, kobalt, yeşil, konturlarda ise hatayi motifinde olduğu gibi beyaz kullanılmıştır (Resim 2.43).

Resim 2.44: Mihrap Sağında Bulunan Pencere Alınlığı Yakın Çekim (İslamoğlu, 2010)

Mihrabın sağındaki pencere alınlığının deseni, cami içindeki ön panonun desenlerinden farklıdır. Bu panonun bordürü iç ve dış alınlıklardaki panoların bordürüne benzemekte, fakat ortadaki yazı ile diğerlerinden ayrılmaktadır. Pano bezemesini lacivert zemin üzerine beyaz harflerle “Kâle Sübhanallah tebâreke azze ve celle”, alt satırda ise “Küllemâ dehale aleyhâ Zekerîyye l-mihrâb ayeti yazılmıştır (Bilir, 2008: 32). Hatayi motifi yazı panonun bordüründe yönlü hatayi olarak penç motifi ile birlikte yer almaktadır. Hatayi motifi, mangan moru, kırmızı renklerde kullanılmıştır. Hatayi motifinin konturları diğer bordürlerde olduğu gibi beyaz renktedir. Diğer motiflerde ise beyaz, mangan moru, kırmızı, sarı, turkuaz renkler kullanılmıştır (Resim 2.44).

2.5. İstanbul Yavuz Sultan Selim Türbesi

Caminin güneyinde mihrap arkasında yer alan Yavuz Sultan Selim Türbesi, (Kuban, 1958: 98) oğlu Kanuni Sultan Süleyman tarafından Sultan Selim caminin arkasında yaptırılmıştır. Mermerden, sekizgen biçiminde, alçak kasnak üzerine yivli basık bir kubbe ile örtülü türbe, Sinan'ın türbelerini hatırlatır. Fakat onlar kadar olgun ve gelişmiş bir üslubu yoktur. Önünde, dört sütun üzerine, üç yuvarlak kemerli bir revakı vardır (Aslanapa, 1984: 288).

Sekiz kenarlı gövdenin her cephesi aynı tarzda kuvvetli silmelerle dikdörtgen çerçeveler içine alınmış ayrıca alt ve üst pencereler aynı karakterli silmelerle

çevrelenmişlerdir. Gövdenin üstünde 16 kenarlı sağır ve alçak bir kasnak yivli kubbeyi taşır. Tepesinde tastan zarif bir alem bulunan kubbe basık olup hem yapının genel ahengini bozmakta hem de mimari etkisini azaltmaktadır (Önkal, 1992: 123).

Resim 2.45: İstanbul Yavuz Sultan Selim Türbesi Genel Görünümü⁵

Türbedeki çini süsleme; türbenin revak kısmında, seki zemininden 0.55 m. yükseklikten başlayan birbirinin eşi iki çini pano ve bunları kapı nişi üzerinde birbirine bağlayan tepelik çinilerinden oluşmaktadır. Türbe camiden sonra İstanbul'daki en eski renkli sır tekniğindeki çinilere sahiptir. Özellikle kullanılan sarı renk, Fatih devri çinilerinin büyük özelliğidir. Üslûp olarak, Bursa Yeşil Cami ve türbesinin çinilerini hatırlatmaktadır. Ancak renk ve bezemelerde belirgin farklılıklar vardır. Türbenin revak kısmında, birbirinin eşi iki çini pano ve bunları kapı nişi üzerinde birbirine bağlayan tepelik çinilerinden oluşmaktadır. Renkli sır tekniğiyle yapılmış olan çinilerde sır oldukça kalitelidir. Çinilerde hâkim renkler lacivert ve sarıdır, bunu yanı sıra firuze, mangan moru, fıstık yeşili, kiremit kırmızısı, siyah ve

⁵ http://www.fatihmuftulugu.gov.tr/images/stories/selatincami/yavuz_selim_camii3.jpg, 22/01/2011, 12.30

beyaz renkler görülmektedir.⁶ Çini süsleme türbenin dışında, sadece kapı girişinin sağında ve solunda yer alır. Çinilerde renkli sır tekniği kullanılmıştır.

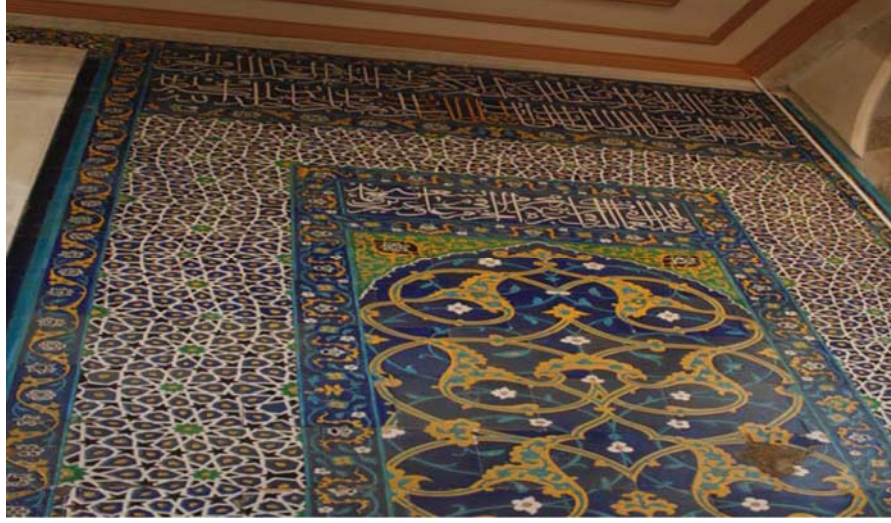

Resim 2.46: Türbe Cephesinin Sağında bulunan Çini Panolar (İslamoğlu, 2010)

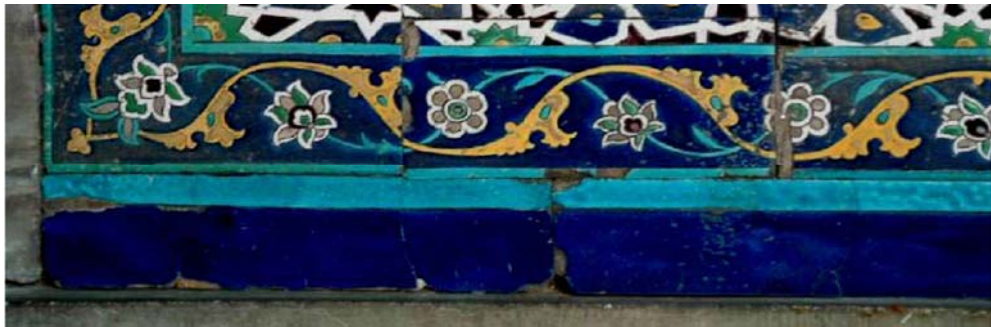
Resim 2.47: Türbe Cephesinin Solunda Bulunan Çini Panolar (İslamoğlu, 2010)

⁶ Bu çinilerin hangi merkezde üretildiği kesin olarak bilinmemekle beraber İznik atölyelerinde imal edildiği hakkında yaygın bir kanaat vardır. Hatta çini ustası konusunda Yavuz Sultan Selim'in Çaldıran Seferinden sonra beraberinde getirdiği Tebrizli çini ustası Habîb'in adı bile verilmektedir; Songül ERGÜN, *Erken Osmanlı Çinisinde Sarı*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2009, s. 149.

Resim 2.48: Kapının İki Yanında Bulunan Çini Pano (İslamoğlu, 2010)

Kapının iki yanında dikine yerleştirilmiş panoların ortasındaki dikdörtgen alanın içinde çiçeklerle hurdelenmiş iri rumiler ve bunların arasından dolaşan turkuaz çiçekli kıvrım dallardan oluşan bir desen görülür. Rumiler sarı, içindeki çiçekler turkuaz, zemin kobalttır. Bu alanın üst kısmındaki köşe dolgularının içinde hatayi motifi, kapalı form şeklinde rumilerin ortasına yerleştirilmiş bir şekilde bulunur. Köşebentlerdeki hatayi motifi, yeşil ve kırmızı renklidir. Hatayinin bulunduğu zemin rengi ise mangan morudur. Hatayinin etrafında yaprak motifleri, goncagül ve sap çıkması motifleri kullanılmıştır. Bu motifler sarı renkli olup bazılarının içleri turkuaz renklidir. Kapının sağ ve solundaki panoların en üstlerinde renkli sır tekniğinde birer yazı panosu yer almaktadır (Resim 2.48).

Resim 2.49: Türbe Cephesindeki Pano Bordürleri (Bilir, 2008: 135).

Bu panonun bütününü kobalt zeminli ince bir bordür çevreler. Hatayi motifi, bordür de sarı renkteki rumilerin arasından geçen kıvrım dallar üzerinde yönlü hatayi

motifi olarak penç motifi ile birlikte yeşil ve kırmızı renkte kullanılmıştır. Başlangıç motifi olarak kullanılan hatayi motifinin yapraklarında sarı kullanılmış olup, konturları turkuaz renktedir (Resim 2.49).

Resim 2.50: Türbe Kapısının Üstünde Bulunan Çini Pano (İslamoğlu, 2010)

Kapının iki yanındaki panolar kapı üzerinden geçen ulama tarzındaki çinilerle birbirine bağlanmıştır. Hatayi motifi, tepelik şeklinde beyaz kartuş çizgileriyle belirlenmiş alanda, içine alternatifli olarak rumi ve rumi-hatayili biçimde bulunmaktadır. Rumilerden oluşan kısımların zemini yeşil olup, alan ayırması yapılmıştır. Kobalt renkli zemin üzerine rumiler sarı ve beyaz olarak işlenmiştir. Hatayi motifinde mangan moru, kırmızı ve yeşil, saplarında ise turkuaz rengi kullanılmıştır. Motifin kenarlarını çift kontür içine doldurulmuş beyaz çizgiler sınırlar (Resim 2.50).

2.6. İstanbul Şehzade Mehmet Türbesi

Şehzade Mehmet Türbesi, 1543 yılında Kanunu Sultan Süleyman tarafından inşa edilmiştir. Mimar Sinan Türbe' de pencerelere oldukça fazla yer verilmiştir. Türbe kapısının iki yanında ve içeride kubbe eteğine kadar duvarları kaplayan çok renkli sır tekniğindeki çiniler renkli sakin bir atmosfer yaratırlar. Sinan'ın Şehzade Mehmet türbesi, Yavuz Sultan Selim türbesinde olduğu gibi dışta ve içte sekizgen planlı ziyaret odaları ve dört sütunlu revakları ile birbirine çok benzer (Ergün, 2009: 168). Türbenin sekiz köşesindeki sütunçelerin başlıkları iki sıra mukarnaslıdır. Bu

mukarnas sıraları başlıklar arasında cephelerde de sürer ve türbeyi çepeçevre dolanan tepesi palmetli bir saçak oluşturur. Ortadaki iki renkli mermerden geçme tarzında, yanlardakiler ise yine iki renkli mermerlerin sırasıyla örülmüş kemerleri, zarif mukarnaslı başlıkları olan uçlarda yeşil somaki aralarda kırmızı porfirden sütunlar taşır. Renkli mermerlerden geçme tarzında örülmüş basık kemerli kapı kenarları silmelerle yumuşatılmış ve Bursa kemeri ile nihayetlenen bir niş içine alınmış, kapı kemerinin üzerine, dikdörtgen şekilli kitabe yerleştirilmiştir (Önkal, 1992: 138).

Resim 2.51: İstanbul Şehzade Mehmet Türbesi Genel Görünümü⁷

Türbede Şehzade Mehmet'in sandukası ortadadır. Türbe içerisinde şehzadenin sağında Kanuni'nin kızı Hümaşah Sultan, solundaki sandukada Kanuni'nin 1553'de vefat eden küçük oğlu Cihangir yatmaktadır (Erçağ, 1989: 9).

Türbenin revak kısmındaki nişlerin içinde birbirinin benzeri iki çini pano yer almaktadır. İç mekan ise pencerelerin alt kısmına kadar yükselen mermer süpürgelikten kubbe eteğindeki mukarnas dizisine kadar bütünüyle çini kaplıdır. Yapının tüm çini programı renkli sır tekniği ile oluşturulmuştur. Ancak, bu teknikte bazı yeni uygulamalar da görülmektedir. Sultan I. Selim ve Şehzadeler türbelerinde görülen sırlanmadan bırakılmış kısımlar burada da yer almaktadır. Ayrıca, beyaz

7

http://www.google.com.tr/imgres?imgurl=http://www.yapi.com.tr/V_Images/2010/haberler/83447_shhzade_mehmed_turbesi.jpg, 22/04/2011, 23.40

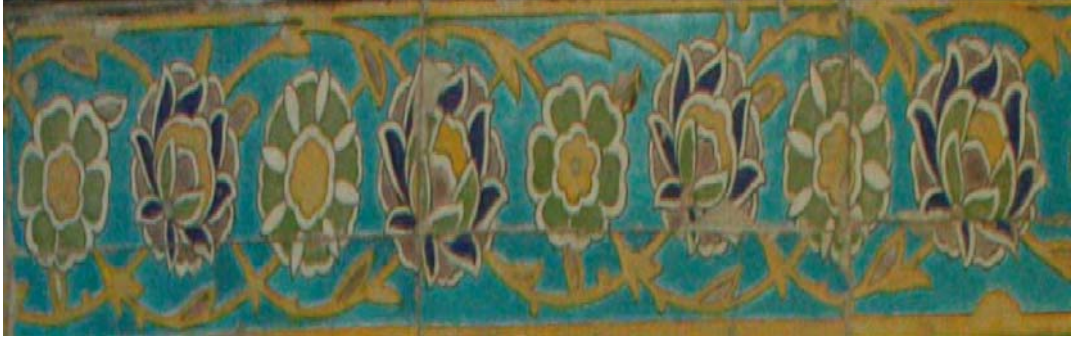
renkli bir astar tabakası kullanılmıştır. Yapı oldukça yoğun bir çini süslemesine sahiptir. Çinilerde sır kalitelerinde farklılık görülmektedir. Çoğunlukla kaliteli renkli sır uygulamaları görülmekte fakat yer yer bozulmuş ve dökülmüş kalitesiz sırlarda gözlenmektedir. Bezemede sarı, yeşil, mavi, firuze, fıstık yeşili, mor, siyah, beyaz, lacivert ve altın gibi renkler kullanılmıştır (Ergün, 2009: 169).

Kapının iki yanındaki duvar satırları, üç bölümlü çini panolarla kaplıdır. Alt pencerelerin aralarında kalan satırlar, başlık ve kaideleri ile birlikte işlenmiş sütun şeklinde düzenlenmiş çini panolar ile kaplıdır. Bu panolar, pencereler ile köşeler arasında kalan duvar satırlarında yarım olarak kullanılarak, panonun diğer duvarda devam edebilmesi sağlanmıştır (Ergün, 2009: 170).

Resim 2.52: İç Mekan Görünümü (İslamoğlu, 2010)

Türbenin revak kısmındaki birbirinin benzeri iki çini pano yer almaktadır. İç mekân ise kubbe eteğindeki mukarnas dizisine kadar bütünüyle çini kaplıdır. Renkli sır tekniği kullanılmıştır. Kapının iki yanındaki duvar yüzeyleri üç bölümlü çini panolarla kaplanmıştır. Alt pencerelerin aralarında kalan yüzeylerde çini panolar ile kaplıdır.

Resim 2.53: Revak Kısımında Sağ Tarafıta Bulunan Pano Bordürü (İslamoğlu, 2010)

Revak kısmında karşılıklı iki pano bulunmaktadır. Revak kısmının sağ tarafında bulunan pano iki bölümden oluşmaktadır. Hatayi motifi, alt bölüm sarı renkli helezonla şeritlenmiş zemin rengi olarak firuze kullanılmış helezonlar üzerinde yönlü hatayi olarak yer alan motif penç motifi ile birlikte kullanılmıştır. Bu motifler panonun bordür kısmında yer alıp panonun dört köşesini çevreler. Hatayi motifi burada mor, yeşil ve kobalt renkte kullanılmıştır. Hatayi motifinin konturları ise beyazdır. Penç motifi ise yeşil renkte olup konturları beyazdır (Resim 2.53).

Resim 2.54: Revak Kısımında Sağ Tarafıta Bulunan Panonun Taç Kısmı (İslamoğlu, 2010)

Panonun taç kısmında, sarı renkli konturlar kullanılmıştır ve ayırma rumilerle belirlenmiştir. Hatayi motifi, rumi desenli bölümde ortada iri bir şekilde zemini yeşil renkli olarak uygulanmıştır. Hatayi motifi, beyaz renkli dallar üzerinde yine beyaz

renkli konturlarla belirlenmiş, merkezsiz ve yönlü hatayi olarak goncagül, penç ve yapraklardan oluşan bir bezeme kullanılmıştır. Hatayi motifinin zemin rengi fıstık yeşili olup hatayilerde kobalt, fıstık yeşili, firuze, mor ve sarı renk kullanılmıştır. Yine beyaz konturlarla belirlenmiştir. Boşluk dolduran yapraklarda kobalt rengi kullanılmıştır (Resim 2.54).

Resim 2.55: Revak kısmında sağ tarafta bulunan pano (İslamoğlu, 2010)

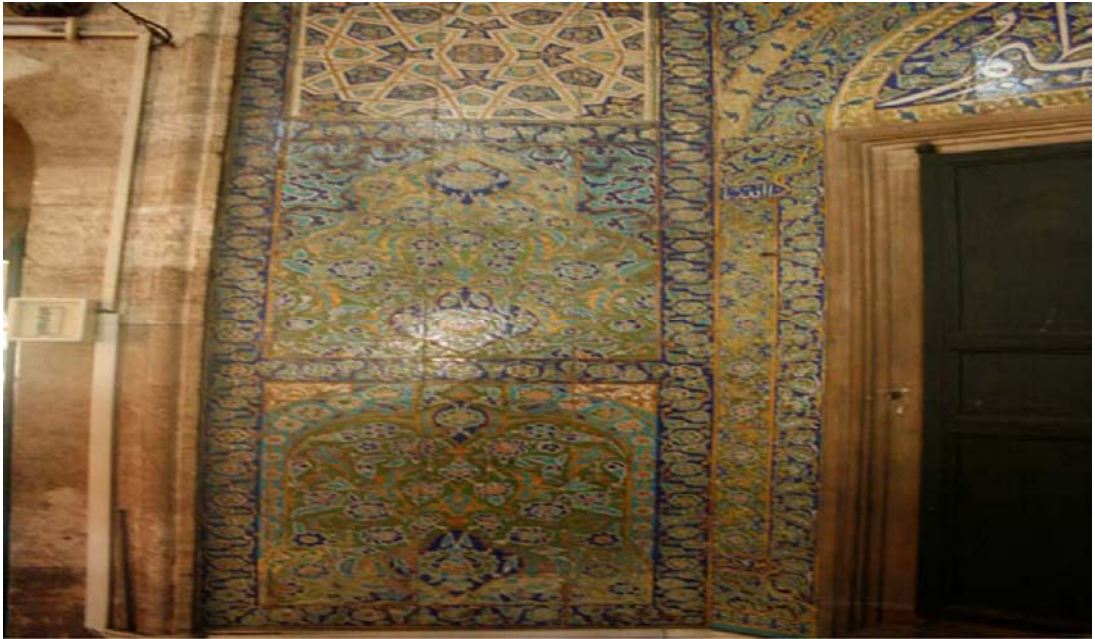
Resim 2.56: Revak kısmında sağ tarafta bulunan pano (İslamoğlu, 2010)

Revak kısmındaki sol pano, sağ pano ile desen, motif, renk ve kompozisyon özellikleriyle aynıdır. Bu panolardan sağda bulunan panoda lacivert zemin üzerine sarı renkli konturlarla belirlenmiş hatayi motifi merkezsiz hatayi olarak kullanılmıştır.

Resim 2.57: Kapı Kenarı Panolarının Bordürü (İslamoğlu, 2010)

Kapı kenarı panolarının bordüründe hatayi motifinden çıkan helezonlar üzerine penç ve goncagüllerden oluşan bir kompozisyona sahip bordürde bulunmaktadır. Hatayi motifi, firuze, mor ve fıstık yeşili renkte olup sarı renkli kontur kullanılmıştır. Bu bordür panoyu üç bölüme ayırmaktadır (Resim 2.57).

Resim 2.58: Kapı Kenarı Panoları (İslamoğlu, 2010)

Resim 2.59: Kapı Kenarı Kemerli Pano İkinci Kısım (İslamoğlu, 2010)

Kapı kenarı kemerli panonun ikinci kısmı, kemerli panonun köşebentlerinin içi stilize bulut motifleriyle doldurulmuş olup sarı renkli konturlarla belirlenmiştir. Köşeliklerin firuze zemini üzerinde sarı ve beyaz konturlu kobalt renkli bulutlar yer almaktadır. Orta kısımda sarı renkli konturlarla belirlenmiş içleri firuze renkli rumiler yer alır, bu rumiler yeşil zemin üzerine beyaz renkli dallarla birbirine bağlanmış, hatayi, goncagül, penç ve yaprak motifleri ile kompozisyon zenginleştirilmiştir. Rumilerin oluşturduğu kapalı formların zemin rengi kobalttır. Hatayi motifleri, ulama tarzı bir kompozisyonda yönlü ve merkezsiz hatayi motifleri olarak beyaz renkli dallar üzerinde goncagül, penç ve yaprak motifleri ile birlikte yerleştirilmiştir. Bunların dışında, iri hatayi motifleri panonun içinde ana motif olarak merkezsiz hatayi motifleri formunda pano zeminde bulunan iri rumiler içinde yer almaktadır. Hatayi motifleri yeşil, turkuaz, mor ve sarı ile renklendirilmiştir. Hatayi motiflerinin konturları beyazdır (Resim 2.59).

Resim 2.60: Kapı Kenarı Üçüncü Kısım Kemerli Pano (İslamoğlu, 2010)

Kapı kenarı üçüncü kısım kemerli panoda ise, kemer köşeleri beyaz zemin üzerine sarı renkli rumiler ile firuze zemin üzerine hatayi ve penç motifleri kullanılmıştır. Hatayi motifleri kemer yükseldikçe irileşmiştir. Hatayi ve penç motifleriyle bezeli pano bursa kemeri içine alınmıştır. Hatayi motifi, ulama tarzı bir kompozisyonda yönlü ve merkezsiz hatayi motifi olarak beyaz renkli dallar üzerinde goncagül, penç ve yaprak motifleri ile birlikte yer almaktadır. Bu bezemelerin zemin rengi yeşildir. Hatayi, penç ve yaprak motiflerinde sarı, yeşil, firuze, mor ve kobalt, hatayi konturlarında ise beyaz renk kullanılmıştır. Panonun içinde bulunan iri rumiler sarı renkli konturlarla belirlenmiş olup içleri firuze renkte boyanmıştır. Yine beyaz konturlarla belirlenmiştir. Yapraklarda ise firuze renk uygulanmıştır. Bunların dışında, iri hatayi motifi panonun içinde ana motif olarak merkezsiz hatayi motifi formunda pano zemininde bulunan iri rumiler içinde yer almaktadır. Ortada bulunan ayırma rumilerin içi kobalt renklerle dolgulanmıştır (Resim 2.60).

Resim 2.61: Alt Pencere Arasındaki Panolar (İslamoğlu, 2010)

Alt pencere arasında birer sütun şeklinde stilize edilmiş çini panolar yer alır. Bu sütunlar birbirlerine kemerle bağlanmışlardır. Sarı renkli konturlar kullanılan sütun, yastıkları, kaidesi, gövdesi, bilezikleri ve başlığı ile işlenmiştir. Ayrıca pano bölümlerinde farklı desenler kullanılmıştır. Altta ve üstte yer alan yastıklarda rumi dizisi tekrarlanmıştır. Kaide ise, bulut istifleri ile bezenmiştir. Hatayi motifi, sütun gövdesinin içlerinde sarı renkli konturlarla içleri firuze renk ile dolgululu ayırma rumilerin oluşturduğu paftaları dolgulayan, beyaz renkli helezonlar üzerinde penç, goncagül ve yaprak motifler ile birlikte yönlü hatayi motifi olarak yer almıştır. Hatayi motifi, kobalt, mor ve firuze renklerle işlenmiştir. Konturlarında yine beyaz renk kullanılmıştır. Diğer motiflerde aynı renkte olup penç motifinin ortaları sarı renklidir. Sütunun her iki yanında oluşan boşluklarda lacivert zemin üzerine, aşağıdan yukarıya doğru hareketlenen helezonlar üzerine işlenmiş bir kompozisyon bulunmaktadır. Kompozisyonda; goncagül, penç ve yaprak motifleri kullanılmıştır. Motifler yeşil, firuze ve mor renklerle tamamlanmıştır. Konturlarda beyaz ve sarı renkler uygulanmıştır (Resim 2.61).

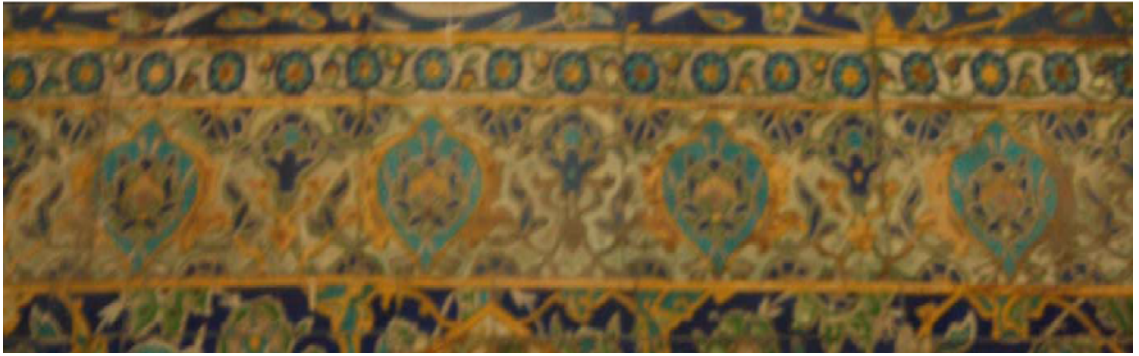
Resim 2.62: Alt Pencere Alınlıklarında Bulunan Ayet Panoları (İslamoğlu, 2010)

Kemerin geçmeli olarak işlenmiş bölümü, zemin rengi olarak firuze ve kobalt renkler kullanılmıştır. Üzerine rumiler, hatayi, penç, goncagül ve yapraklar motifleri yerleştirilmiştir. Alınlıklarda, kobalt zemin üzerine beyaz renkli sülüs hat ile işlenmiştir. Hatayi motifi, yazıların iç süslemesinde kıvrım dallar üzerinde yönlü hatayi olarak kullanılmıştır. Hatayi motifi, yeşil ve turkuazla renklendirilmiştir. Alınlıklardaki yazıların iç süslemesinde ise sarı renkli rumiler ile firuze renkli yaprak motifleri sarı konturlarla belirlenmiştir. Hatayi motifi, sarı renkli rumilerin içinde merkezsiz hatayi olarak turkuaz, yeşil ve sarı renklidir (Resim 2.62).

Resim 2.63: Kemerin Oluşturduğu Köşelik Kısımları (İslamoğlu, 2010)

Kemerin oluşturduğu köşelik kısımların, ortalarına birer kabara yerleştirilmiştir. Köşelik panoları, kobalt zemin üzerine helezonik dallarla birbirine bağlanan rumiler; sarı renkle konturlanmıştır. Rumilerin içleri ise firuze ve yeşil renklidir. Hatayi, penç, goncagül ve yapraklardan oluşan iki ayrı desen ile değerlendirilmiştir. Hatayi motifi, kompozisyonda ana motif olarak yer alıp, hatayi motifinden çıkan helezonlar üzerinde yönlü hatayiler, goncagül, yaprak motifi, rumiler ile birlikte kullanılmıştır. Hatayi motifi, yeşil, turkuaz ve sarı renklidir. Motiflerin hepsinin konturları beyazdır (Resim 2.63).

Resim 2.64: Yazı Kuşağını Çevreleyen Bordürü (İslamoğlu, 2010)

Girişin üstünden itibaren tüm türbeyi çepeçevre dolaşan yazı kuşağı bulunmaktadır. Altta ve üstte bulunan içten bir ince sıra ve dıştan bir kalın sıra bordür çevreler. İnce bordürün zemin rengi beyaz olup kıvrım dallar üzerine turkuaz renkli penç, yeşil ve sarı renkli goncagül motifleri yer almıştır. Penç motifinin konturlarında kobalt rengi kullanılmıştır. Beyaz zemin üzerine kullanılan ayırma rumilerin içleri mor renkte olup konturları sarı renkle belirlenmiştir. Hatayi motifi, bu pano bordüründe rumilerin oluşturduğu firuze renkli alanlarda merkezi hatayi olarak yer almaktadır. Sarı renkli dallar üzerine yerleştirilen iri hatayi motifleri, goncagül, pençten oluşan beyaz zeminli bordür kuşağı ile sınırlandırılmıştır. Hatayi motifinde kobalt, yeşil, sarı renkleri kullanılmıştır (Resim 2.64).

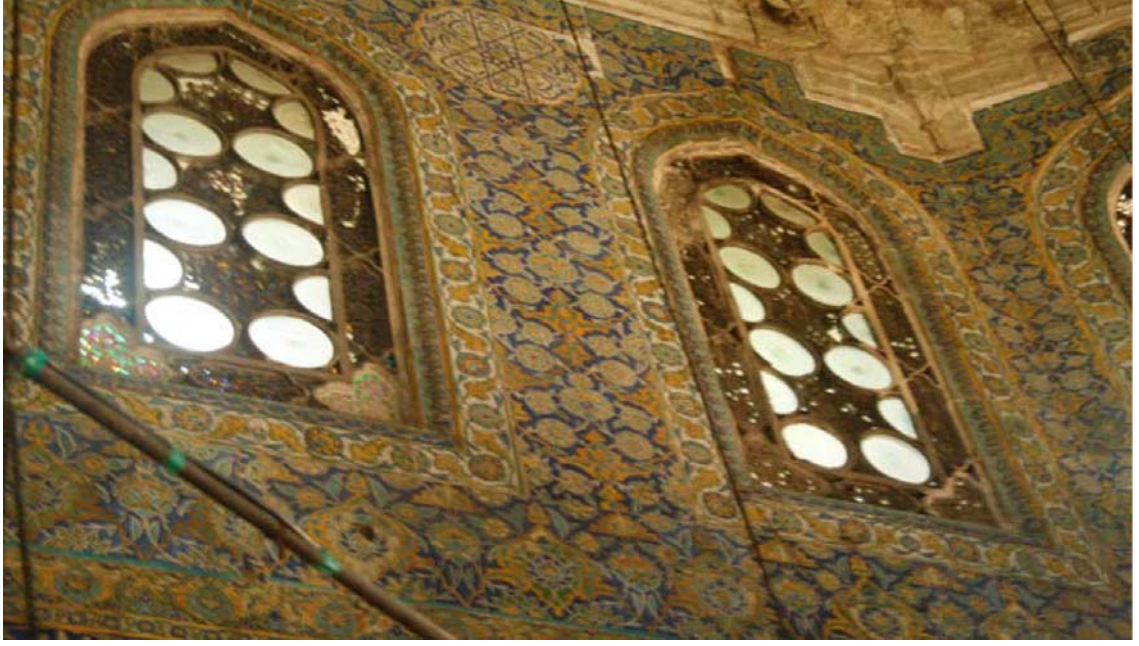
Resim 2.65: Alt Pencere Alınlıklarının Üstündeki Üst Ayet Kuşağı (İslamoğlu, 2010)

Bütün duvarda bulunan üst ayet kuşağı dilimli iki kartuştan oluşup sarı renkli konturlarla oluşturulmuştur. Köşeleri firuze zemin üzerine sarı ve beyaz renkli rumilerle doldurulmuştur. Kobalt zemin üzerine beyaz sülüs hat ile Besmele ve Hasr Suresi' nin 22. Ayeti ile esmâü'l- hüsnâ' nın tamamı yerleştirilmiştir. Kartuşların zemininde, “ Haliç işi ” kullanılmıştır. Hatayi motifi zeminde, helezonik dallar üzerinde yönlü hatayi motifi olarak goncagül, penç ve yapraklarla bulunmaktadır. Hatayi motifi ve diğer motiflerde kullanılan renkler sarı, yeşil ve firuzedir. Konturlar beyaz renkte olup, motifler ise sarı dallar üzerine uygulanmıştır (Resim 2.65).

Resim 2.66: Üst Pencere Bordür Çinileri (İslamoğlu, 2010)

Üst pencere bordür çinilerinde, beyaz zemin üzerine sarı ve beyaz renkli rumiler kullanılmıştır. Kobalt renkli dallar üzerine hatayi ve pençten oluşan iki ayrı kompozisyon ile bezenmiştir. Hatayi motifinde sarı, firuze ve yeşil renkler kullanılmış olup konturları ise kobalttır (Resim 2.66).

Resim 2.67: Üst Ayet Kuşağı ile Üst Pencere Arasında Kalan Alanı Kaplayan Çiniler (İslamoğlu, 2010)

Üst pencereleri kuşatan geniş bordürde, rumiler ve hatayilerden oluşan iki ayrı kompozisyondan oluşan süslemeler yer alır. İçleri sarı ve yeşil renkli rumilerden oluşan tepeliklerin oluşturduğu alanda kobalt zemin üzerine, kıvrık dallar üzerine yerleştirilmiş, hatayi motifi, merkezsiz hatayi olarak beyaz konturlu çiçeklerle motif oluşturulmuştur. İki pencerenin ortasına ise, beyaz zemin üzerine kobalt renkte esmâü'l-hüsna yazılı dilimli bir kartuş yerleştirilmiştir. Tavan ile çinileri ayıran bordür, iki ayrı kuşak halinde olup firuze rengi zemin üzerine yeşil, sarı ve kobalt renkleri kullanarak hatayi üslupta çiçeklerle süslenmiştir (Resim 2.67).

2.7. İstanbul Eminönü Rüstem Paşa Cami

Rüstem Paşa Camisi'nde merkezi kubbeye dört yönde çeyrek kubbeler, yanlarda ise üçer tonoz eklenerek mekan genişletilmiştir. Merkezi kubbe karşılıklı 4 duvar payesi ve yanlardaki ikişer sütun üzerinde yükselir (Aslanapa, 1984: 261). Dükkanların yer aldığı zemin kat üzerine yerleştirilen alan camiye, iki yandaki döner merdivenler ile ulaşılır.

Caminin en önemli özelliklerinden biri, avlu yerine saçakvari geniş sundurmanın yan cephelerin yarısına kadar yapıyı doğu-batı ve kuzey yönünde “U”

biçiminde kuşatmasıdır.⁸ Buradan beş kubbe ile örtülü son cemaat yerine girilmektedir (Akıncı, 2009: 32). Yapının iç mekan duvarları, döneminin en meşhur İznik çini örnekleri ile süslüdür. Çiniler geometrik, yaprak ve çiçek motifleri ile tasarlanmış olup, renkli çiçek bahçesini anımsatır.

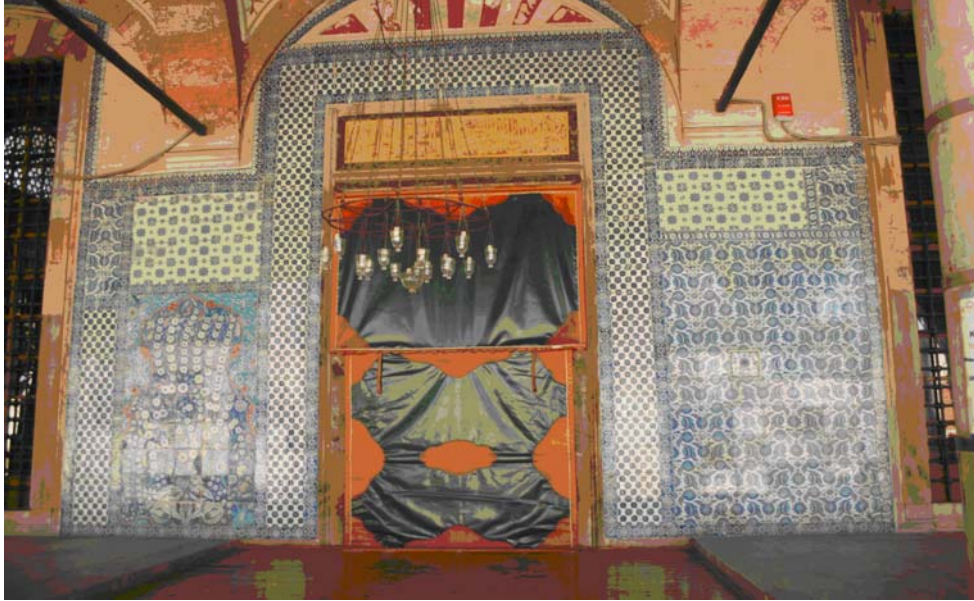
Resim 2.68: İstanbul Eminönü Rüstem Paşa Cami Genel Görünümü⁹

Rüstem Paşa Cami'nde yer alan bezemelerin genelinde İznik çinileri kullanılmış fakat bu çinilerinin yetersiz kaldığı durumlarda az da olsa Kütahya çini örnekleri kullanılmıştır. Rüstem Paşa Camiinde kullanılan çinilerin kompozisyonları Osmanlı sanatının yüzyıllar boyunca uyguladığı stilize motifler ile XVI. yüzyıl ortalarında ortaya çıkan natüralist bitki motifleriyle birlikte kullanılmıştır. Cami duvarlarının yüzeyleri ile taşıyıcı ayakları kaplayan çinilerin çoğunda sonsuz düzende tekrarlanan desenlerin uygulandığı görülmüştür. Çokgen planlı mihrap nişinin her bir yüzeyinde tekrarlanan birbirinin eşi panolarda, minberde ve son cemaat mahallinde açmış bahar dallarının yer aldığı kompozisyonlar bulunmaktadır. Özellikle lale motifleri çok çeşitli biçimli kompozisyonları ile zengin bir çeşitleme göstermektedir. Son cemaat mahallinde yer alan hayat ağacı kompozisyonunun içinde ters lale motifi yer alır. Mihrap çinilerinde cenneti temsil eden açmış bahar

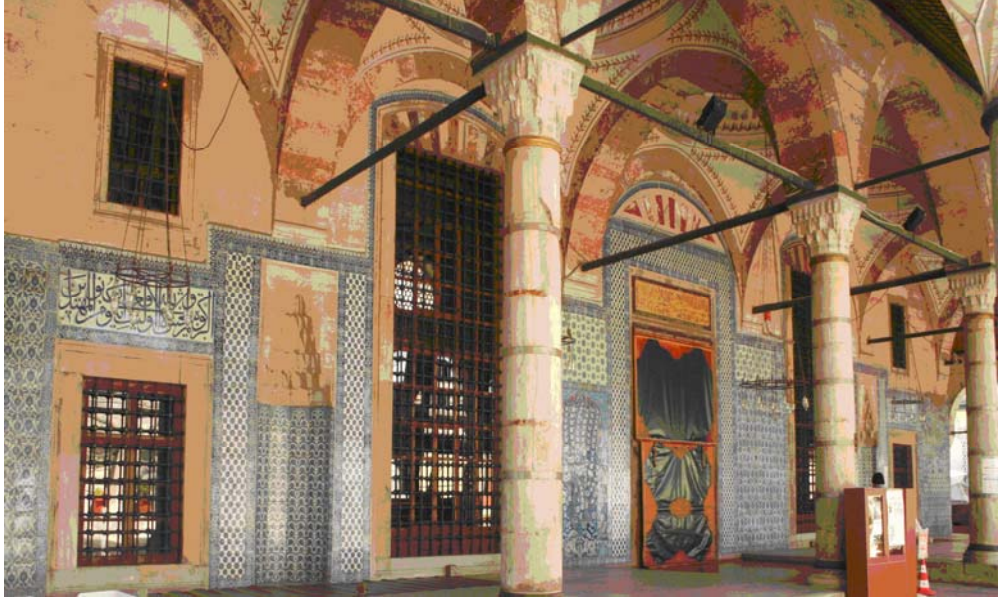
⁸ Mimar Sinan Üsküdar Mihrimah benzer uygulamayı tekrarlamıştır; Selim Hakan, AKINCI, *Türk Çini Sanatında Çiçekli Vazo Tasvirli Panolar*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Trakya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Edirne, 2009, s. 32.

⁹http://www.mimarsinanerleri.com/mimari_cizimler/Istanbul%20Rustem%20Pasa%20Camii/slides/Levha066_Istanbul_Rustem_Pasa_Cami,10/01/2011,16.20

dallı ağaçlar vazolar içinde yer alır. Natüralist akıma geçiş dönemini yansıtan saz yolu üslubuyla bezenmiş çiniler de dikkat çeker. Çini bezemelerde mercan kırmızı, kobalt mavi, parlak beyaz, zeytin yeşili, turkuaz renkler kullanılmıştır. Kontur rengi olarak siyah uygulanmıştır. Camideki çini bezemelerde bitkisel kökenli hatayi, penç grubunun yanında natüralist üslupta karanfil, gül, lale, sümbül desenleriyle oluşturulan kompozisyonların yanı sıra, rumi motifleri kimi zaman madalyon formunda kimi zaman da aynı düzenlemede farklı hatlar üzerinde hatayi grubuyla birlikte kullanılmıştır. Kompozisyon düzenlemelerinde tek bir levhanın simetrik düzen içinde birleştirilmesiyle oluşan sonsuzluk temasının yanı sıra, birbirinin tekrarı olmayan kendi içinde bütünlük gösteren panolar da bulunmaktadır. Camide farklı çini teknikleri kullanılarak yapılmış olan kitabeler ise, mihrap üstünde, kapı ve pencere alınlıklarında karşımıza çıkmaktadır (Özcan, 2007: 46).

Resim 2.69: Cami Taçkapı (İslamoğlu, 2010)

Resim 2.70: Son Cemaat Yeri Genel Görünümü (İslamoğlu, 2010)

Resim 2.71: Son Cemaat Doğu Cephesinde Bulunan Pano (İslamoğlu, 2010)

Resim 2.72: Son Cemaat Doğu Cephesinde Bulunan Panodan Detay (İslamoğlu, 2010)

Son cemaat doğu cephesinde bulunan kompozisyonda merkeze yerleştirilen kobalt, turkuaz renkli merkezsel hatayi motifinden çıkan saplar üzerine yönlü hatayi motifi ve penç motifleri yerleştirilmiştir. Levhannın kenarına yerleştirilen hatayi motifinden çıkan saplar üzerine ise goncagül ve lale motifleri yerleştirilerek kompozisyon tamamlanmıştır (Resim 2.72).

Resim 2.73: Doğu Cephe, Pencere Alınıklarında Bulunan Pencere Alınıkları (İslamoğlu, 2010)

Son cemaat yerine bakan cephede yer alan pencere alınıklarında, beyaz zemin üzerine kobalt renkte yazılmış yazı kuşağı bulunmaktadır. Yazı kuşağının etrafında bulunan bordürler yapı genelinde yer alan çini bordürlerinin aynısıdır (Resim 2.73).

Resim 2.74: Cümle Kapısının Solunda Bulunan Mihrabiye (İslamoğlu, 2010)

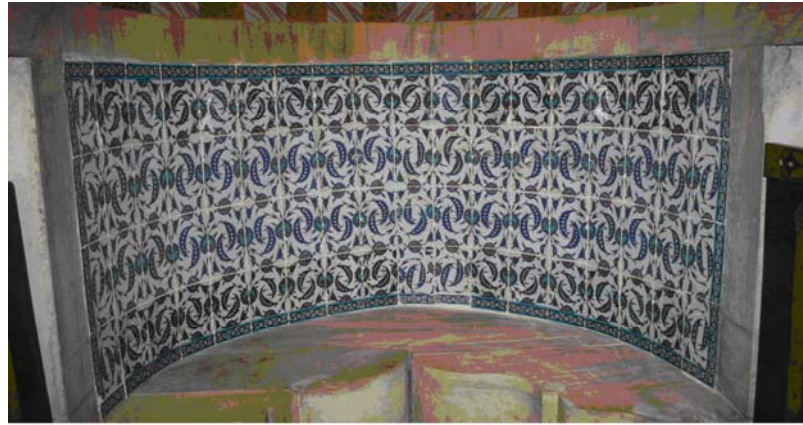

Resim 2.75: Mihrabiye Detay (İslamoğlu, 2010)

Cümle kapısının solunda bulunan mihrabiye çinilerinde lale, şakayık, goncagül, hatayi, rumi, penç, yaprak motiflerden meydana gelen bitkisel kompozisyonlar yer almaktadır. Kompozisyonda merkezsiz hatayi motifinden çıkan yapraklar arasına yerleştirilen yönlü hatayi ve yaprakların üst kısmına şakayık motifleri yerleştirilmiştir. Beyaz zemin üzerine motifler, kırmızı, mavi, kobalt, turkuaz renklerle işlenmiştir. Mihrabiye'nin tepelik bölümünün turkuaz zemini üzerine ise, bulut motifleri yerleştirilmiştir. Tepelik ve pano dandanla birbirlerinden ayrılmışlardır (Resim 2.75).

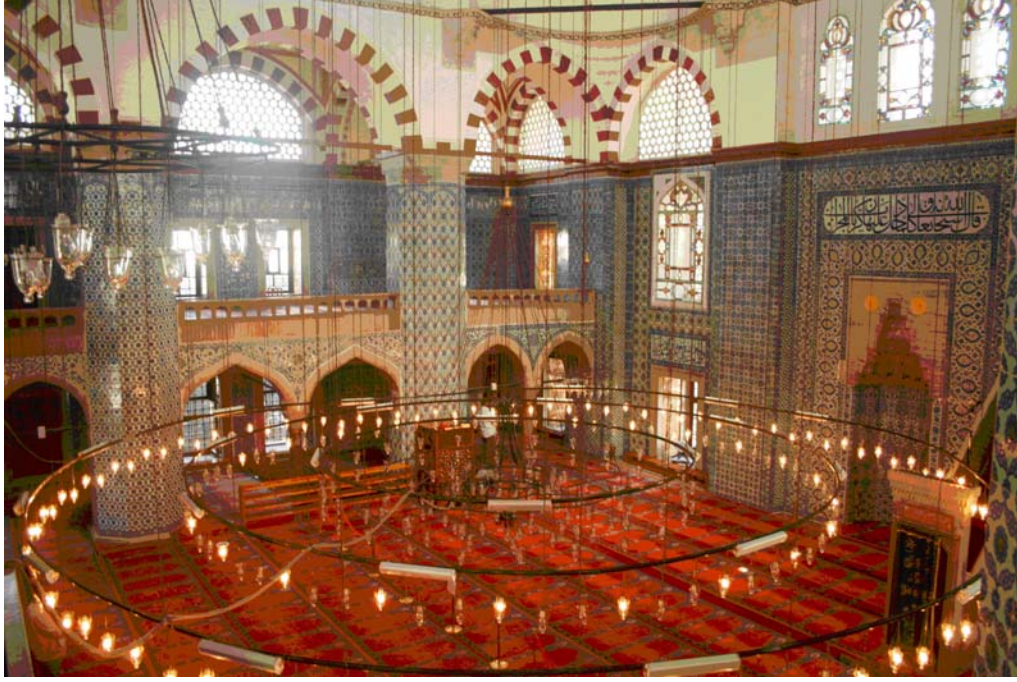
Resim 2.76: Cümle Kapısı (İslamoğlu, 2010)

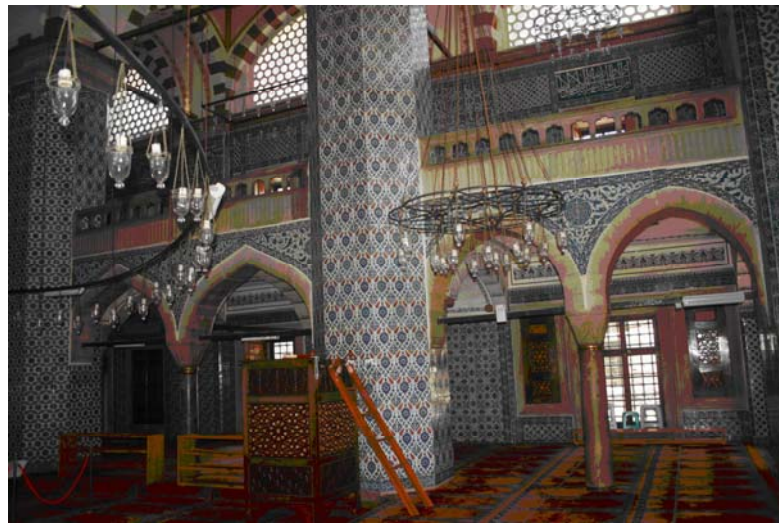
Resim 2.77: Cümle Kapısından Detay (İslamoğlu, 2010)

Caminin cümle kapısının etrafı üç kademe halinde çini bordürlerle çerçevelenmiştir. Birinci ve üçüncü bordür ince, ortada yer alan bordür ise kalındır. Ortada mermer çerçeve içinde basık kemerli giriş kapısı yer alır. Giriş kapısının çini tavanı, penç, hatayi ve yaprak motiflerden oluşturulan kompozisyonla bezenmiştir. Motiflerin renkleri turkuaz, mavi ve kırmızıdır (Resim 2.77).

Rüstem Paşa Camisi'nde harim, kubbe kasnağı seviyesine kadar çini ile kaplıdır. Bu çiniler, XVI. yüzyıl ikinci yarısının bütün teknik ve süsleme özelliklerinin bir araya toplandığı süslemelerdir. Farklı kompozisyonlarda lale motifi çok fazla çeşitlenme ile göze çarpmaktadır. Vazolar içinde çiçek açmış bahar dallarının yoğun kullanımı da dikkat çeker (Akıncı, 2009: 33).

Resim 2.78: Harimden Genel Görünüm (İslamoğlu, 2010)

Resim 2.79: Mihrabın Sağ Tarafı Genel Görünüm (İslamoğlu, 2010)

Resim 2.80: Mihrabın Solunda Bulunan Pencere Duvarları (İslamoğlu, 2010)

Resim 2.81: Mihrabın Solunda Pencere Duvarından Detay (İslamoğlu, 2010)

Mihrabın solunda pencere duvarında yer alan çini bezemede penç motifi yıldız formu içinde merkezde alır. Orta bağ ve hatayi motifleri ikişer sapın birleşmesi ile deseni tamamlar. Yaprak motifleri ise hatayi motifinden çıkan sapların uç kısmında yer alır. Hatayi motifi, yönlü hatayi olarak yer almaktadır. Motif renkleri, kobalt, turkuaz, kırmızıdır (Resim 2.81).

Resim 2.82: Mihrabın Sağında Bulunan Pencere Duvarı (İslamoğlu, 2010)

Resim 2.83: Mihrabın Sağında Bulunan Pencere Duvarından Detay (İslamoğlu, 2010)

Mihrabın sağında bulunan pencere duvarı kompozisyonunda, merkezde rumi motifleri yer almaktadır. Bu motiflerin içleri kırmızı ve beyaz renkli penç motifleri ile hurdelenmiştir. Hatayi motifi, merkezsel hatayi olarak yer almaktadır. Sapların üzerine yerleştirilen hatayi, penç ve yaprak motiflerinde kobalt, turkuaz ve kırmızı renk kullanılmıştır (Resim 2.83).

Resim 2.84: Harim, Duvar Bordürleri, Detay (İslamoğlu, 2010)

Harim duvarlarında yer alan bordürün kobalt zeminine turkuaz ve beyaz renkli “S” formu desenlerin içlerine dilimli rumi motifleri yerleştirilmiştir. Bu “S” formu motifin alt kısımlarından çıkan sapların üzerine ise, beyaz, kırmızı ve turkuaz renkli yönlü hatayi motifi yerleştirilmiştir. Beyaz ve kırmızı renkli yaprak motifleri ile kompozisyon tamamlanmıştır (Resim 2.84).

Resim 2.85: Mihrabın Solunda Bulunan Pencere Araları Pano Görünümü (İslamoğlu, 2010)

Resim 2.86: Mihrabın Solunda Bulunan Pencere Araları Pano Görünümü (İslamoğlu, 2010)

Harim duvarlarında yer alan pencerelerin araları pano şeklinde düzenlenmiştir. Mihrabın solunda bulunan pencere aralarında yer alan çini panoda kalın dallar üzerine yerleştirilen iri merkezsel hatayiler kobalt, kırmızı, beyaz ve turkuaz renktedir. İnce helezonlar üzerine penç, yaprak, lale motifleri kullanılmıştır. Kompozisyonun en üst kısmında kobalt, kırmızı, beyaz, turkuaz renkte lale motifi yer almaktadır. Panonun köşelerinde kobalt zemin üzerine beyaz ve kırmızı renkte bulutlar bulunmaktadır. Kompozisyonun etrafını kuşatan bordür de ise kobalt zemin üzerine turkuaz, beyaz, kırmızı renklerde çintemani yer alır. Turkuaz renkli yaprak motifleri bordürü çevreler. İnce dallar üzerine yerleştirilen mavi hatayiler ile kompozisyon sonlanır (Resim 2.86).

Resim 2.87: Mihrabın Solunda Bulunan Pencere Duvarı (İslamoğlu, 2010)

Mihrabın solunda bulunan pencere duvarında merkezde yıldız formunun içinde yer alan penç motifinin etrafına, saplar üzerinde merkezsiz hatayiler yerleştirilmiştir. Motifler, kırmızı, turkuaz ve mavi renktedir (Resim 2.87).

Resim 2.88: Mihrabın Sağında Bulunan Duvar (İslamoğlu, 2010)

Resim 2.89: Mihrabın Sağında Bulunan Duvardan Detay (İslamoğlu, 2010)

Mihrabın sağında bulunan duvarda yer alan çini bezeme kompozisyonunda, birbirinden farklı iki hatayi motifi sırasıyla kullanılmıştır. Merkezsel hatayi motifleri kobalt, turkuaz, kırmızıdır. Hatayiden çıkan yaprak motifleri merkeze ve dışa doğru yerleştirilmiştir (Resim 2.89).

Resim 2.90: Harim Fil Ayağı (İslamoğlu, 2010)

Resim 2.91: Harim Fil Ayağından Detay (İslamoğlu, 2010)

Harimde yer alan fil ayağını kaplayan çini bezemelerde, beyaz zemin üzerine kobalt, kırmızı ve turkuaz renkli hatayi motifi ana motif olarak yer almıştır. Hatayi motifinin altından çıkan dallar üzerine penç ve lale motifleri yerleştirilmiştir. Penç ve lale motifleri kırmızı, turkuaz ve mavi renktedir (Resim 2.91).

Resim 2.92: Mihrabın Solunda Bulunan Pencere Aralığı (İslamoğlu, 2010)

Resim 2.93: Mihrabın Solunda Bulunan Pencere Aralığı Detay (İslamoğlu, 2010)

Mihrabın solunda yer alan pencere aralığında bulunan çini bezeme kompozisyonunda, çapraz simetri uygulanmıştır. Merkezde, birbirlerinden farklı, merkezsiz ve yönlü hatayiler yer almaktadır. Kobalt, turkuaz, kırmızı renkli iki hatayi motifinden çıkan dairesel helezonlar üzerine hatayi, penç, ve yaprak motifleri yerleştirilmiştir (Resim 2.93).

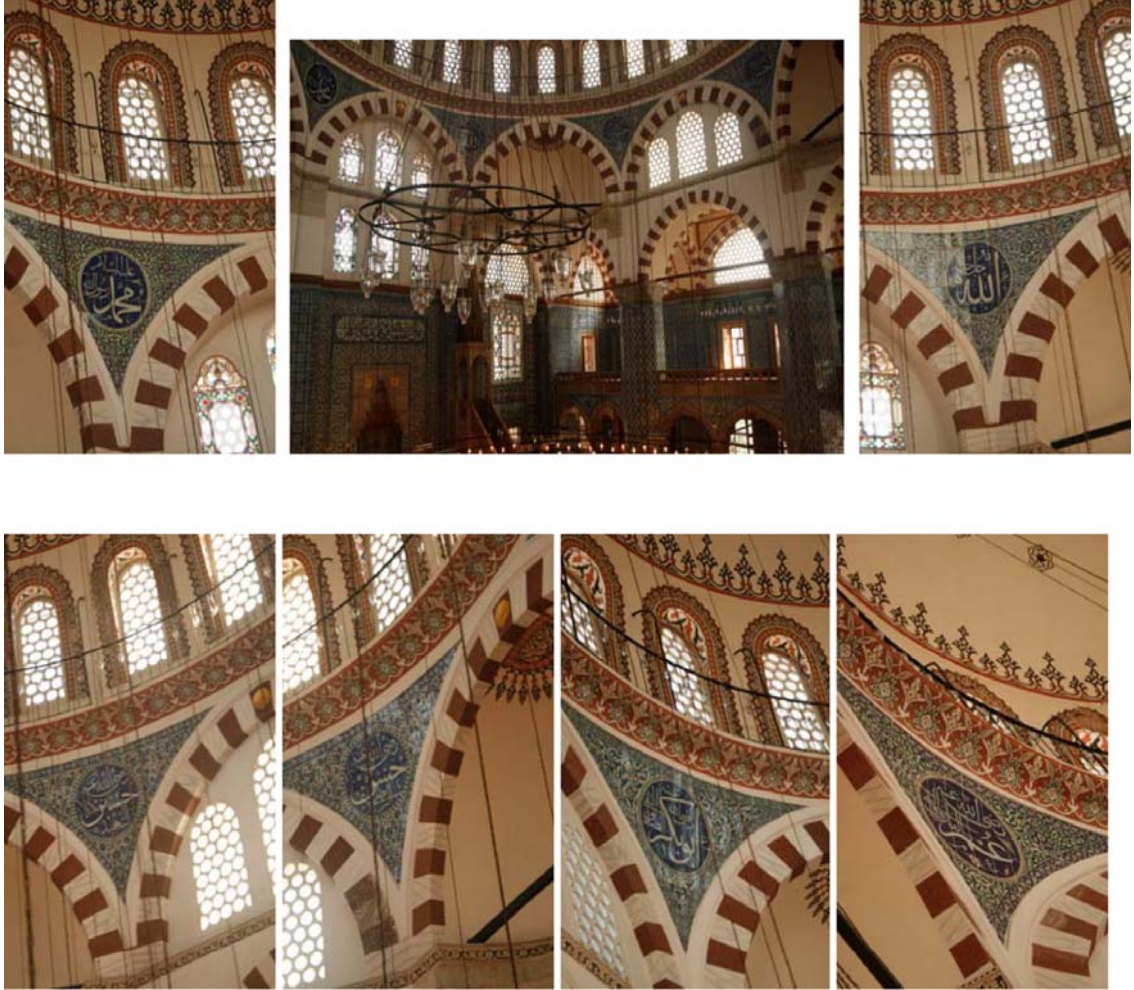

Resim 2.94: Mihrabın Sağında Bulunan Pencere Duvarı (İslamoğlu, 2010)

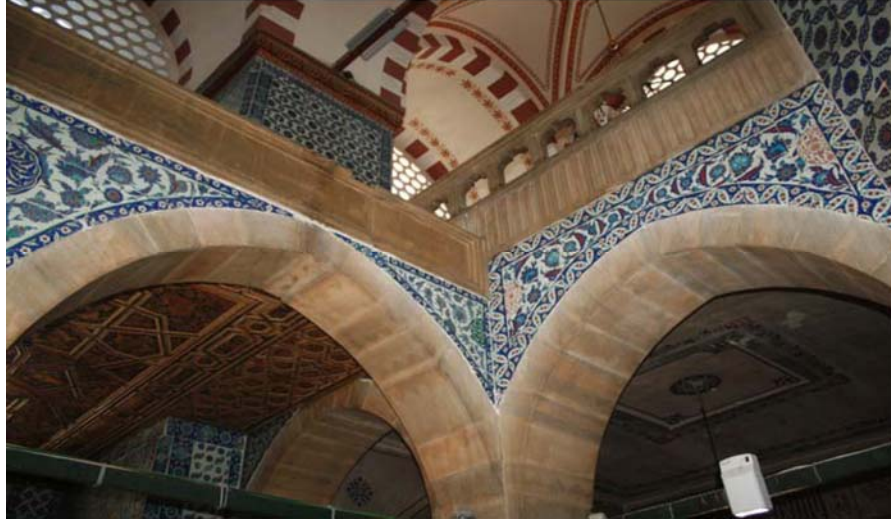
Resim 2.95: Mihrabın Sağında Bulunan Pencere Duvarından Detay (İslamoğlu, 2010)

Mihrabın sağında bulunan pencere duvarı bulunan kompozisyon birbirinin tekrarı olan dört levhanın birleşmesinden oluşmuştur. Yönlü iri hatayi motifinden çıkan saplar, merkezsiz hatayi ve penç motiflerini birleştirmektedir. Hatayi motifinin iç kısımları rumi, penç, goncagül ve yaprak motifleriyle şekillenmiştir. Motif renkleri beyaz zemin üzerine kobalt, kırmızı, turkuaz, beyazdır (Resim 2.95).

Resim 2.96: Mihrap Duvarı Orta Kemerli Pandantifleri (İslamoğlu, 2010)

Caminin pandantiflerinin yüzeylerinde yer alan çinilerde, kobalt zemin üzerine beyaz ile “ALLAH”, “MUHAMMED” ve dört halifenin isimleri yazmaktadır (Resim 2.96).

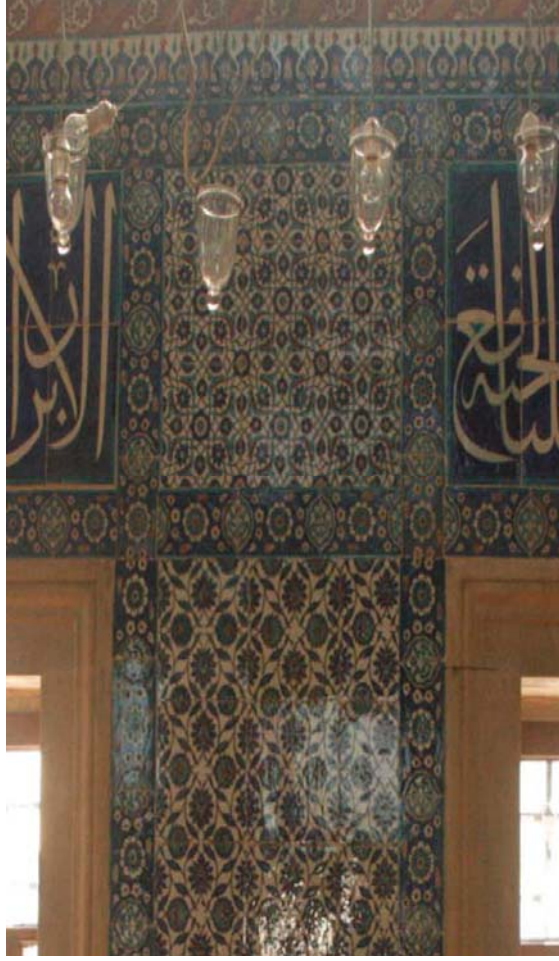

Resim 2.97: Doğu-Batı Galerilerini Taşıyan Kemerler (İslamoğlu, 2010)

Doğu-batı galerini taşıyan kemerlerin birleşme noktasında uyumsuzluk dikkat çeker. Doğudaki kemerin yüzeyinde tam köşede, beyaz zeminli yarım bir madalyon bulunmaktadır. Karşısında yer alan kemerlerin köşelerinde beyaz zeminli yarım madalyonlar içinde mercan kırmızısı ve rozetli kıvrık dallı bir süsleme yer almaktadır. Burada kalın siyah konturlu iri rumiler kullanılmıştır (Akıncı, 2009: 34). Hatayi motifleri merkezsel ve yönlü hatayiler olarak yer almaktadır. Renkleri ise, mavi, kırmızı, turkuazdır (Resim 2.97).

Resim 2.98: Kadınlar Mahfili Genel Görünümü (Özcan, 2007: 38).

Resim 2.99: Kadınlar Mahfili Giriş Kapısının Sağ Tarafında Bulunan Pencere Aralığı
(İslamoğlu, 2010)

Resim 2.100: Kadınlar Mahfili Giriş Kapısının Sağ Tarafında Bulunan Pencere Aralığından
Detay (İslamoğlu, 2010)

Kadınlar mahfili giriş kapısının sağ tarafında bulunan pencere aralığındaki çini bezemede merkeze kobalt, turkuaz, kırmızı renklerde penç motifi yerleştirilmiştir. Penç motifinden dört yöne doğru çıkan saplar rumilere dönüşür. Oval bir form oluşturan bu rumiler ortada yer alan yönlü hatayi motifini çevreler. Beyaz zemin üzerine turkuaz, kırmızı, kobalt renk kullanılarak kompozisyon oluşturulmuştur (Resim 2.100).

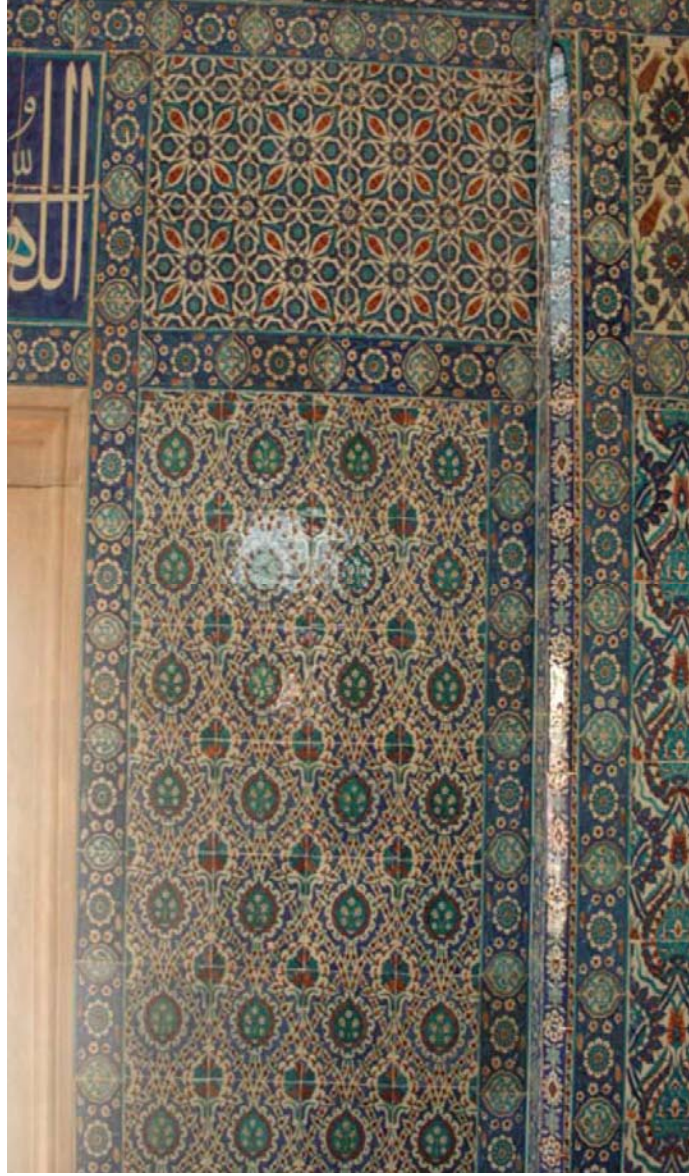

Resim 2.101: Kadınlar Mahfili Giriş Kapısının Sağ Tarafında Bulunan Pencere Aralığı
(İslamoğlu, 2010)

Resim 2.102: Kadınlar Mahfili Giriş Kapısının Sağ Tarafında Bulunan Pencere Aralığından Detay (İslamoğlu, 2010)

Kadınlar mahfili giriş kapısının sağ tarafında bulunan pencere aralığında yer alan kompozisyonda penç motifi merkezde bulunmaktadır. Köşelerde yer alan penç motifinden çıkan saplarla kenarda bulunan yönlü hatayiler birbirlerine bağlanmışlardır. Levhaların birleştiği noktada hatayi motifi yer almaktadır. Kobalt, kırmızı ve turkuaz motifler beyaz zemin üzerine yerleştirilmiştir (Resim 2.102).

Resim 2.103: Kadınlar Mahfili Giriş Kapısının Sağ Tarafında Bulunan Pencere Duvarı
(İslamoğlu, 2010)

Resim 2.104: Kadınlar Mahfili Duvarı (İslamoğlu, 2010)

Resim 2.105: Kadınlar Mahfili Duvarından Detay (İslamoğlu, 2010)

Kadınlar mahfili duvarında dört levhanın birleşmesinden meydana gelen kompozisyonda, merkezsiz hatayi motifi bulunmaktadır. Kenarlarda bulunan ortabağ motiflerinden çıkan sapların içlerinde penç motifleri yer almaktadır. Köşelerde madalyonlar içine tepelikler yerleştirilmiştir. Bulut motifleri de boşlukları dolduracak şekilde yerleştirilmiştir. Beyaz zemin üzerine kırmızı, turkuaz, kobalt renkleri kullanılmıştır (Resim 2.105).

Resim 2.106: Kadınlar Mahfili Pencere Duvarı (İslamoğlu, 2010)

Resim 2.107: Kadınlar Mahfili Pencere Duvarından Detay (İslamoğlu, 2010)

Kadınlar mahfili pencere duvarı çini kompozisyonda levhaların birleşme noktalarına merkezsiz hatayi motifi yerleştirilmiştir. Hatayi motifinden çıkan dalların üzerinde yapraklar yer alır. Zemin beyaz, motifler turkuaz ve kobalttır (Resim 2.107).

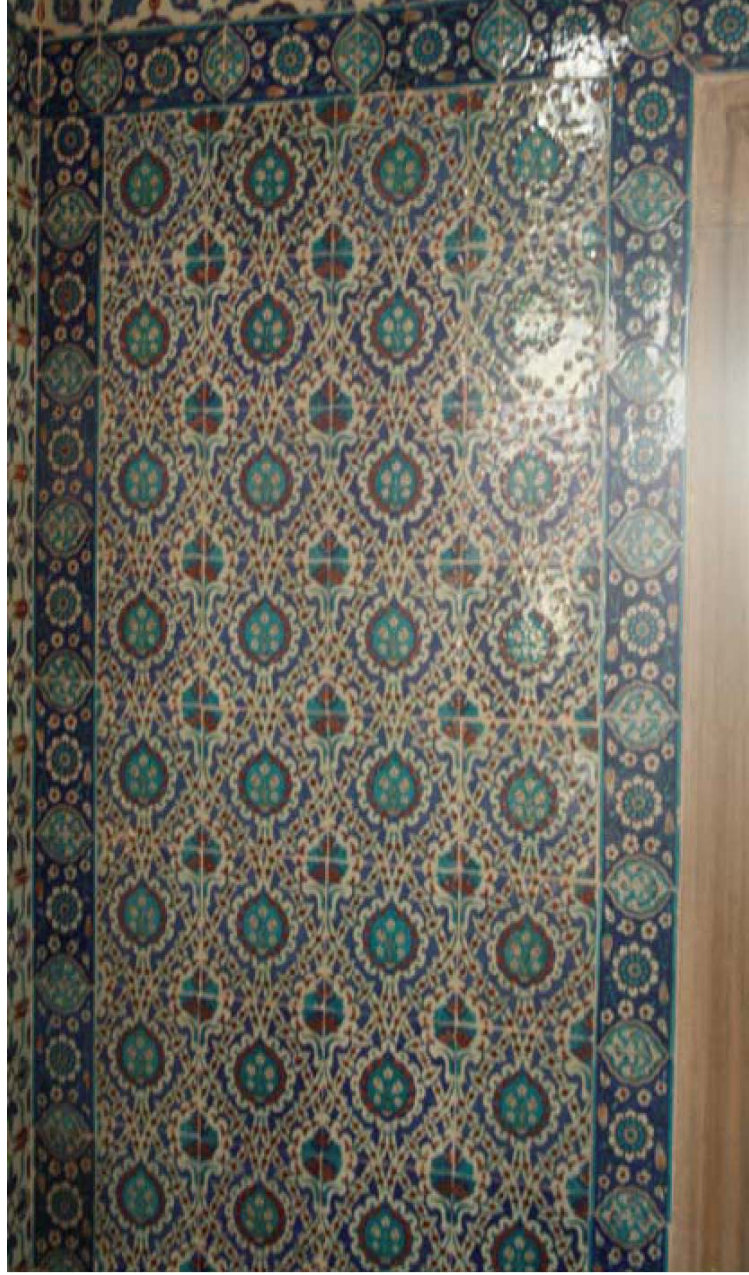
Resim 2.108: Hünkar Mahfilinde Bulunan Dikdörtgen Pano (İslamoğlu, 2010)

Hünkar mahfilinde bulunan dikdörtgen panoda hatayiler levhaların birleşme noktalarına merkezsiz hatayi motifi yerleştirilmiştir. Levhaların köşelerinde yer alan penç motiflerinden çıkan saplar üzerine yerleştirilen hurdeleri yapraklarla kompozisyon tamamlanır. Motifler, turkuaz, kobalt ve kırmızı, zemin beyazdır (Resim 2.108).

Resim 2.109: Hünkar Mahfilinde Bulunan Dikdörtgen Panodan Detay (İslamoğlu, 2010)

Hünkar mahfilinde bulunan dikdörtgen pano iki levhadan oluşan kompozisyonda, levha kenarına yerleştirilen penç motifinden çıkan saplar yönlü hatayi motifine bağlanır. İçi sümbül çiçeği ile dolgulanmış yaprak motifi ile kompozisyon sonlanır. Hatayi ve penç motifleri, kobalt, kırmızı, turkuaz, beyaz, yapraklar ise kobalt, beyaz, yeşildir. Motifler beyaz zemine yerleştirilmiştir (Resim 2.109).

Resim 2.110: Kadınlar Mahfili Pencere Duvarı (İslamoğlu, 2010)

Resim 2.111: Kadınlar Mahfili Pencere Duvarından Detay (İslamoğlu, 2010)

Kadınlar mahfili pencere duvarında bulunan çini bezeme dört levhanın birleşmesinden meydana gelmektedir. Merkezsel olarak bulunan iri hatayi motifinden çıkan kalın saplar, kenarda yer alan hatayi motifi ile birleşmektedir. Kalın dallar, peç motiflerini çevreler. Zemin kobalt, motifler kırmızı, beyaz ve turkuazdır (Resim 2.111).

Resim 2.112: Kadınlar Mahfili Duvarından Görünüm (İslamoğlu, 2010)

Resim 2.113: Kadınlar Mahfili Duvarından Detay (İslamoğlu, 2010)

Kadınlar mahfili duvarında yer alan kompozisyonda iki farklı hatayi motifi kullanılmıştır. Merkezsel hatayi olarak kullanılan ilk motifin içinden kalın dallar çıkmaktadır. Bu dalların birleştiği noktaya yerleştirilen ikinci hatayi motifinin üst kısmında lale motifi yer alır. Levhaların birleşim noktalarına ise karanfil motifi yerleştirilmiştir. Motiflerinin renkleri beyaz zemin üzerine, kobalt, kırmızı, beyaz ve turkuazdır (Resim 2.113).

Resim 2.114: Kadınlar Mahfili Giriş Kapısı Duvarı (İslamoğlu, 2010)

Resim 2.115: Kadınlar Mahfili Giriş Kapısı Duvarından Detay (İslamoğlu, 2010)

Kadınlar mahfili giriş kapısı duvarında yer alan kompozisyonda ince dallar üzerinde bir sıra stilize yönlü hatayi, bir sıra penç olmak üzere çapraz düzenleme görülmektedir. Beyaz zemin üzerinde kobalt, turkuaz, kırmızı renkler kullanılmıştır (Resim 2.115).

Resim 2.116: Mihrab Genel Görünümü (İslamoğlu, 2010)

Mihrab beyaz bir mermerle taçlandırılmıştır. Mihrab çevresinde 2 kalın 4 ince bordür yer almaktadır. Bu bordürler cami içinde yer alan diğer bordürlerle aynıdır. Kalın bordürde, iri hatayi motifleri ince dallarla küçük hatayi, penç, goncagül ve yaprak motifleri ile süslenmiştir. İç kısımları ise rumi motifleri yerleştirilmiştir. İri hatayi motifi, ters simetri şeklinde beyaz zemin üzerine kobalt, turkuaz, kırmızıdır. Diğer hatayi motifleri yardımcı motifi olarak yerleştirilmiştir. Mihrap üst kısmında iki kalın bordür arasında yer alan beyaz zemin üzerinde kobalt renkli kitabe bulunmaktadır (Resim 2.116).

Resim 2.117: Mihrap Nişi (İslamoğlu, 2010)

Cami mihrabı çokgen mihrap nişinin her yüzü vazo içinden çıkan şemse formunda düzenlenmiş natüralist çiçek desenlerinin ve etrafının rumi, hatayi, peç motifleriyle bezendiği panolarla bezelidir (Özcan, 2007: 44). Kompozisyonda hatayi motifleri merkezsiz ve yönlü hatayiler olarak yer almaktadır. Renkleri ise turkuaz, kobalt ve kırmızıdır (Resim 2.117).

Resim 2.118: Mihrap Yan Duvarında Yer Alan Çini (İslamoğlu, 2010)

Resim 2.119: Mihrap Yan Duvarında Yer Alan Çiniden Detay (İslamoğlu, 2010)

Mihrap yan duvarında yer alan çini duvarlarında iki levhanın birleşmesinden oluşan bordürde, ayırma rumileri, hatayi, penç, bulut ve yaprak motifleri yer almaktadır. Beyaz zemin üzerine yerleştirilen motiflerde, turkuaz, kırmızı, mavi, kobalt kullanılmıştır. Ayırma rumilerin içi kobalt, bulut motifleri ise beyaz ve kırmızı renklidir. Hatayi motifi, iri “S” formların içinde, ana motif olarak merkezsiz ve yönlü hatayi olarak yer alır (Resim 2.119).

Resim 2.120: Mihrap Yan Duvarında Yer Alan Çini (İslamoğlu, 2010)

Resim 2.121: Mihrap Yan Duvarında Yer Alan Çiniden Detay (İslamoğlu, 2010)

Mihrap yan duvarında yer alan kompozisyonda, iri hatayi motifleri, ince dallarla küçük hatayi, penç, goncagül ve yaprak motifleri bulunmaktadır. Desenin aralarına ise rumi motifleri yerleştirilmiştir. Beyaz zemin üzerine iri hatayi motifi, merkezsels ters simetri uygulanarak yerleştirilmiştir. Aralarda yer alan hatayiler, yardımcı motif olarak kullanılmıştır. Motifler, kobalt, turkuaz, kırmızı renklidir (Resim 2.121).

Resim 2.122: Mihrabın Sağında Bulunan Bordür (İslamoğlu, 2010)

Resim 2.123: Mihrabın Sağında Bulunan Bordür Detayı (İslamoğlu, 2010)

Mihrabın sağında bulunan bordürde, kalın kobalt renkli dallardan çıkan saz yapraklarının üzerine yerleştirilmiş olan yönlü hatayi motifleri ve küçük penç motifleri tek yöne doğru düzenlenmiştir. Yaprak motifleri kobalt, turkuaz, pençler kırmızı, hatayi motifi ise kobalt, turkuaz ve kırmızı renklidir (Resim 2.123).

Resim 2.124: Mihrabın Solunda Bulunan Duvar (İslamoğlu, 2010)

Resim 2.125: Mihrabın Solunda Bulunan Duvardan Detay (İslamoğlu, 2010)

Mihrabın solunda bulunan duvarlarında beyaz zemin üzerine merkeze yerleştirilen pençe motifine bağlı, dört merkezsel hatayi motifinin yer aldığı kompozisyonda, kobalt, turkuaz, kırmızı renk kullanılmıştır. İki hatayi motifinin arasında yer alan kobalt zemin üzerinde, beyaz ve kırmızı renkli bulut motifleriyle süslenmiş dilimli tepelik, köşede yer alan diğer pençe ulaşmaktadır (Resim 2.125).

Resim 2.126: Minber Yan Görünüm (Özcan, 2007: 43).

Resim 2.127: Minber Gövdesi (İslamoğlu, 2010)

Minberin süslü gövdesi, süslü kapısına oymalı hareketli bir mermer parça ile bağlanır. Basık kemerli kapı geçişinin köşeliklerine kabartma motifler işlenmiştir. Minberin kürsü köşelikleri de kabartma motiflerle bezenmiştir. Minberde kürsü kısmının arka duvarında tepelik bölümü kanatlı rumi motifleriyle bezeli, etrafında hatayi, penç ve yapraklarla oluşturulmuş bordürlü hayat ağacı motifli bir pano bulunmaktadır. Yine kürsü kısmı baklavalı desenlerle ve dendanlarla taçlanır (Özcan, 2007: 44) (Resim 2.127).

2.8. İstanbul Kadırğa Sokullu Cami

İstanbul'da Sultan Ahmet Meydanının alt tarafında II. Selim devrinde Sadrazam Sokollu Mehmed Paşa'nın hanımı, aynı zamanda II. Selim'in kızı olan Esmâ Han Sultan için 1571–1572 tarihinde Sokollu Mehmet Paşa tarafından inşa edilmiştir. Plan itibariyle Sinan'ın camilerinde altı dayanaklı merkezi plan şemasına uygun bir plan göstermektedir. Engebeli ve çok zor bir araziye oturtulan cami ve 7 kubbeli son cemaat bölümünün açılmış olduğu revaklı avlunun yerini alan onaltı hücreli ve bir dershane mekânından oluşan medresenin revaklarında ilk defa kaş kemer formunu kullanması sebebiyle de önem taşımaktadır. Camiye ait olan avlusunun düz çatılı revaklarını doğubatı ve kuzey yönlerde 3 taraftan kubbeli

medrese hücreleri sarmaktadır. Avlunun ortasına ise mermer şebekeli şadırvan yerleştirilmiştir. Cami minaresi ise mimar Kemalettin tarafından 1923'te yenilenip, 1952'de ise Vakıf tarafından tekrar restore edilmiştir. Eserde; kesme taş, mermer kullanılmıştır (Akıncı, 2009: 35).

Resim 2.128: İstanbul Kadırga Sokullu Cami Genel Görünümü¹⁰

Mimar Sinan, mimari ile ahenk içinde olan çini süslemeyi 1571 yılında yaptığı İstanbul Kadırgadaki Sokullu külliyesindeki cami içinde kullanılmıştır (Kuban, 1968: 19). Yapıda kullanılan çinilerin tamamında sır altı tekniği uygulanmıştır.

¹⁰http://www.google.com.tr/imgres?imgurl=http://www.moderncelebi.com/wpcontent/uploads2010/05/Kadirdga_Sokullu_Mehmet_Kulliyesi.jpg Son Erişim Tarihi: 10.01.2011 11:56

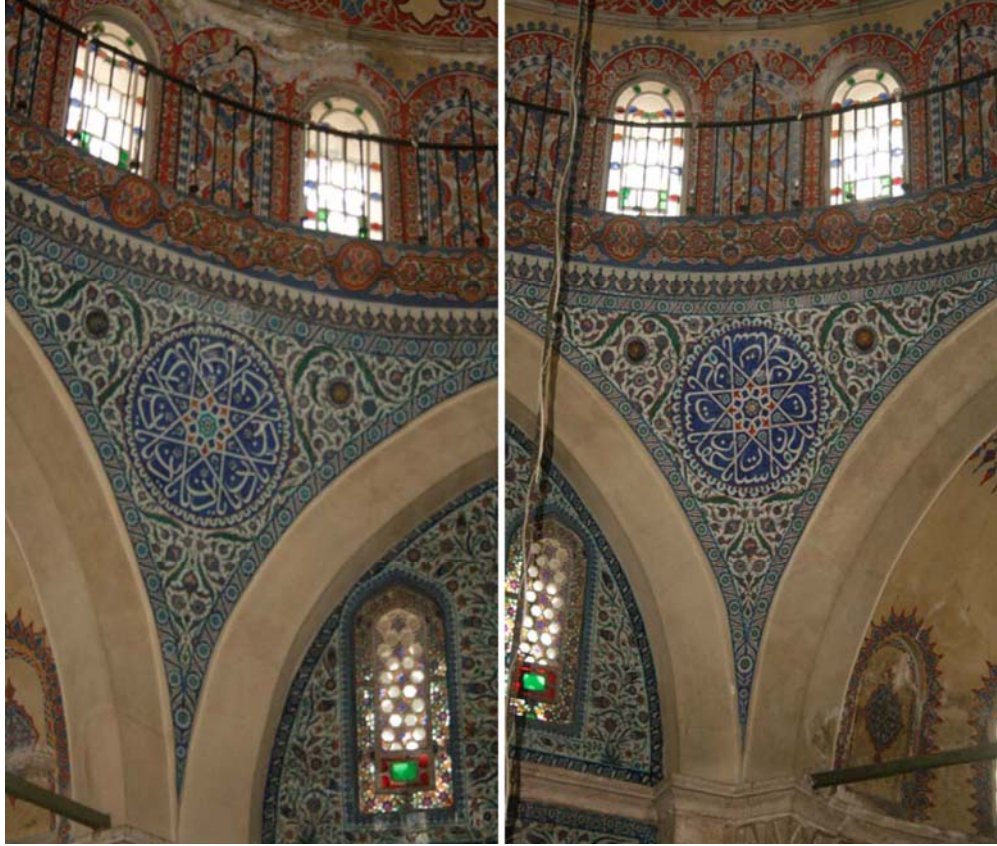
Resim 2.129: Mihrabın Sağında Bulunan Alt Pencere Alınıkları (İslamoğlu, 2010)

Resim 2.130: Mihrabın Solunda Bulunan Alt Pencere Alınıkları (İslamoğlu, 2010)

Caminin alt kat pencere alınlıklarında dikdörtgen biçimde ve lacivert zemin üzerine beyaz sülüsle yazılmış ayetler yer almaktadır. Yazı kenarını kuşatan

bordürlerde, genel olarak penç, hatayi, rumi, ve yaprak motifleri bulunmaktadır. Bu motifler, lacivert, beyaz, kırmızı, yeşil ve mavi renklindedir. Hatayi motifi, yazının etrafını çevreleyen bordürde simetrik bir şekilde penç motifi ile birlikte yönlü hatayi olarak yer almaktadır. Beyaz zemin üzerine lacivert, kırmızı renkli olup konturları beyazdır (Resim 2.130).

Resim 2.131: Kubbe Geçiş Pandantifleri (İslamoğlu, 2010)

Kubbeye geçişi sağlayan pandantifler tamamen çiniyle kaplanmıştır, lacivert zemin üzerine beyaz sülüs yazılı madalyonlar, beyaz zemin üzerine yeşil kıvrık yapraklar ve hatayiler yerleştirilmiştir. Hatayi motifi, ulama tarzından oluşan kompozisyonda yönlü ya da merkezsiz bir şekilde yapraklar arasında yer almaktadır. Hatayi motifinin renkleri ise lacivert, kırmızı, turkuaz ve beyazdır (Resim 2.131).

Resim 2.132: Minber Kōşkūnūn Kūlahı (İslamođlu, 2010)

Yapının minber kōşkūnūn kūlahı da çini kaplıdır. Beyaz zemin üzerine lacivert baklava ve üçgenlerin içinde yaprak, rumi, hatayi motifleri yerleştirilerek bitkisel bir süsleme oluşturulmuştur. Motif renkleri; kırmızı, lacivert, yeşildir. Büyük baklava formlarına uygun olarak iki farklı hatayi motifi bulunmaktadır. Ortada iri merkezsel bir hatayi motifi, bu hatayi motifinin altında daha küçük bir hatayi motifi yer almaktadır. Büyük baklava formunda yer alan hatayi motifi de aynı kompozisyon biçimde yer alıp farklı şekildedir. Küçük baklava dilimi içinde yer alan hatayi motifi büyük baklava formu içinde bulunan hatayi motifi ile aynı şekildedir. Hatayi motifinin renkleri, lacivert zemin üzerine, beyaz, kırmızı, yeşildir. Küçük baklava dilimi içinde yer alan hatayi motifinin renkleri ise beyaz zemin üzerine, mavi, kırmızı yeşildir (Resim 2.132).

2.9. İstanbul Kasımpaşa Piyale Paşa Cami

Kapudan-ı Derya Piyale Paşa için, 1573’de yaptığı camide Sinan, altı eşit kubbeli planı ile, eski ulu cami tiplerine dönmektedir (Aslanapa, 1984: 267).

Cami, üç yandan iki katlı revaklarla çevrilmiş olup, minare, giriş cephesi ortasında yer alıp duvarın üstünde yükselmektedir. Piyale Paşa’ nın türbesi de kible tarafındaki hazirededir. (Aslanapa, 1984: 267). Geleneksel ulu cami tipinin değişik bir uygulaması şeklinde kabul edilen eser, harimi örten altı adet kubbenin üç tarafını kuşatan beşik tonozlarının kavislerinin olduğu gibi gözler önüne serilmesiyle dikkati çekmektedir. Hatta kible taraftaki beden duvarları, her kemer gözünün karşısında benzeri birer sivri kemerli alınlıkla nihayetlenmiştir (Çam, 2002: 116).

Resim 2.133: İstanbul Kasımpaşa Piyale Paşa Cami Genel Görünümü¹¹

Camide Osmanlı çinilerinin kalitesi gerek motifleri ve gerek renkleri itibariyle çok yükselmiş, aynı zamanda parlak mercan kırmızı ortaya çıkmıştır (Aslanapa, 1949: 28). 1557'den sonra ortaya çıkan mercan kırmızısı, kırk sene kadar devam edip bütün çinilerde görüldükten sonra birden bire kaybolmaktadır (Aslanapa, 1949: 28). Bu yapıda yer alan çinilerin tamamında sır altı tekniği uygulanmıştır.

¹¹ <http://www.beyoglumuftulugu.gov.tr/webpanel/cami/BUYUKPIYALE.JPG>, 11/05/2011, 23.45

Resim 2.134: Mihrap Genel Görünümü (İslamoğlu, 2010)

Resim 2.135: Mihrabı Kuşatan Kalın Bordür (İslamoğlu, 2010)

Mihrabı kuşatan kalın bordürde, yeşil zemin yerleştirilen kıvrım dallar üzerine beyaz, kırmızı, mavi renklerle işlenmiş olan yönlü hatayi, şakayık, penç ve yaprak motifleri yer almaktadır (Resim 2.135).

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

HATAYİ MOTİFLERİNİN ÜSLUP ÖZELLİKLERİ

3.1. Hatayi Motiflerinde Kullanılan Renkler

Bursa Yeşil Cami çinilerinde, hatayi motifi, giriş eyvanı, alt kat tavanın orta kısmında madalyon çevresinde kobalt rengi zemin üzerinde, sarı, mangan moru, kırmızı ve yeşildir. Hatayi motifi bu bordürde ise, kobalt zemin içinde sarı, mangan moru, kırmızı ve yeşil renklerde olup beyaz konturlarla renklendirilmiştir. Camiye açıklık sağlayan alt kat mahfilinde yer alan Bursa kemerinde hatayi motifinde kobalt, sarı, turkuaz renkler kullanılmıştır. Caminin müezzin mahfillerinin kemer karnı ve üzengisinde hatayi motifi, beyaz, mangan moru, sarı, turkuaz ve yeşil renklidir (Resim 3.1). Bursa kemerlerinin köşeliklerinde; sarı, yeşil, beyaz, turkuaz ve patlıcan moru renklerle işlenmiştir. Hünkar mahfili kuzey kemeri karnında sanatçı kitabesinde hatayi motifi, kobalt zemin üzerine, beyaz, sarı, mangan moru ve turkuazla renklendirilmiştir (Resim 3.2). Ara mekan kuzey duvarındaki pencere alınlığında, Hatayi motifi, mangan moru ve beyaz renklidir. Mihrap bordüründeki süsleme, beyaz, patlıcan moru ve turkuaz renkler kullanılmıştır. Hatayi motifinde kontur renkleri siyahtır (Resim 3.3). Mihrabın mukarnaslı kavsarası ve kavsara köşeliklerinde, kobalt zemin üzerine hatayi motiflerinde, sarı, turkuaz, yeşil, pembe renkler görülmektedir.

Resim 3.1: Bursa Yeşil Cami Müezzin Mahfilinki Bursa Kemerinin Karın Kısımında Bulunan Hatayi Motifi (Ergün, 2009: 56).

Resim 3.2: Bursa Yeşil Cami Hünkar Mahfili Kuzey Kemerinin Karnında Sanatçı Kitabesinde Bulunan Hatayi Motifi (Yıldırım, 2007: 168).

Resim 3.3: Bursa Yeşil Cami Mihrap Bordüründeki Süslemede Bulunan Hatayi Motifi (Ergün, 2009: 61).

Bursa Yeşil Türbe çini süslemelerinde, kuzeydoğu cephesinde yer alan pencere alınlığında hatayi motifi kobalt zemin üzerine beyaz, sarı, siyah, turkuaz renkler kullanılmıştır.

Çelebi Sultan Mehmet sanduka kaidesi nişinde bulunan hatayi motifleri kobalt zemin üzerine, mangan moru, turkuaz, beyaz, sarı renklidir (Resim 3.4). Çelebi Sultan Mehmet sandukasının kaide yüzeyinde hatayi motifi, koyu mavi zemin sarı ve yeşilin tonları ile renklendirilmiştir (Resim 3.5). Çelebi Sultan Mehmet Sanduka eteğinde hatayi motifinin renkleri, kırmızı, sarı, beyaz, kobalttır. Hafsa Hatun sandukasının kaide cephelerinde, hatayi motifi, beyaz zemin üzerine mavi ile renklendirilmiştir. Mihrap nişinde hatayi motifi, sarı, beyaz, turkuaz, patlıcan moru, beyazdır.

Resim 3.4: Bursa Yeşil Türbe Çelebi Sultan Mehmet Sanduka Kaidesinde Bulunan Hatayi Motifi (İslamoğlu, 2010)

Resim 3.5: Bursa Yeşil Türbe Çelebi Sultan Mehmet Sandukasının Kaide Yüzeyinde Bulunana Hatayi Motifi (İslamoğlu, 2010)

Edirne Muradiye Cami, ibadet mekanı doğu cephesinde yer alan levhalarda hatayi motifi, mavi-beyaz renklidir. Mihrap sütunçelerinde yer alan bordürde hatayi motifi ise mavi, eflatun, lacivert ve sarıdır.

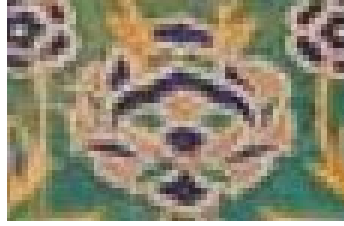

Resim 3.6: Edirne Muradiye İbadet Mekanı Doğu Cephesindeki Beşinci Kompozisyonda Bulunan Hatayi Motifi (İslamoğlu, 2010)

Resim 3.7: Edirne Muradiye Cami İbadet Mekanı Doğu Cephesindeki Altıncı Kompozisyonda Bulunan Hatayi Motifi (İslamoğlu, 2010)

İstanbul Yavuz Sultan Selim Cami çinilerindeki hatayi motifi, güney cephesinde bulunan pencere alınlıklarının desenlerinde mangan moru, kobalt ve sıraltı kırmızı rengidir. Hatayi motifinin konturları beyazdır (Resim 3.8). Mihrabın sağında ve solunda bulunan pencer alınlıklarında hatayi motifinde, renk olarak mangan moru ve kırmızı kullanılmıştır. Hünkar mahfilinde hatayi motifi burada yeşil, kırmızı ve kobalttır.

Resim 3.8: İstanbul Yavuz Sultan Selim Cami Güney Cephesinde Bulunan Pencere Alınlıkları (İslamoğlu, 2010)

İstanbul Yavuz Sultan Selim Türbe cephesinde bulunan çini panoda köşebentlerde hatayi motifi, yeşil ve kırmızı renklidir. Konturlarında ise beyaz kullanılmıştır. Hatayinin bulunduğu zemin rengi ise mangan morudur.

Pano bordüründe kobalt zeminde hatayi motifine, yeşil ve kırmızı kontularına ise beyaz uygulanmıştır. Başlangıç motifi olarak kullanılan hatayi motifinin yapraklarında sarı kullanılmış olup, konturları turkuaz renktedir (Resim 3.9) . Hatayi motifi, kapı üzerinden geçen ulama tarzındaki çinilerde tepelik şeklinde beyaz kartuş çizgileriyle mangan moru, kırmızı ve yeşil, saplarında ise turkuaz rengi kullanılmıştır (Resim 3.10).

Resim 3.9: İstanbul Yavuz Sultan Selim Türbe Cephesindeki Panonun Bordürleri (İslamoğlu, 2010)

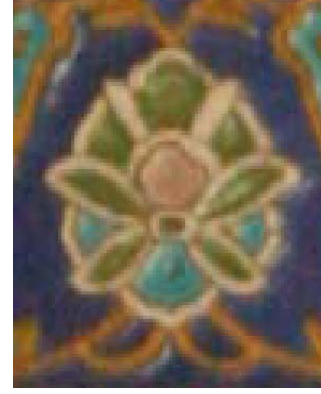

Resim 3.10: İstanbul Yavuz Sultan Selim Türbe Kapısının Üstünde Bulunan Çini Bordür (İslamoğlu, 2010)

Şehzade Mehmet Türbesi çinilerindeki hatayi motifi, revak kısmının sağ tarafında bulunan panonun alt bölümde sarı renkli helezonla şeritlenmiş zemin rengi olarak firuze kullanılmış helezonlar üzerinde mor, sarı, yeşil ve kobalt renkte kullanılmıştır (Resim 3.11). Panonun taç kısmında, Hatayi motifinin zemin rengi fıstık yeşili olup hatayilerde kobalt, fıstık yeşili, firuze, mor ve sarı renk uygulanmıştır. Hatayi motifi, kapı kenarında bulunan panolarda lacivert zemin üzerine sarı renkli konturlarla belirlenmiştir. Kapı kenarı panolarının bordüründe hatayi motifi, firuze, mor ve fıstık yeşili renkte olup konturları sarıdır (Resim 3.12). Kapı kenarı kemerli panonun ikinci kısmı, hatayi motifi yeşil, turkuaz, mor ve sarı ile renklendirilmiştir. Hatayi motifinin konturları beyazdır. Kapı kenarı üçüncü kısım kemerli panoda ise, hatayi motifinde sarı, yeşil, firuze, mor ve kobalt rengi kullanılmış olup, hatayi konturlarında ise beyaz uygulanmıştır. Alt pencere arasındaki panolarda kaide de hatayi motifi, kobalt, mor ve firuze renklerle işlenmiştir. Konturlarında yine beyaz renk kullanılmıştır. Alt pencere alınlıklarında hatayi motifi, yeşil ve turkuazla renklendirilmiştir. Kemerin oluşturduğu köşelik kısımlarında hatayi motifi, yeşil, turkuaz ve sarı renklidir. Hatayi motifi, yazı kuşağını çevreleyen bordürde kobalt, yeşil, sarı renklidir. Hatayi motifi, alt pencere alınlıklarının üstündeki üst ayet kuşağında sarı, yeşil ve firuzedir. Konturlar beyazdır. Üst pencere bordür çinilerinde hatayi motifinde sarı, firuze ve yeşil renkler kullanılmış olup konturları ise kobalttır.

Resim 3.11: İstanbul Şehzade Mehmet Türbe Revak Kısımında Sağ Tarafa Bulunan Pano Bordürü (İslamoğlu, 2010)

Resim 3.12: İstanbul Şehzade Mehmet Türbe Kapı Kenarı Panolarının Bordürü (İslamoğlu, 2010)

İstanbul Eminönü Rüstem Paşa Cami çinilerinde giriş kapısının tavanında hatayi motifinin renkleri turkuaz, mavi ve kırmızıdır. Kadınlar mahfili giriş kapısının sağ tarafında bulunan çini kaplamada yer alan kompozisyonda hatayi motifi, beyaz zemine üzerinde kobalt turkuaz, kırmızı ve beyaz renklidir. Kadınlar mahfili duvarında bulunan kompozisyonda, hatayi motifi, beyaz zemin üzerine kırmızı, turkuaz, kobalttır. Kadınlar mahfili pencere duvarı kompozisyonda levhaların birleşme noktalarına hatayi motifi beyaz zemin üzerine hatayi motifleri turkuaz ve kobalttır. Kadınlar mahfili giriş kapısının sağ tarafında bulunan pencere aralığındaki çini bezemede hatayi motifi, beyaz zemin üzerine turkuaz, kırmızı, kobalt renklidir. Kadınlar mahfili giriş kapısının sağ tarafında bulunan pencere aralığında yer alan kompozisyonda kobalt, kırmızı ve turkuaz hatayi motifler beyaz zemin üzerine yerleştirilmiştir. Harimde yer alan fil ayağını kaplayan çini bezemelerde hatayi motifi, beyaz zemin üzerine kobalt, kırmızı ve turkuaz renklidir. Mihrabın solunda yer alan pencere aralığında bulunan çini bezeme kompozisyonunda, hatayi motifinin renkleri kobalt, turkuaz, kırmızıdır. Kadınlar mahfili duvarında yer alan kompozisyonda hatayi motifi, beyaz zemin üzerine, kobalt, kırmızı, beyaz ve turkuazdır. Kadınlar mahfili giriş kapısı duvarında hatayi motifi, beyaz zemin üzerinde kobalt, turkuaz, kırmızı renkler kullanılmıştır. Hünkar mahfilinde dikdörtgen pano kompozisyonunda, hatayi motifi, beyaz zemin üzerine kobalt, kırmızı, turkuaz, beyazdır. Hünkar mahfilinde bulunan dikdörtgen panoda hatayiler, turkuaz, kobalt ve kırmızıdır. Zemin rengi ise beyazdır. Kadınlar mahfili pencere

duvarında bulunan çini bezemede hatayi motifi, kobalt, kırmızı, beyaz ve turkuazdır. Mihrabın solunda pencere duvarında yer alan desende hatayi motifinin renkleri, kobalt, turkuaz, kırmızıdır. Mihrabın sağında bulunan pencere duvarı kompozisyonunda, hatayi motifinde kobalt, turkuaz ve kırmızı renk kullanılmıştır. Harim duvarlarında yer alan bordürde kobalt zeminine üzerine beyaz, kırmızı ve turkuaz renklidir. Mihrabın solunda bulunan pencere aralarında yer alan çini panoda kobalt renkli kalın dallar üzerine yerleştirilen iri hatayiler kobalt, kırmızı, beyaz ve turkuaz renktedir. İnce dallar üzerine yerleştirilen hatayiler mavi renklidir. Mihrabın solunda bulunan pencere duvarında hatayiler kırmızı, turkuaz ve mavidir. (Resim 3.15). Mihrabın sağında bulunan duvarda yer alan kompozisyonunda, hatayi motifleri kobalt, turkuaz, kırmızıdır. Mihrabın sağında bulunan pencere duvarı bulunan kompozisyonda hatayi motifi, beyaz zemin üzerine kobalt, kırmızı, turkuaz ve beyaz renklidir. Mihrap yan duvarında yer alan çini duvarlarında bordürde beyaz zemin üzerine yerleştirilen motiflerde, turkuaz, kırmızı, mavi, kobalt kullanılmıştır. Mihrap yan duvarında yer alan kompozisyonda, beyaz zemin üzerine hatayi motifi kobalt, turkuaz, kırmızı kullanılmıştır. Mihrabın sağında bulunan bordüründe kalın kobalt renkli dallar üzerinde, hatayi motifi kobalt, turkuaz ve kırmızı renklidir. Mihrabın solunda bulunan duvarlarında hatayi motifi, beyaz zemin üzerine kobalt, turkuaz, kırmızı renk kullanılmıştır.

Resim 3.13: İstanbul Eminönü Rüstem Paşa Cami Son Cemaat Doğu Cephesinde Bulunan Panoda Bulunan Hatayi Motifi (İslamoğlu, 2010)

Resim 3.14: İstanbul Eminönü Rüstem Paşa Cami Mihrabiyede Bulunan Hatayi Motifi (İslamoğlu, 2010)

Resim 3.15: İstanbul Eminönü Rüstem Paşa Cami Mihrabın Solunda Bulunan Pencere Aralığı (İslamoğlu, 2010)

İstanbul Kadirga Sokullu Cami:

Caminin alt kat pencere alınlıklarında dikdörtgen biçimde yazı kenarını kuşatan bordürlerde; hatayi motifi, beyaz zemin üzerine lacivert, kırmızı renkli olup konturları beyazdır.

Yapının minber köşk külahında beyaz zemin üzerine lacivert baklava ve üçgenlerin içinde hatayi motifinin renkleri, lacivert zemin üzerine, beyaz, kırmızı, yeşildir. Küçük baklava dilimi içinde yer alan hatayi motifinin renkleri ise beyaz zemin üzerine, mavi, kırmızı yeşildir (Resim 3.16).

Resim 3.16: İstanbul Kadirga Sokullu Cami Minberin Köşk Kısımının Külahı (İslamoğlu, 2010)

İstanbul Kasımpaşa Piyale Paşa Cami mihrabını kuşatan kalın bordür hatayi motifi, yeşil zemin üzerinde beyaz, kırmızı, mavi renklerle işlenmiştir (Resim 3.17).

Resim 3.17: İstanbul Kasımpaşa Piyale Paşa Cami Mihrabı Kuşatan Kalın Bordür (İslamoğlu, 2010)

3.2. Bordürlerde Kullanılan Hatayi Motifleri

Bursa Yeşil Cami, giriş eyvanı, alt kat tavanın orta kısmında madalyonun etrafını kuşatan bordürde hatayi motifi, yönlü hatayi olarak penç ve goncagül motifleri ile kullanılmıştır.

Mihrapta, en dışta yer alan bordürde yer alan hatayi motifi, S kıvrımlar yapan dallar üzerinde rozet çiçeği ve bu motiflerin yapraklarından çıkan şakayıklarla meydana getirilmiş bitkisel bir kompozisyonda kullanılmıştır (Resim 3.18).

Resim 3.18: Bursa Yeşil Cami Mihrapta En Dışta Yer Alan Bordürde Bulunan Hatayi Motifi (Ergün, 2009: 61).

Bursa Yeşil Türbe, kuzeydoğu cephesindeki hatayi motifi, renkli sır tekniği ile yer alan pencere alınlığının bordüründe, turkuaz saplarla birbirine bağlanan penç ve şakayıklarla yönlü hatayi olarak kurgulanmıştır (Resim 3.19) .

Resim 3.19: Bursa Yeşil Türbe Kuzeydoğu Cephesi Pencere Alınlığı Bordüründe Bulunan Hatayi Motifi (İslamoğlu, 2010)

Edirne Muradiye Cami tepelik bordüründeki hatayi motifi, “S” kıvrımlı dallar üzerinde şakayık ve altı dilimli rozet çiçekler ile birlikte beyaz zemin üzerine mavi renklerde, yönlü hatayi olarak kullanılmıştır (Resim 3.20).

Resim 3.20: Edirne Muradiye Tepelik Bordüründe Bulunan Hatayi Motifi (İslamoğlu, 2010)

İstanbul Yavuz Sultan Selim Cami, mihrabın sağında ve solunda bulunan pencere alınlığı bordür desenlerinde hatayi motifi, rumi, penç motifleri ile birlikte yer alır (Resim 3.21).

Resim 3.21: İstanbul Yavuz Sultan Selim Cami Mihrabın Sağında ve Solunda Pencere Alınlığında Bulunan Hatayi Motifi (İslamoğlu, 2010)

İstanbul Yavuz Sultan Selim Türbe cephesi pano bordüründe hatayi motifi, rumilerin arasından geçen kıvrım dallar üzerinde yönlü hatayi olarak penç motifi ile birlikte yeşil ve kırmızı renklerde kullanılmıştır (Resim 3.22).

Resim 3.22: İstanbul Yavuz Sultan Selim Türbe Cephesindeki Panonun Bordüründe Bulunan Hatayi Motifi (İslamoğlu, 2010)

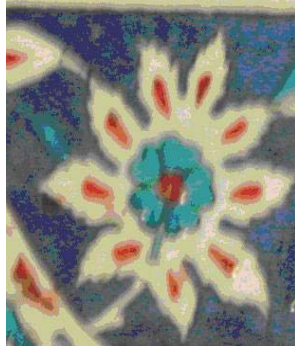
Şehzade Mehmet Türbe, revak kısmının sağ tarafında bulunan pano bordüründe, yönlü hatayi olarak uygulanmış olup penç motifi ile birlikte kullanılmıştır (Resim 3.23).

Girişin üstünden itibaren tüm türbeyi çepeçevre dolaşan yazı kuşağındaki hatayi motifi, bu pano bordüründe rumilerin oluşturduğu firuze renkli alanlarda merkezsiz hatayi olarak karşımıza çıkar.

Resim 3.23: İstanbul Şehzade Mehmet Türbe Revak Kısmının Sağ Tarafında Pano Bordüründe Bulunan Hatayi Motifi (İslamoğlu, 2010)

İstanbul Eminönü Rüstem Paşa Cami, harim duvarlarında yer alan bordürde kobalt zeminine hatayi motifi, rumi ve yaprak motifleriyle kullanılmıştır. “S” formlu motifin alt kısımlarından çıkan sapların üzerine yönlü hatayi motifi yerleştirilmiştir (Resim 3.24). Mihrabda hatayi motifi, kalın bordürde, iri hatayi motifleri olarak ince dallarla küçük hatayi, penç, goncagül ve yaprak motifleri ile süslenmiştir. Diğer hatayi motifleri dolgu motifi olarak yerleştirilmiştir. Mihrap yan duvarında yer alan çini duvarlarında iki levhanın birleşmesinden oluşan bordürde ayırma rumileri, hatayi, penç, bulut ve yaprak motifleri yer almaktadır. Hatayi motifi, iri “S” formların içinde, ana motif olarak yer alır. Mihrabın sağında bulunan bordürde hatayi motifi, kalın dallar üzerinden çıkan saz yaprakların üzerinde yönlü hatayi motifleri küçük penç motifleri birlikte tek yöne doğru düzenlenmiştir.

Resim 3.24: İstanbul Eminönü Rüstem Paşa Cami Harim Duvarları Bordürde Bulunan Hatayi Motifi (İslamoğlu, 2010)

Resim 3.25: İstanbul Eminönü Rüstem Paşa Cami Mihrabın Sağında Bulunan Bordürde Hatayi Motifi (İslamoğlu, 2010)

İstanbul Kadirga Sokulu Cami, yazı kenarı süslemelerinde simetrik bir şekilde penç motifi ile birlikte yönlü hatayi olarak kullanılmıştır (Resim 3.26).

Resim 3.26: İstanbul Kadirga Sokulu Cami Yazı Kenarı Süslemelerinde Bulunan Hatayi Motifi (İslamoğlu, 2010)

İstanbul Piyale Paşa Cami, mihrabı kuşatan kalın bordürde yönlü hatayi olarak kıvrım dallar üzerinde şakayık, penç ve yaprak motifleri ile birlikte yer almıştır (Resim 3.27) .

Resim 3.27: İstanbul Piyale Paşa Cami Mihrabı Kuşatan Kalın Bordürde Bulunan Hatayi Motifi (İslamoğlu, 2010)

3.3. Yardımcı Motif Olarak Kullanılan Hatayi

Bursa Yeşil Cami, giriş eyvanı, alt kat tavanın orta kısmın madalyonunda hatayi motifi bu kompozisyonda köşelikte şemse formunun içinde iri bir şekilde bulunmaktadır. Etrafını dolaşan kıvrım dallar üzerinde rumi, hatayi, goncagül motifleri yerleştirilmiştir. Hatayi motifi kıvrım dallar üzerinde yardımcı motif olarak yer almaktadır.

İstanbul Rüstem Paşa Cami, mihrab kalın bordürde, iri hatayi motifleri ince dallarla küçük hatayi, penç, goncagül ve yaprak motifleri ile süslenmiştir. İç kısımları ise rumi motifleri yerleştirilmiştir. İri hatayi motifi, ters simetri şeklinde diğer hatayi motifleri yardımcı motif olarak yerleştirilmiştir. Mihrap yan duvarında yer alan kompozisyonda, iri hatayi motifleri, ince dallarla küçük hatayi, penç, goncagül ve yaprak motifleri bulunmaktadır. Desenin aralarına ise rumi motifleri yerleştirilmiştir. Merkezsel ters simetri uygulanarak yerleştirilmiştir. Aralarda yer alan hatayiler, yardımcı motif olarak kullanılmıştır (Resim 3.28).

Resim 3.28: İstanbul Rüstem Paşa Cami Mihrap Yan Duvarlarında Bulunan Hatayi Motifi (İslamoğlu, 2010)

3.4. Ana Motif Olarak Kullanılan Hatayi

Bursa Yeşil Cami, caminin müezzin mahfillerinin kemer karnı ve üzengisi renkli sır tekniğinde çinilerle bezelidir. Ulama tarzı şeklinde yerleştirilmiş olan kompozisyonda şemse formunun içinde ana motif olarak yer alan hatayi motifi penç, goncagül ve rumi motifleri ile kullanılmıştır. Hünkar mahfili alt kat pencere alınlıkta hatayi motifi şemseler içinde ana motif olarak yer alıp, ortadaki hatayiyi iki yandan kuşatan rumiler tam merkezde yer almaktadır.

Bursa Yeşil Türbe Çelebi Sultan Mehmet sandukasının kaide yüzeyinde sırayla rumi- palmet ve hatayi-rumi geçmeler meydana getirmektedir. Hatayi motifi geçmeler halinde rumilerin oluşturduğu kurguda ana motif olarak yerleştirilmiştir. Çelebi Sultan Mehmet sanduka etek yazıların zemini helezonlar yapan turkuaz kıvrım dallarla dolgulanmış, kıvrım dallar üzerinde hatayi, palmet ve stilize çiçeklerle yer almıştır. Kavisli hatlar üzerinde yer alan hatayi motifi ana motif olarak kullanılmıştır (Resim 3.29) .

Resim 3.29: Bursa Yeşil Türbe Çelebi Sultan Mehmet Sanduka Etek Zemininde Bulunan Hatayi Motifi (İslamoğlu, 2010)

Edirne Muradiye Cami, ibadet mekanı doğu cephesinde beşinci kompozisyonda bulunan hatayi motifi merkezsel iri bir hatayi motifi yer almaktadır. hatayi motifinin etrafını saran dallar üzerine yerleştirilen küçük hatayi ve rumi motifleri ile kompozisyon tamamlanmıştır (Resim 3.30).

Resim 3.30: Edirne Muradiye Cami İbadet Mekanı Doğu Cephesinde Beşinci Kompozisyonda Bulunan Hatayi Motifi (İslamoğlu, 2010)

İstanbul Yavuz Sultan Selim Cami güney cephesinde bulunan pencere alınlıklarının desenlerinde yer alan hatayi motifi, rumiler ve penç motifleri ile yer almıştır. Alınlık panoların içinde hatayi motifi, ana motif olarak rumilerin ortasında ulama tarzında oluşturulan kompozisyonda uygulanmıştır. Motiften çıkan helezonlar üzerine bitkisel motifler yerleştirilerek süsleme oluşturulmuştur (Resim 3.31).

Resim 3.31: İstanbul Yavuz Sultan Selim Cami Güney Cephesi Pencere Alınlıklarında Bulunan Hatayi Motifi (İslamoğlu, 2010)

İstanbul Rüstem Paşa Cami, cümle kapısının solunda bulunan mihrabiye çinilerinde bitkisel kompozisyonlar yer almaktadır. Kompozisyonda merkezsiz hatayi motifinden çıkan yapraklar arasına yerleştirilen yönlü hatayi ve yaprakların üst kısmına şakayık motifleri yerleştirilmiştir. Giriş kapısının çini tavanı, penç, hatayi ve yaprak motiflerden oluşturulan kompozisyonla bezenmiştir. Hatayi motifi merkezsiz hatayi formunda yaprakların arasında yer almaktadır. Mihrabın sağında bulunan pencere duvarı kompozisyonunda, merkezde rumi motifleri yer almaktadır. Bu motiflerin içleri kırmızı ve beyaz renkli penç motifleri ile hurdelenmiştir. Hatayi motifi, merkezsiz hatayi olarak yer almaktadır. Mihrabın solunda bulunan pencere aralarında yer alan çini panoda kalın dallar üzerine yerleştirilen iri merkezsiz

hatayiler bulunmaktadır. İnce helezonlar üzerine penç, yaprak, lale motifleri kullanılmıştır.

Mihrabın solunda bulunan pencere duvarında merkezde yıldız formunun içinde yer alan penç motifinin etrafına, sapsar üzerinde merkezsel hatayiler yerleştirilmiştir. Mihrabın sağında bulunan duvarda yer alan çini bezeme kompozisyonunda, birbirinden farklı iki hatayi motifi merkezsel olarak sırasıyla kullanılmıştır. Hatayiden çıkan yaprak motifleri merkeze ve dışa doğru yerleştirilmiştir. Harimde yer alan fil ayağını kaplayan çini bezemelerde, hatayi motifi ana motif olarak yer almıştır. Hatayi motifinin altından çıkan dallar üzerine penç ve lale motifleri yerleştirilmiştir (Resim 3.32). Mihrabın solunda bulunan pencere aralığı bulunan çini bezeme kompozisyonunda, çapraz simetri uygulanmıştır. Merkezde, birbirlerinden farklı, merkezsel ve yönlü hatayiler yer almaktadır. İki hatayi motifinden çıkan dairesel helezonlar üzerine hatayi, penç, ve yaprak motifleri yerleştirilmiştir (Resim 3.33). Mihrabın sağında bulunan pencere duvarı bulunan kompozisyon birbirinin tekrarı olan dört levhanın birleşmesinden oluşmuştur. Yönlü iri hatayi motifinden çıkan sapsar, merkezsel hatayi ve penç motiflerini birleştirmektedir. Hatayi motifinin iç kısımları rumi, penç, goncagül ve yaprak motifleriyle şekillenmiştir (Resim 3.34). Doğu-batı galerini taşıyan kemerlerde bitkisel motiflerin oluşturduğu kompozisyonda hatayi motifleri merkezsel ve yönlü hatayiler olarak yer almaktadır. Kadınlar mahfili giriş kapısının sağ tarafında bulunan pencere aralığında yer alan kompozisyonda penç motifi merkezde bulunmaktadır. Levhaların birleştiği noktada merkezsel hatayi motifi yer almaktadır. Kadınlar mahfili duvarında dört levhanın birleşmesinden meydana gelen kompozisyonda, merkezsel hatayi motifi bulunmaktadır. Kenarlarda bulunan ortabağ motiflerinden çıkan sapsarın içlerinde penç motifleri yer almaktadır (Resim 3.35). Kadınlar mahfili pencere duvarı çini kompozisyonda levhaların birleşme noktalarına merkezsel hatayi motifi yerleştirilmiştir. Hatayi motifinden çıkan dalların üzerinde yapraklar yer alır (Resim 3.36).

Hünkar mahfilinde bulunan dikdörtgen panoda hatayiler levhaların birleşme noktalarında merkezsel hatayi motifi olarak yerleştirilmiştir. Levhaların köşelerinde yer alan penç motiflerinden çıkan sapsar üzerine yerleştirilen hurdeli yapraklarla kompozisyon tamamlanır. Kadınlar mahfili pencere duvarında bulunan çini bezeme

dört levhanın birleşmesinden meydana gelmektedir. Merkezsel olarak bulunan iri hatayi motifinden çıkan kalın saplar, kenarda yer alan hatayi motifi ile birleşmektedir. Kalın dallar, penç motiflerini çevreler (Resim 3.37). Kadınlar mahfili duvarında yer alan kompozisyonda iki farklı hatayi motifi kullanılmıştır. Merkezsel hatayi olarak kullanılan ilk motifin içinden kalın dallar çıkmaktadır. Bu dalların birleştiği noktaya yerleştirilen ikinci hatayi motifinin üst kısmında lale motifi yer alır. Levhaların birleşim noktalarına ise karanfil motifi yerleştirilmiştir. Mihrap nişinin her yüzü natüralist çiçek desenlerinin ve etrafının rumi, hatayi, penç motifleriyle bezendiği bitkisel süsleme uygulanmıştır. Kompozisyonda hatayi motifleri merkezsel ve yönlü hatayiler olarak yer almaktadır. Mihrap yan duvarında yer alan çini duvarlarında iki levhanın birleşmesinden oluşan bordürde ayırma rumileri, hatayi, penç, bulut ve yaprak motifleri yer almaktadır. Ayırma rumilerin içi kobalt, bulut motifleri ise beyaz ve kırmızı renklidir. Hatayi motifi, iri “S” formların içinde, ana motif olarak merkezsel ve yönlü hatayi olarak yer alır. Mihrap yan duvarında yer alan kompozisyonda, iri hatayi motifleri, ince dallarla küçük hatayi, penç, goncagül ve yaprak motifleri bulunmaktadır. Desenin araları rumi motifleri dolgulanmıştır. İri hatayi motifi merkezsel ters simetri uygulanarak yerleştirilmiştir (Resim 3.40).

Resim 3.32: İstanbul Eminönü Rüstem Paşa Cami Harimde Yer Alan Fil Ayağında Bulunan Hatayi Motifi (İslamoğlu, 2010)

Resim 3.33: İstanbul Eminönü Rüstem Paşa Cami Mihrabın Solunda Bulunan Pencere Aralığında Yer Alan Hatayi Motifi (İslamoğlu, 2010)

Resim 3.34: İstanbul Eminönü Rüstem Paşa Cami Mihrabın Sağında Bulunan Pencere Aralığında Yer Alan Hatayi Motifi (İslamoğlu, 2010)

Resim 3.35: İstanbul Eminönü Rüstem Paşa Cami Kadınlar Mahfili Duvarında Bulunan Hatayi Motifi (İslamoğlu, 2010)

Resim 3.36: İstanbul Eminönü Rüstem Paşa Cami Kadınlar Mahfili Pencere Duvarında Bulunan Hatayi Motifi (İslamoğlu, 2010)

Resim 3.37: İstanbul Eminönü Rüstem Paşa Cami Hünkar Mahfilinde Dikdörtgen Panoda Bulunan Hatayi Motifi (İslamoğlu, 2010)

Resim 3.38: İstanbul Eminönü Rüstem Paşa Cami Kadınlar Mahfili Pencere Duvarı Bulunan Hatayi Motifi (İslamoğlu, 2010)

Resim 3.39: İstanbul Eminönü Rüstem Paşa Cami Kadınlar Mahfili Duvarında Bulunan Hatayi Motifi (İslamoğlu, 2010)

Resim 3.40: İstanbul Eminönü Rüstem Paşa Cami Mihrap Yan Duvarlarında Bulunan Hatayi Motifi (İslamoğlu, 2010)

İstanbul Sokullu Cami, yazılı madalyonlar, kıvrık yapraklar ve hatayiler yerleştirilmiştir. Hatayi motifi, ulama tarzından oluşan kompozisyonda yönlü ya da merkezsel bir şekilde yapraklar arasında yer almaktadır. Yapının minber köşkünün külahı baklava ve üçgenlerin içinde yaprak, rumi, hatayi motifleri yerleştirilerek bitkisel bir süsleme oluşturulmuştur. Büyük baklava formlarına uygun olarak iki farklı hatayi motifi bulunmaktadır. Ortada iri merkezsel bir hatayi motifi, bu hatayi motifinin altında daha küçük bir hatayi motifi yer almaktadır.

3.5. Yönlü Motif Olarak Kullanılan Hatayi

Bursa Yeşil Cami:

Mihrapta, en dışta yer alan bordürde yönlü hatayi motifi, S kıvrımlar yapan dallar üzerinde rozet çiçeği ve bu motiflerin yapraklarından çıkan şakayıklarla meydana getirilmiş kompozisyonda yer almaktadır (Resim 3.41) .

Resim 3.41: Bursa Yeşil Cami Mihrapta En Dışta Yer Alan Bordürde Bulunan Yönlü Hatayi Motifi (Ergün, 2009: 61).

Bursa Yeşil Türbe:

Kuzeydoğu cephesindeki hatayi motifi, pencere alınlığının bordüründe, saplarla birbirine bağlanan penç ve şakayıklarla yönlü hatayi olarak kurgulanmıştır.

Hafsa Hatun Sandukanının alt ve üst kısmını bordür çevrelemektedir. Bu bordürde, hatayi motifi S kıvrımlar üzerinde, penç ve yaprak motifleri ile yönlü hatayi olarak kullanılmıştır (Resim 3.42).

Yapının mihrap nişinde yer alan hatayi motifi, vazodan çıkan kıvrım dallar üzerine şakayık, goncagül, yaprak motifleri ve naturalist çiçeklerle yönlü hatayi olarak uygulanmıştır (Resim 3.43).

Resim 3.42: Bursa Yeşil Türbe Hafsa Hatun Sandukasının Bordüründe Bulunan Yönlü Hatayi Motifi (İslamoğlu, 2010)

Resim 3.43: Bursa Yeşil Türbe Mihrap Nişinde Bulunan Yönlü Hatayi Motifi (İslamoğlu, 2010)

Edirne Muradiye Cami:

İbadet mekanı doğu cephesinde birinci kompozisyonda; altıgenin her bir köşesine birer yönlü hatayi motifi yerleştirilmiştir. Levhanın kenarlarına uygulanan lotus motiflerinin sapları iki yana doğru açılarak, kavisli hatlarla birbirine bağlanmaktadır. Merkezde bulunan penç motifi on iki kollu yıldızla çevrilmiştir. İbadet mekanı doğu cephesinde ikinci kompozisyonda yönlü hatayi motifi, levhanın her bir köşesine denk gelecek şekilde düzenlenmiştir. Hatayileri iki yandan kuşatan dallar ve ortada yer alan penç motifinin etrafını kuşatan on iki kollu yıldız ile kompozisyon tamamlanır (Resim 3.44). İbadet mekanı doğu cephesinde üçüncü kompozisyonda, yönlü hatayi motifi, saplarından çıkan S kıvrımlı dallarla birbirine bağlanmıştır. Kıvrım dallar üzerinde rumiler bulunmaktadır (Resim 3.45). İbadet mekanı doğu cephesinde dördüncü kompozisyonda altıgenin en altında yer alan hatayi motifi vazo şeklinde düzenlenmiş, bu vazodan çıkan dallar üzerine yönlü hatayi motifleri yerleştirilmiştir. Her köşeye bir hatayi gelecek şekilde düzenlenen kompozisyonda motif tekrarına gidilmiştir. Ortaya yerleştirilen şemsiye formundaki iri yaprak motifi merkezi belirler (Resim 3.46). İbadet mekanı doğu cephesindeki beşinci kompozisyonda levhanın her köşesine birer küçük hatayi, ortasına ise büyük bir hatayi motifi yerleştirilmiştir. En alt köşeye yerleştirilen yönlü hatayi motifinden çıkan dallar “S” kıvrımlar yaparak yükselip tepedeki hatayinin sapını oluşturacak şekilde birleşmişlerdir. Bu dallar üzerine rumi ve yaprak motifi bulunmaktadır. Buradan kıvrım dallar yükselerek, diğer köşelere doğru simetrik görünümlü “S” kıvrımlar yaparak birbirine dolaşmakta ve yayılarak yükselmektedir (Resim 3.47). İbadet mekanı doğu cephesindeki altıncı kompozisyonda levhanın merkezini belirleyen iri hatayi motifi ve köşelere denk gelecek şekilde yönlü hatayi motifleri alt köşesindeki yapraktan çıkan hatayi motifleri yerleştirilmiş, motifler kıvrım dallarla birleştirilmiştir. Mihrap sütunçeleri bordüründe hatayi ve penç motifleri yer almaktadır. Hatayi motifi, kıvrım dal üzerinde yönlü hatayi olarak penç motifi ile birlikte yer almaktadır (Resim 3.48).

Resim 3.44: Edirne Muradiye Cami İbadet Mekanı Doğu Cephesinde Birinci Kompozisyonda Bulunan Yönlü Hatayi Motifi (İslamoğlu, 2010)

Resim 3.45: Edirne Muradiye Cami İbadet Mekanı Doğu Cephesinde Üçüncü Kompozisyonda Bulunan Yönlü Hatayi Motifi (İslamoğlu, 2010)

Resim 3.46: Edirne Muradiye Cami İbadet Mekanı Doğu Cephesinde Dördüncü Kompozisyonda Bulunan Yönlü Hatayi Motifi (İslamoğlu, 2010)

Resim 3.47: Edirne Muradiye Cami İbadet Mekanı Doğu Cephesinde Beşinci Kompozisyonda Bulunan Yönlü Hatayi Motifi (İslamoğlu, 2010)

Resim 3.48: Edirne Muradiye Cami İbadet Mekanı Doğu Cephesinde Altıncı Kompozisyonda Bulunan Yönlü Hatayi Motifi (İslamoğlu, 2010)

İstanbul Yavuz Sultan Selim Cami:

Hatayi motifi yazı panonun bordüründe yönlü hatayi olarak penç motifi ile birlikte yer almaktadır.

İstanbul Yavuz Sultan Selim Türbesi:

Türbe cephesinde bulunan panonun bütününe ince bir bordür çevreler. Rumilerin arasından geçen kıvrım dallar üzerinde yönlü hatayi motifi olarak penç motifi ile birlikte kullanılmıştır. Dikine yerleştirilmiş bu panoların üst kısmında yer alan köşe dolgularının içinde hatayi motifi, merkezsiz ve yönlü hatayi motifi olarak, kapalı form şeklinde rumilerin ortasına yerleştirilmiş bir şekilde bulunur. Hatayinin etrafında yaprak, goncagül ve sap çıkması motifleri kullanılmıştır (Resim 3.49).

Resim 3.49: İstanbul Yavuz Sultan Selim Türbe Cephesi Pano Bordüründe Bulunan Yönlü Hatayi Motifi (Bilir, 2008: 135).

İstanbul Şehzade Mehmet Türbesi:

Revak kısmının sağ tarafında bulunan pano iki bölümden oluşmaktadır. Hatayi motifi, alt bölümde helezonlar üzerinde yönlü hatayi olarak penç motifi ile birlikte kullanılmıştır. Panonun taç kısmı, ayırma rumilerle belirlenmiştir. Hatayi motifi, rumi desenli bölümde ortada iri bir şekilde uygulanmıştır. Merkezsel ve yönlü hatayiler goncagül, penç ve yapraklardan oluşan bir bezemede kullanılmıştır. Kapı kenarı kemerli panonun ikinci kısmı hatayi motifi, ulama tarzı bir kompozisyonda yönlü ve merkezsel hatayi motifi olarak dallar üzerinde goncagül, penç ve yaprak motifleri ile birlikte yer almaktadır (Resim 3.50). Alt pencere arasında birer sütun şeklinde stilize edilmiş çini panoların sütun gövdesinde hatayi motifi, ayırma rumilerin oluşturduğu paftaları dolgulayan, helezonlar üzerinde penç, goncagül ve yaprak motifler ile birlikte yönlü hatayi motifi olarak yer almıştır. Alınlıklarda, hatayi motifi, yazıların iç süslemesinde kıvrım dallar üzerinde yönlü hatayi olarak kullanılmıştır. Köşelik panoları, helezonik dallara birbirine bağlanan rumiler uygulanmıştır. Penç, goncagül ve yapraklardan oluşan iki ayrı desen ile değerlendirilmiştir. Ana motif olarak yer alan hatayiden çıkan helezonlar üzerinde yönlü hatayiler, goncagül, yaprak motifi, rumiler ile birlikte kullanılmıştır.

Alt pencere alınlıklarının üstündeki üst ayet kuşağının zeminde hatayi motifi, helezonik dallar üzerinde yönlü hatayi motifi olarak goncagül, penç ve yapraklarla bulunmaktadır (Resim 3.51).

Resim 3.50: İstanbul Şehzade Mehmet Türbesi Kapı Kenarı Kemerli Panonun İkinci Kısımında Bulunan Yönlü Hatayi Motifi (İslamoğlu, 2010)

Resim 3.51: İstanbul Şehzade Mehmet Türbesi Alt Pencere Alınlıklarında Bulunan Yönlü Hatayi Motifi (İslamoğlu, 2010)

İstanbul Eminönü Rüstem Paşa Cami:

Son cemaat doğu cephesinde bulunan kompozisyonda merkezsiz hatayi motifinden çıkan saplar üzerine yönlü hatayi motif ve penç motifleri yerleştirilmiştir. Levhanın kenarına yerleştirilen hatayi motifinden çıkan saplar üzerine ise goncagül ve lale motifleri yerleştirilerek kompozisyon tamamlanmıştır. Cümle kapısının solunda bulunan mihrabiye çinilerinde, bitkisel kompozisyonlar yer almaktadır. Kompozisyonda merkezsiz hatayi motifinden çıkan yapraklar arasına yerleştirilen yönlü hatayi ve yaprakların üst kısmına şakayık motifleri yerleştirilmiştir. Kadınlar mahfili giriş kapısının sağ tarafında bulunan pencere aralığındaki çini bezemede. Penç motifinden dört yöne doğru çıkan saplar rumilere dönüşür. Oval bir form oluşturan bu rumiler ortada yer alan yönlü hatayi motifini çevreler. Kadınlar mahfili giriş kapısının sağ tarafında bulunan pencere aralığında yer alan kompozisyonda penç motif merkezde bulunmaktadır. Köşelerde yer alan penç motifinden çıkan saplarla kenarda bulunan yönlü hatayiler birbirlerine bağlanmışlardır. Hünkar mahfilinde bulunan dikdörtgen pano iki levhadan oluşan kompozisyonda, levha kenarına yerleştirilen penç motifinden çıkan saplar yarım bir şekilde bulunan yönlü hatayi motifine bağlanır. İçi sümbül çiçeği ile dolgulanmış yaprak motif ile kompozisyon sonlanır (Resim 3.54). Kadınlar mahfili giriş kapısı duvarında yer alan kompozisyonda ince dallar üzerinde bir sıra stilize yönlü hatayi, bir sıra penç olmak üzere çapraz düzenleme görülmektedir (Resim 3.53). Cami mihrap nişinin yüzü vazodan natüralist çiçek desenlerinin etrafı rumi, hatayi,

penç motifleriyle bezendiği panolar uygulanmıştır. Kompozisyonda hatayi motifleri merkezselsel ve yönlü hatayiler olarak yer almaktadır

Mihrabın solunda pencere duvarında yer alan çini bezemede penç motifi yıldız formu içinde merkezde alır. Orta bağ ve yönlü hatayi motifleri ikişer sapın birleşmesi ile deseni tamamlar. Yaprak motifleri ise hatayi motifinden çıkan sapların uç kısmında yer alır. Mihrabın solunda yer alan pencere aralığında bulunan çini bezeme kompozisyonunda, çapraz simetri uygulanmıştır. Merkezde, birbirlerinden farklı, merkezselsel ve yönlü hatayiler yer almaktadır. Mihrabın sağında bulunan pencere duvarı bulunan kompozisyon birbirinin tekrarı olan dört levhanın birleşmesinden oluşmuştur. Yönlü iri hatayi motifinden çıkan saplar, merkezselsel hatayi ve penç motiflerini birleştirmektedir. Doğu-batı galerini taşıyan kemerlerde rozetli kıvrık dallı bir süsleme yer almaktadır. Burada iri rumiler kullanılmıştır. Hatayi motifleri merkezselsel ve yönlü hatayiler olarak yer almaktadır. Mihrap yan duvarında yer alan çini duvarlarında iki levhanın birleşmesinden oluşan bordürde ayırma rumileri, hatayi, penç, bulut ve yaprak motifleri yer almaktadır. Hatayi motifi, iri "S" formların içinde, ana motif olarak merkezselsel ve yönlü hatayi olarak yer alır. Mihrabın sağında bulunan bordüründe kalın dallar üzerinden çıkan saz yaprakların üzerine yerleştirilmiş olan yönlü hatayi motifleri yarım bir şekilde ve küçük penç motifleri tek yöne doğru düzenlenmiştir (Resim 3.52).

Resim 3.52: İstanbul Eminönü Rüstem Paşa Cami Mihrabın Sağında Bulunan Bordürde Bulunan Hatayi Motifi (İslamoğlu, 2010)

Resim 3.53: İstanbul Eminönü Rüstem Paşa Cami Kadınlar Mahfili Giriş Kapısı Duvarında Bulunan Hatayi Motifi (İslamoğlu, 2010)

Resim 3.54: İstanbul Eminönü Rüstem Paşa Cami Hünkar Mahfilinde Dikdörtgen Panoda Bulunan Hatayi Motifi (İslamoğlu, 2010)

İstanbul Kadirga Sokullu Cami:

Kubbeye geçişi sağlayan pandantifler zeminine kıvrık yapraklar üzerine hatayiler yerleştirilmiştir. Hatayi motifi, ulama tarzından oluşan kompozisyonda yönlü ya da merkezsel bir şekilde yapraklar arasında yer almaktadır.

İstanbul Piyale Paşa Cami:

Mihrabı kuşatan kalın bordür kıvrım dallar üzerine yönlü hatayi, şakayık, penç ve yaprak motifleri yer almaktadır (Resim 3.55).

Resim 3.55: İstanbul Piyale Paşa Cami Mihrabı Kuşatan Bordürde Bulunan Yönlü Hatayi Motifi (İslamoğlu, 2010)

SONUÇ

Türklerde iç ve dış mimari süslemenin en renkli kolu olan çini sanatı, asıl büyük ve sürekli gelişmesini Anadolu Türk mimarisinde göstermiştir. Çeşitli tekniklerle zenginleşen bu süsleme sanatı, hep mimariye bağlı kalmış, onun üstünlüğünü ezmemiş, ama renkli bir atmosfer yaratarak mekan etkisini arttırmıştır. Her dönemin çini süslemesi, daha önceki dönemin teknik üstünlüğünü sürdürmekle birlikte yeni teknik buluş ve renklerle bu sanatı zenginleştirmiştir.

Hatayi motifi çini bezemelerde bordür, pencere alınlığı, şemse, panolarda, minber ve mihraplarda bitkisel motiflerle oluşturulan kompozisyonlarda görülür. Bu çalışma kapsamında incelediğimiz yapılarda hatayi motifinin kullanım alanları, teknikleri ve kullanılan renkler bazında bakıldığında;

Bursa Yeşil Camisi'nde bulunan çinilerde hatayi motifi; alt kat tavanında yer alan madalyonda, müezzin mahfillerinin kemer karnı ve üzengisinde, kemer köşeliklerinde, pencere alınlıklarında ve mihrapta karşımıza çıkar. Kullanılan teknikler renkli sır, sıraltı ve çini mozaik tekniğidir. Motiflerde, sarı, turkuaz, mangan moru, yeşil, kırmızı, beyaz renkler kullanılmış, zemin rengi olarak kobalt seçilmiştir. Motiflerin kontur renkleri sarı, kırmızı, siyahtır. Hatayi merkez motif, şemse içinde ana motif ve diğer çiçek motifleriyle bağ motifi olarak kullanılmıştır.

Bursa Yeşil Türbede ise; kuzeydoğu cephesinde bulunan pencere alınlığının bordüründe, Çelebi Sultan Mehmed'in sandukasının zemin ile birleştiği yerde yer alan bordürde, sanduka yüzeyinde, Hafsa hatun sandukasının yüzeylerinde ve mihrapta yer alan çini bezemelerde hatayi motifi kullanılmıştır. Renkli sır tekniğinde yapılmış bu çinilerde, beyaz, sarı, siyah, turkuaz, mavi, mor renkler kullanılmıştır. Kobalt zeminde yer alan motiflerin konturları beyazdır. Hatayi merkez motif, bağlayıcı motif ve gonca olarak kullanılmıştır.

Hatayi motifi, Edirne Muradiye Camisi'nde ise, harim kısmında bulunan panoların bordürlerinde, panoları oluşturan altıgen levhalarda ve mihrapta kullanılmıştır. Sıraltı tekniğinin kullanıldığı bu çinilerde motifler, turkuaz, mavi, eflatun, sarı, lacivert ve beyaz, zemin rengi ise beyaz ve sarıdır. Hatayi ana motif

olarak, S şeklinde hatlar oluşturacak şekilde ya da kompozisyonu bağlayan motif olarak altıgen levhaların köşelerine yerleştirilmiştir.

İstanbul Şehzade Mehmet Türbesin' de hatayi motifinin kullanımı revak kısmında bulunan iki panodan başlar. Panoların bordüründe, zeminde ve tepelik kısmında, türbeyi dıştan kuşatan yazı kuşağının bordürlerinde ve pencere alınlıklarında hatayi motifi zengin motif çeşitliliğiyle karşımıza çıkar. Motif rengi olarak, mor, yeşil, kobalt, fıstık yeşili, firuze, sarı, turkuaz ve beyaz kullanılmıştır. Zemin rengi olarak ise, lacivert, kobalt, yeşil, firuze, beyaz ile Haliç işi denilen helezonik dalların yer aldığı zemin ile çeşitlilik uygulanmıştır. Motiflerin kontur renkleri ise, sarı, beyaz ve kobalttır. Hatayi ana motif ya da bağlayıcı motif olarak kullanılmıştır. Yapının genelinde karşımıza çıkan motif tekrarı dikkat çekicidir.

İstanbul Yavuz Sultan Selim Camisi' nin güney cephesinde bulunan pencere alınlıklarında, alınlık bordürlerinde, hünkar mahfilin duvarlarını süsleyen panolarda hatayi motifi kullanılmıştır. Renkli sır ve sır altı tekniğinde yapılmış bu çinilerde, hatayi motifleri mangan moru, kobalt, sır altı kırmızısı, yeşil, beyaz ve sarıdır. Kontur renkleri ise beyaz ve kobalt olan motifler kobalt zemine yerleştirilmişlerdir. Hatayi motifi kompozisyonlarda genellikle ana motif olarak kullanılmıştır. Dallar üzerinde diğer çiçek motifleri ile kullanılan bağlayıcı motiflerde, renk değişikliği ile çeşitliliğe gidilmiştir.

İstanbul Yavuz Sultan Selim Türbesin' de hatayi motifi, kapının iki yanında yer alan panolarda ve bu panoların bordürlerinde bulunmaktadır. Bu çinilerde renkli sır tekniği kullanılmıştır. Bu yapıda kullanılan hatayi motifleri, yeşil, sarı, kırmızı ve mangan morudur. Kontur rengi olarak turkuaz ve beyaz seçilmiş, motifler mangan moru ve kobalt zemine yapılmıştır. Hatayi motifi bu yapıda başlangıç motifi ve ana motif olarak kullanılmıştır.

İstanbul Eminönü Rüstem Paşa Camisi en yoğun çini bezemeye sahip olan yapıdır. Yapının son cemaat yerine bakan cephelerinde, mihrabiyelerde, cümle kapısında, harim duvarlarında, harim duvarını kaplayan çinilerin bordürlerinde, üst örtü sistemini taşıyan fil ayaklarının yüzeylerinde, kadınlar mahfilinin duvarlarında, kadınlar mahfilin duvar bordürlerinde ve minberin arka kısmına yerleştirilen panoda karşımıza çıkar. Sıraltı tekniğiyle yapılmış olan bu çinilerde bulunan hatayi

motiflerinde kırmızı, mavi, kobalt, turkuaz, kırmızı, kobalt ve beyaz kullanılmıştır. Bu motiflerin yerleştirildiği zemin beyaz, konturlarda ise siyah kullanılmıştır. Yapının çini kompozisyonlarında ana motif ve bağlayıcı motif olarak kullanılan hatayi motifi renk ve biçim değişiklikleri ile zenginleştirilmiştir. Çapraz simetrisinin uygulandığı bezemelerde motif tekrarına gidilmiştir.

İstanbul Kadırga Sokullu Camisi'nde ise hatayi, pandantif yüzeylerinde ve minber külahında karşımıza çıkar. Motifler kırmızı, yeşil, lacivert olarak yapılarak beyaz zemin üzerine yerleştirilmiştir. Burada kullanılan hatayi motifi şakayık biçimindedir. Çinilerin tamamında sır altı tekniği uygulanmıştır. Hatayi motifinin konturları beyazdır.

İstanbul Kasımpaşa Piyale Paşa Camisi'nin mihrap tepeliğinde kullanılan hatayi motifi, sır altı tekniğinde yeşil zemine yerleştirilen motifler beyaz, kırmızı ve mavi renklidir. Konturları siyahtır. Kompozisyonda ana motif olarak kullanılmıştır.

Sonuç olarak, Osmanlı döneminde üretilen çinilerin, Türk sanatında büyük bir atılım olduğu kabul edilmektedir. Titiz ve disiplinli bir çalışmanın ürünü olan bezemeler, saray nakkaşhanesinde hazırlanmış, İznik atölyelerinde başarıyla uygulanmıştır. Hatayi motifi çini sanatında karşımıza çıkan en yaygın motiflerden biridir. Kompozisyon içinde farklı kullanım şekillerinin zenginliği ve motif çeşitliliği hatayi motifini vazgeçilmez kılmıştır.

Türk bezeme sanatının başlıca motiflerinden biri olan hatayi, kısaca değişik çiçeklerin dikine kesitinin stilize edilmesiyle ortaya çıkan, Orta Asya'dan gelen ve Çin sanatının etkisi altında gelisen bir bezeme elemanıdır. Çoğu kez çiçeklerin cinsi belli olmayacak derecede stilize edilerek bütün süsleme alanlarında kullanılmış ve süreç içinde üsluplaşmıştır. Hatayilerin en erken örnekleri, Uygur Türkleri tarafından yapılmış VIII.-IX yy'a ait "maniheist" duvar resimlerinde karşımıza çıkar.

Anadolu Selçuklularında sade kullanımıyla dikkat çeken hatayi, Fatih döneminde çeşitlenir ve zenginleşir. XVI. yy saray nakkaşhanesinin başında bulunan Kara Memi'nin kullandığı natüralist üslup ve Sahkulu tarafından bulunan "Saz yolu" üslubunda stilize doğa öğelerinin zenginleştiği, ebatların büyüdüğü, yaprakların çoğaldığı görülmektedir. Hatayi, bordür, alınlık, mihrap, minber külahı, pandantif ve duvar panoları gibi farklı yüzeylerde; özellikle rumi, kıvrık dal ve diğer çiçek

motiflerinin bir arada kullanıldığı kompozisyonlarda karşımıza çıkar. Bu motiflere Fatih ve II. Beyazıt döneminde Çin Bulutu ile güç ve bereket sembolü olarak çintemaniler eklenmiştir.

Doğadaki çiçeklerin aslı belli olmayacak derecede stilize edilmesiyle ortaya çıkan hatayi motifi, süsleme sanatlarının her alanında kullanılmış; farklı teknik, motif ve renkleriyle vazgeçilmez bezeme öğelerinden biri olmayı günümüze kadar sürdürmüş, uygulandığı alanlara ve kompozisyonlara zenginlik katmıştır.

KAYNAKÇA

Kitaplar

- ASLANAPA, O., **Osmanlı Devri Mimarisi**, 2. Baskı Anka Basım, İnkılap Kitabevi, 1986.
- , **Türk Sanatı Tarihi**, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınlarından, İstanbul, 1946.
- , **Türk Sanatı**, Remzi Kitapevi, Evrim Matbaacılık, İstanbul, 1984.
- , Dr. Phil., **Osmanlılar Devrinde Kütahya Çinileri**, Üçler Basımevi, İstanbul, 1949.
- AYVERDİ, E. H., **Osmanlı Mimarisinde Çelebi ve II. Sultan Murad Devri 806-855 (1403-1451) II.**, Baha Matbaası, İstanbul, 1972.
- , **Osmanlı Mimarisinde Çelebi ve II. Sultan Murad Devri (806-855/1403-1451)**, C.II, İstanbul, 1989.
- BiROL, A. İ., Ç. DERMAN, **Türk Tezyini Sanatlarında Motifler**, Kubbealtı Akademisi Kültür ve Sanat Vakfı, İstanbul, 1991.
- DEMİRİZ, Y., **Osmanlı Mimarisinde Süsleme, I Erken Devir (1300-1453)**, Kültür Bakanlığı, İstanbul, 1979.
- , **Osmanlı Kitap Sanatında Naturalist Uslüpta Çiçekler**, Acar Matbaacılık, İstanbul, 1986.
- GÜNEY, Z., N., **Osmanlı Süsleme Sanatı**, SFN Ltd. Şti. Yayıncılık, Ankara, 2002.
- GÜRSU, N., **Türk Dokumacılık Sanatı Çağlar Boyu Desenler**, Redhouse Yayınları, İstanbul, 1988.
- GÜZEL, H. C., K. Çiçek ve S. Koca, **Türkler; Nusret Çam, "Mimar Sinan'ın Eserlerinde Mahalli Unsurlar"**, 12. Cilt, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara, 2002.
- KARAMAĞARALI, B., **Ahlat Mezar Taşları** Ankara: Selçuklu Tarih ve Medeniyeti Enstitüsü Sanat Tarihi Serisi, Ankara, 1992.
- KUBAN, D., **An Ottoman Building Complex Of The Sixteenth Century The Sokullu Mosque And Its Dependencies In İstanbul**, Ars Orientalis VII, 1968.
- , **Çağlar Boyunca Türkiye Sanatının Anahtarları**, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2002.
- , **Osmanlı Mimarisinde İç Mekan Teşekkülü 98**, İTÜ Mimarlık Fakültesi Yayınları, İstanbul, 1958.
- ÖNDER, M. H., C. İzzet, İ. Kerametli, İ. Akçaylı, İ. H. Oygur, S. Güner, G. Feher, **Türk Çini Sanatından Örnekler**, Ak Yayınları, 1986.

- ÖNEY, G., **Akdeniz’de İslam Sanatı Erken Osmanlı Sanatı Beyliklerin Mirası**, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul, 2000.
- , **Türk Çini Sanatı**, Yapı Kredi Yayınları İstanbul, 1976.
- ÖNKAL, H., **Osmanlı Hanedan Türbeleri**, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1992.
- ÖZ, T., **İstanbul Camileri**, I.-II. Cilt, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1997.
- ÖZKEÇECİ, İ. ve Ş. B. Özkeçeci, **Türk Sanatında Tezhip**, Baskı: Seçil Ofset, İstanbul, 2007.
- ÖZKEÇECİ, İ., **Türk Tezhip Sanatı ve Tezyini Motifleri**, Erciyes Üniversitesi Gevher Nesibe Tıp Tarihi Enstitüsü Yayını, Kayseri, 1992.
- ŞAHİN, F., **Türk Çini Sanatı Süslemeciliği**, Kütahya Meslek Yüksekokulu Yayınları, No:1, Kütahya, 1989.
- YERASİMON, S., **İstanbul İmparatorluklar Başkenti**, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, 2000.

Diğer

İnternet Kaynakları

- <http://www.beyoglumuftulugu.gov.tr/webpanel/cami/BUYUKPIYALE.JPG>, 11/05/2011, 23.45.
- http://www.fatihmuftulugu.gov.tr/images/stories/selatincami/yavuz_selim_camii3.jpg, 22/01/2011, 12.30.
- <http://www.google.com.tr/imgres?imgurl=http://www.kentselhaber.com/img/hyh/139/139472/Bursa-Yesil-Cami-ic-restorasy1.jpg&imgrefurl> Son Erişim Tarihi: 10.01.2011, 10.40.
- http://www.google.com.tr/imgres?imgurl=http://www.yapi.com.tr/V_Images/2010/haberler/83447_sehzade_mehmed_turbesi.jpg, 22/04/2011, 23.40.
- http://www.mimarsinanerleri.com/mimari_cizimler/Istanbul%20Rustem%20Pasa%20Camii/slides/Levha066_Istanbul_Rustem_Pasa_Cami, 10/01/2011,16.20.
- http://www.google.com.tr/imgres?imgurl=http://www.moderncelebi.com/wpcontent/uploads/2010/05/Kadirga_Sokullu_Mehmet_Kulliyesi.jpg Son Erişim Tarihi: 10.01.2011 11:56.
- <http://www.istanbul-bayezid-camii-tas-suslemeleri-stone-adornment-of-istanbul-bayezid-mosque> 12/06/2011, 13.36.

Tezler

- AKINCI, S. H., **“Türk Çini Sanatında Çiçekli Vazo Tasvirli Panolar”**, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Trakya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Edirne, 2009.

- BİLİR, T., “**Erken Osmanlı Dönemi Renkli Sır Tekniği ve Yeni Yorumları**” (Yayınlanmamış Sanatta Yeterlik Eser Metni), Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Geleneksel Türk Sanatları Anasanat Dalı Eski Çini Onarımları Programı, İstanbul, 2008.
- DEMİRAĞ, S. A., “**Ankara Etnografya Müzesindeki Beş Kur’an-I Kerim’in Tezhip Süsleme Özellikleri**”, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara, 2007.
- ERGÜN, S., “**Erken Osmanlı Çinisinde Sarı**”, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2009.
- GÜLENSOY, B.S, “**Orta Asya Çağdaş Türk Kitap Süslemeleri**”, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya, 1996.
- MERT, A., “**Süsleme Sanatlarında Hatai Motifi ve Tarihsel Gelişimi**”, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara, 2008.
- ÖZCAN, M., “**Rüstem Paşa Cami Çinilerinden Örnekler**”, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara, 2007.
- YILDIRIM, S., “**Erken Osmanlı (1300-1453) Yapılarında Çini Süsleme**”, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 2007.

Dergi

- ERÇAĞ, B., “*Mimar Sinan Türbelerinin Estetiği Üzerine*”, **İlgi Dergisi**, S. 58, İstanbul s.9, 1989.

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel bilgiler:

Adı ve Soyadı : Halime İSLAMOĞLU

Doğum Yeri : İstanbul

Doğum Yılı : 1981

Eğitim durumu:

Lise : 1994 – 1998 Özel Altınbaşak Bedri Ayhan Koleji

Lisans : 2001 – 2005 Süleyman Demirel Üniversitesi Güzel Sanatlar
Fakültesi Geleneksel Türk El Sanatları Bölümü

Yüksek Lisans : 2008- 2011 Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler
Enstitüsü Sanat Tarihi A.B.D.

Yabancı diller:

İngilizce

İş Deneyimi:

(2011-) Isparta Halk Eğitim Akşam Sanat Okulu Halı Kursu Eğitmeni

(2009-2010) Süleyman Demirel Üniversitesi Gönen Meslek Yüksekokulu
Sözleşmeli Öğretim Elemanı

(2006-2008) Süleyman Demirel Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Sözleşmeli
Öğretim Elemanı

(2005-2007) Isparta Halk Eğitim Akşam Sanat Okulu Halı Kursu Eğitmeni